

Stupnjevi molitve i duhovni život u mislima sv. Terezije Avilske

Matić, Antonija

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:202:316292>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-16**

Repository / Repozitorij:

[Repository of The Catholic Faculty of Theology
University of Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
DIPLOMSKI TEOLOŠKO - KATEHETSKE STUDIJE

ANTONIJA MATIĆ

STUPNJEVI MOLITVE I DUHOVNI ŽIVOT U MISLIMA
SV. TEREZIJE AVILSKE

Diplomski rad

iz Kršćanske duhovnosti

kod prof. dr. sc. Mladena Parlova

Split, 2021.

SADRŽAJ

UVOD	4
1. MOLITVA	7
1.1. Što je molitva?	7
1.2. Narav i nužnost molitve.....	10
2. TEREZIJIN DUHOVNI ŽIVOT I NAUK O MOLITVI	13
2.1. Život i djela sv. Terezije Avilske.....	13
2.2. Naučiteljica molitve.....	16
2.2.1. <i>Terezijin rast u molitvi</i>	18
2.2.2. <i>Terezijin odgoj za molitvu</i>	20
3. STUPNJEVI MOLITVE KOD TEREZIJE AVILSKE	25
3.1. Usmena molitva	27
3.2. Misaona ili molitva razmatranja.....	31
3.3. Afektivna molitva	37
3.4. Molitva jednostavnosti ili sabranosti	39
3.5. Kontemplativna molitva	42
3.6. Molitva smirenosti ili mira	45
3.7. Molitva sjedinjenja.....	49
3.8. Molitva suobličujućeg sjedinjenja.....	56
3.9. Molitva preobražujućeg sjedinjenja.....	63
ZAKLJUČAK	67
BIBLIOGRAFIJA	73
2. Literatura	73

SAŽETAK

Prikaz razvojnog procesa kršćanske molitve od njezinog početnog stadija: Što je molitva, te njezina narav i sama nužnost do njezine stupnjevitosti u mislima sv. Terezije Avilske. U prvom dijelu rada iznosimo molitvu koja predstavlja stvarnost koja iziskuje čitavu ljudsku osobu. Kad Isus moli time nas uči moliti. Kršćanska molitva svoj uzor i uzrok ima u Isusu Kristu, dok se njezina nužnost očituje u potrebi za duhovnom hranom. Molitvu stavljamo u središte liturgije Crkve, gdje ona svoj vrhunac i puninu doživljava u euharistiji, spomen-činu Gospodinove muke i Uskrsnuća. Svetci su nam primjer molitve, njihova duboka uvjerenost u vlastite izrečene definicije o molitvi odraz su njihovog životnog iskustva što donosimo u drugom dijelu rada. Terezija Avilska proglašena od Crkve – Naučiteljicom molitve u svojim djelima iznosi vlastiti nauk o molitvi. Nauk obuhvaća njezin osobni rast i odgoj za molitvu. U osobnom odgoju ističe ideal služenja i razlog kršćanskog življenja, čime smjera na Crkvu. Za nju poziv na redovništvo jest ujedno poziv na molitvu. Središte njezinog duhovnog života je Božja ljubav, koja predstavlja odnos prijateljstva između Boga i duše. Dati se na molitvu po Tereziji znači dati cijelog sebe Kristu, ne zadržavajući sebi apsolutno ništa. Molitveni hod Terezije bio je vrlo težak i složen. Molitva se u njoj rodila kao vapaj za životom. Svoje molitveno iskustvo ostavlja nam u djelima: *Put k savršenosti*, *Zamak Duše* i *Moj Život*. U središte govora o molitvi stavlja dušu jer duša je za nju vrt o kojem se treba konstantno brinuti. Duša je zamak, u kojem ima mnogo prostorija, kao što na nebu ima puno stanova. Temljena misao koja ju je vodila je stvarnost Božje prisutnosti u dubini duše. Kako bi se moglo rasti potrebno je dopustiti Vrtlaru da vrt obrađuje. U Trećem dijelu rada donosimo biser njezinih djela - stupnjeve molitve u koje spada: usmena molitva, misaona ili molitva razmatranja, afektivna molitva, molitva jednostavnosti ili sabranosti, kontemplativna molitva, molitva smirenosti ili mira, molitva sjedinjenja. Ne izostavlja patnju u duhovnom životu, nego joj daje eklezijalno značenje, prinoseći ju kao nadopunu za ono što ne nedostaje Kristovim patnjama za njegovo tijelo, tj. Crkvu.

Ključne riječi: molitva, duhovni život, naučiteljica molitve, stupnjevi molitve, usmena molitva, misaona molitva, afektivna molitva, molitva sabranosti, kontemplativna molitva, molitva smirenosti, molitva sjedinjenja.

UVOD

Prikazati razvoj molitve od njezina početka do njezine stupnjevitosti zadaća je i cilj ovog diplomskog rada. Molitva je nešto duboko ljudsko, ona je životni stav, sveobuhvatno zajedništvo s Bogom. Biti čovjek molitve znači biti Bogu na raspolaganju duhom, dušom i tijelom. Molitva je nešto što se događa duboko u čovjekovom srcu, a istovremeno uključuje čitavu ljudsku osobu. Molitva je komunikacija duše s Bogom. Ovih nekoliko uvodnih misli o molitvi uvest će nas u prvo poglavlje o kojem želimo pisati. Što je zapravo molitva, koja je njezina narav i značenje, kakvu ulogu ima u životu kršćanina i koliko je ona doista nužna u životu pojedinca koji se predstavlja vjernikom? Da bi smo znali što je molitva trebamo upitati svetce, ali prije nego li upitamo svetce trebamo se posavjetovati s Učiteljem koji nam je ostavio molitvu Gospodnju „*Oče naš*“. Kad Isus moli, time nas već uči moliti. Bogoslovni put našoj molitvi je njegova molitva, ona je uzor svake kršćanske molitve, iz nje se rađa molitva kršćana. Tražeći dalje tko bi nas poučio u molitvi dolazimo do Učiteljeve majke, koja je ujedno i naša majka, bl. Djevica Marija. Molitva je bila njezin život, iščitavajući evanđelja pronalazimo životne situacije u kojima je Marija živjela prislan odnos s Ocem, pretvarajući vlastiti život u molitvu, dijalogizirajući s Ocem u svakom trenutku svog bivanja. Kada govorimo o molitvi mislimo na kršćansko poimanje molitve. Prva i temeljna odrednica kršćanske molitve jest u tome što svoj izvor i uzor pronalazi u Isusu Kristu. Dok se njezina nužnost pokazuje u tome - kao što je jelo potrebno za fizički život, tako je molitva potrebna za čovjekov nutarnji život. Dajući puninu molitvi, završavamo s euharistijom, koja je najveći oblik molitve. Molitva je središte i srce kršćanskog života, a euharistija je srce i središte te molitve.

Vraćajući se na živote svetaca koje smo prethodno spomenuli, želimo istaknuti kako su oni bili duboko uvjereni u vlastite izrečene definicije o molitvi, zapravo one su izraz njihovog vlastitog iskustva molitve, koje su nam ostavili zapisane. Jedna je od njih bila je sama sv. Terezija Avilska, proglašena od strane Crkve - Naučiteljicom molitve. Njezin život i djela izlažemo u drugom dijelu, stavljajući naglasak na Terezijin duhovni život i nauk o molitvi. Sam Terezijin poziv na redovnički život istovjetan je pozivu na molitvu. Molitva je zapravo središnja tema terezijanske poruke i najvažniji predmet Terezijinog nauka. Terezijanski nauk u središte molitve postavlja ljubav, definirajući je kao odnos prijateljstva između Boga i duše. Terezija kroz molitvu uspijeva razumijeti otajstvo kršćanskog života, a istovremeno ona postaje okosnicom u izlaganju nauka o kršćanskom životu. U svojim autorskim knjigama ostavila je dragocjeno iskustvo molitve, od kojeg uzimamo sam biser, a to su stupnjevi molitve, razrađeni

na opširan i sveobuhvatan način koji mnogo govore o svetičinom drugovanju s Bogom. Terezijin nauk obuhvaća njezin osobni rast u molitvi i odgoj za molitvu. Osobni rast u molitvi kod sv. Terezije mogli bismo reći počinje u sedmoj godini života, kada se hranila životopisima svetaca, a svoju završnu fazu ili vrhunac doživljava u 40 godini života. Njezin hod u molitvi istovjetan je smjenama dvaju života: padova i podizanja, rasta u životu korak po korak. Poziv na molitvu, tj. put kojim se usudila poći, na koji ju je sam Gospodin pozvao u kasnijoj dobi života, pokazati će nam da je njezin posljedni dio života označen pravim nasrtajima Božjeg darivanja. Odgoj za molitvu pronalazimo u njezinom djelu *Put k savršenosti*, gdje nas svetica uvodi u samu molitvu, u tom djelu razlikujemo dvije razine odgoja: osobno – individualnu i zajedničku.

U osobnom odgoju stavlja naglasak na sam ideal služenja i razlog kršćanskog življenja, a to je Crkva. Njezina metoda molitve nije mehaničko izgovaranje pobožnih molitava, nego prijateljevanje s onim koji nas ljubi. Svetica želi istaknuti temeljnu ulogu osoba u molitvi, želeći probuditi u molitelju dvostruku svijest: o sebi i o Drugome. Osobni odgoj za molitvu nalazi svoje upotpunjenje u zajedničkom odgoju, u odgoju u grupi tj. skupini pozvanih da u zajednici uče biti crkva i kao takvi žive iskustvo molitve. Mladenačko iskustvo poučilo ju je, ukoliko osobni zahvat u odgojno molitvenom procesu ostane individualan, nema uspjeha. Potrebno je grupno molitveno ozračje. Sv. Terezija daje naputke neophodne za zajednički molitveni odnos, a to su prijateljevati, raditi zajedno, moliti zajedno, razgovarati sa osobama koje imaju iskustvo molitve, ali i teološko znanje. Duhovni savjeti koje ističe prije svega su jako voditi računa o svemu što se čini, jer se tim slama ljudska volja, a ono što se govori neka služi za izgradnju, te da se bježi od razgovora koji neće biti o Bogu i nadasve ne uzdati se u sebe, jer pouzdanje treba doći od Boga. Voditi se dvjema stvarima - ljubavlju i strahom Božjim - tako se može se ći po ovom putu smiren i spokojan, premda ne i bezbrižan.

Govor o stupnjevima molitve donosimo u trećem dijelu rada, koji je na najjasniji način iznesen kod sv. Terezije Avilske. Ona je bila čvrsto uvjerena kako se molitveni život poistovjećuje sa intezitetom ljubavi, tj. rast u kršćanskom životu za nju je rast u kršćanskoj molitvi. Sv. Terezija u svojim djelima spominje sveukupno devet stupnjeva molitve, četiri stupnja molitve posebno ističe: meditativnu molitvu, molitvu smirenosti, molitvu sjedinjenja, te molitvu preobražujućeg sjedinjenja koja se pretače u molitvu suobličujućeg sjedinjenja. Opisuje ih sa usporedbom zalijevanja (navodnjavanja) vrta, nazivajući ih četiri vode, dajući im poseban naglasak u autobiografiji *Moj život*. Sv. Terezija u središte svog govora stavlja dušu, jer za nju je duša vrt o kojem se treba konstantno brinuti.

Stupnjeve molitve također je obradila kroz odaje, stanove duše u djelu *Zamak duše*. Kada kaže da su vrata zamka molitva, time misli sasvim jednostavno na molitvu. Promatra dušu zamkom, cijelim od jednog jedinog dijamanta ili presjajnog kristala, gdje ima puno prostoriya, kao što na nebu ima puno stanova.

1. MOLITVA

1.1. Što je molitva?

Katekizam Katoličke Crkve piše o molitvi kao Božjem daru. Dar Božji očituje se u evanđelju po Ivanu gdje nalazimo Isusov susret sa Samarijankom na Jakovljevom zdenču. Isus upućuje odgovor Samarijanki: „Kad bi znala dar Božji i tko je onaj koji ti veli: 'Daj mi piti', ti bi u njega zaiskala i on bi ti dao vode žive“ (Iv 4,10). Čudo se molitve pokazuje upravo tu, na rubu zdenca kamo odlazimo tražiti svoju vodu: tu Krist dolazi u susret svakom ljudskom biću, Krist nas prvi traži i prvi ište piti. Isus je žedan, njegova molba dolazi iz dubine Boga koji nas želi. Molitva je zapravo susret Božje i naše žeđi. Bog je žedan da mi budemo žedni njega. Da bi smo znali što je molitva, moramo pitati svetce, oni su nam kroz dugu kršćansku tradiciju izrekli veličanstvene stvari o molitvi.¹ KKC donosi nekoliko definicija kršćanske molitve koju su izrekli sveti, a jedni od njih su sv. Terezija od Djeteta Isusa: „Za mene je molitva zanos srca, jednostavan pogled bačen prema nebu, usklik zahvalnosti i ljubavi u kušnji kao i u radosti.“ te sv. Ivan Damašćanski: „Molitva je uzdignuće duše k Bogu ili traženje primjerenih dobara od Boga.“ KKC postavlja pitanje odakle govorimo moleći? S visine naše oholosti i vlastite volje ili iz dubine ponizna i skrušena srca? Dajući temelj same molitve, a to je poniznost.²

U poslanici Rimljanima stoji da mi doista ne znamo što da molimo kako valja, ali sam se Duh zauzima za nas neizrecivim uzdasima (usp. Rim 4,26b). Poniznost je nužno raspoloženje za primanje nezaslužena dara molitve, a čovjek je po sv. Augustinu prosjak Božji. Molitva je primarni i temeljni čin religioznoga života; ona je srce religije te se zapravo po molitvi razlikuje religiozan čovjek od nereligioznoga. Molitva pretpostavlja vjeru u osobnoga i nazočnoga Boga, kao i uvjerenje da će Bog uslišati molitelja. Sve to čini nutarnju strukturu svake molitve. Molitelj se ne obraća nekoj ideji, stvari ili neosobnoj sili, on naslućuje, u većoj ili manjoj mjeri, da se nalazi pred vrhovnim Bićem, najvišom Mudročću, koja ga spoznaje i s kojom želi stupiti u suodnos. Molitva, koja je poznavanje i ljubav između Boga i čovjeka, postaje razgovor: slušanje i odgovaranje. Ovakvo poimanje o molitvi imao je sv. Jeronim: „Moliš li, ti si taj koji govoriš zaručniku. Čitaš li Sveto pismo, zaručnik je taj koji govori tebi.“³ Molitva pretpostavlja

¹ Usp. Nicola De Martini, *Molitva - preobrazba čovjeka i svijeta*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 1997., str. 17.

² Usp. *Katekizam Katoličke Crkve*, HBK-Glas Koncila, Zagreb, 1994., br. 2559.

³ N. De Martini, *Molitva - preobrazba čovjeka i svijeta*, str. 19.

vjeru u osobnoga Boga, koji je u beskonačnosti Ljubav, prepostavlja i vjeru u stvarno Božju prisutnost, inače je besmislena. Molitva ne samo da prepostavlja vjeru nego je i hrani, odnosno vjera živi od molitve. Živa vjera je zapravo molitva. Osoba koja zaista vjeruje, izražava se u molitvi; gdje prestane molitva, prestaje i živa vjera. Treći dio nutarnje strukture svake molitve jest pouzdanje da će Bog uslišati izrečenu molitvu. Molitva prepostavlja osobni odnos s Bogom, odnos ja-ti, te ti-ja.⁴ Ovaj odnos je različit od odnosa s drugim osobama. Odnos s Bogom živi se kao iskustvo blizine i daljine. Premda je Bog nevidljiv, vjernik ne sumnja da je ovaj odnos s Bogom moguć. Naslućuje da je molitva nužna i obvezatna u njegovu životu te da je ovaj odnos za njegov život itekako bitan.

„Molitva je stvarnost koja uključuje ne samo jednu čovjekovu sposobnost ili ljudsku dimenziju, nego uključuje čitavu osobu. Ona zahtjeva od osobe da na određen način uđe u sebe te da se distancira od svakodnevnih, redovitih obaveza i stvari, a istodobno molitva izaziva otvaranje prema Drugome, tj. teži da se izrazi u dijalogu koji prepostavlja otvaranje i odnos. Ovaj oblik molitve koja teži dijalogu, tipičan je za kršćanstvo. Molitva je u sebi naravni i nadnaravni fenomen.“⁵ Molitva je kršćanska ukoliko tvori zajedništvo s Kristom te se širi u Crkvi koja je njegovo Tijelo. Razmjeri su joj širina Kristove ljubavi. Odakle dolazi čovjekova molitva? Koji god jezik bio kojim molimo (pokreti i riječi), sav čovjek moli. Pismo da bi označilo mjesto iz kojeg izvire molitva, ponekad govori o duši ili duhu, najčešće o srcu. Srce je ono koje moli. Ako je čovjek srcem udaljen od Boga, molitveni izraz je isprazan. Srce je boravište gdje jesam, gdje stanujem (prema semitskom ili biblijskom izrazu: kamo se „spuštam“.) Ono je mjesto odluke, u dubini naših duševnih težnji; mjesto istine, u kojem izabiremo život ili smrt; mjesto susreta-budući da smo na sliku Božju, živimo u odnosu: srce je mjesto saveza. Kršćanska molitva je saveznički odnos Boga i čovjeka u Kristu. Ona je čin Boga i čovjeka; izvire iz Duha Svetoga i iz nas, sva je usmjerena Ocu, u jedinstvu s ljudskom voljom Sina Božjeg koji je postao čovjekom.⁶ Molitvu kao zajedništvo pronalazimo u Novom savezu, molitva je živ odnos djece Božje sa svojim neizmjereno dobrim Ocem, s njegovim Sinom Isusom Kristom i s Duhom Svetim. Milost Kraljevstva je kako iznosi sv. Grgur Nazijanski jedinstvo cijelog Presvetog Trojstva s cijelim duhom. Molitveni život jest u tome da budemo u prisutnosti i zajedništvu Trojedinog Boga. Bog neumorno poziva svakog čovjeka na tajanstven susret s Njim. Molitva prati cijelu povijest spasenja kao uzajamno dozivanje Boga i čovjeka. U Starom zavjetu pronalazimo objavu molitve SZ-nim Ocima kao što su Abraham i Jakov, njihova

⁴ Usp. Mladen Parlov, *Marulić molitelj i učitelj molitve*, u: *Colloquia Maruliana* 17 (2008.), str. 199-200.

⁵ Isto, str. 200.

⁶ Usp. *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2563.

molitva predstavlja se kao borba vjere u pouzdanju i vjernosti Bogu sa sigurnošću pobjede obećane ustrajnosti. Mojsijeva molitva odgovor je na zahvat Boga da spasi svoj narod. I nagovješćuje zagovornu molitvu jedinog posrednika, Isusa Krista. Proroci pozivaju na obraćenje srca, i gorljivo tražeći lice Božje, kao Ilija, zauzimaju se za svoj narod. Psalmi su remek-djelo molitve Starog zavjeta, satkane od osobne i zajedničke molitve. Obuhvaćaju sve dimenzije povijesti, spominju već ispunjena Božja obećanja i bude nadu u dolazak Mesije. Moljeni i ispunjeni u Kristu, psalmi su bitan i trajan dio molitve njegove Crkve. Prilagođeni su ljudima svih prilika i vremena.⁷

Pravu molitvu trebamo razlikovati od lažne molitve. Karakteristike koje ima prava molitva su: „1. Prava je molitva odnos između čovjeka i Boga utemeljena na iskrenosti. Među ljudima se mnogo puta događaju maskirani susreti, predstavlja se osobna „maska“, „službenost“. U pravoj molitvi to se ne smije dogoditi. Bogu se predstavljamo onakvi kakvi jesmo, bez maske na licu, u potpunoj razgolićenosti duha. Čovjek ne može varati Boga, ali može varati sebe, može zatvoriti srce Božjoj riječi, te može blokirati Božju preobražavajuću akciju. 2. Prava je molitva odnos između čovjeka i Boga utemeljena na intimnosti. Ili postoji intiman, međuosoban odnos, odnos u dvoje, odnos srca- srcu, odnos ja- ti ili ne postoji molitva. 3. Molitva je odnos između čovjeka i Boga koji preobražava život. Prava molitva preobražava život. Ne može se moliti i ostati isti. Tko moli i ostaje uvijek isti, zapravo ne moli, nego „izgovara molitve“.“⁸

Ono što se govori u molitvi treba biti provedeno u život. Svrha molitve nije utjeha, nego obraćenje. Prava molitva preobražava pogotovo u ovim pravcima: Uvodi me da potpuno, bezuvjetno prihvatim volju Božju trenutak za trenutkom; usmjerava me da ljubim bližnjega kao što je Isus nas ljubio; vodi me da se izgrađujem u remek- djelo čovjeka i kršćanina. Dok lažna molitva predstavlja suprotne karakteristike: to je maskiran, površan odnos i odnos koji ne preobražava život.

⁷ *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2597.

⁸ N. De Martini, *Molitva - preobrazba čovjeka i svijeta*, str. 22.

1.2. Narav i nužnost molitve

“Bog objavljen po Kristu nije samotni Bog filozofa. Krist nam objavio Boga-Trojstvo, Boga-Zajednicu, Boga-Zajedništvo, Boga-Prijateljstvo, Boga koji je “Odnos ljubavi”. Prema Isusu, Bog je “Tri Osobe koje se promatraju i međusobno ljube da žive jedan jedinstven život”. Molitva je upravo u “promatranju” i “ljubavi” između nas i Boga.”⁹ Za pobožnog židova moliti je značilo pojaviti se pred Božjim licem. Starozavjetni vjernik može moliti jer je Bog sklopio savez s Izabranim narodom. Židov se može moliti te u molitvi ustrajati jer se Bog objavljuje kao Bog koji je vjeran svojim obećanjima. Starozavjetna molitva nema svoje porijeklo u čovjeku- molitelju, nego u Bogu koji govori. Slušanje Božje Riječi postaje preduvjet za svaku molitvu. Novi zavjet u odnosu na Stari zavjet donosi istinski obrat u povijesti ljudske molitve. Kršćanstvo se može nazvati religijom molitve jer se Isus Krist objavljuje kao ispunjenje Božjih obećanja, ali kao i ispunjenje najdubljih ljudskih očekivanja. Ako je molitva stvarnost koja povezuje zemaljski svijet s nebeskim, ljudski s božanskim, tada je Kristovo otajstvo po sebi najdublja i najsadržajnija molitva.¹⁰

Božji život je beskonačan, vječan, blaženi život molitve. Isus je Bog i čovjek: kao takav on je živi susret između Boga i čovjeka. U Isusu su se Bog i čovjek promatrali, pomirili, ljubili, susreli, postali jedno biće. Stoga možemo reći: da Isus nije došao samo zato da uspostavi dijalog ljubavi između Boga i čovjeka: dijalog koji je zbog ljudskog grijeha bio prekinut; niti je samo proveo trideset godina u šutnji i molitvi; niti je samo posvetio molitvi veliki prostor za vrijeme svog zauzetog i javnog života.¹¹ Moramo reći da je Isus molitva, on sam postaje molitva. Isus molitelj i njegova molitva za nas su od bitna značenja. Kad Isus moli, time nas već uči moliti. Bogoslovni je put našoj molitvi njegova molitva. Njegova molitva, koja je uzor svake kršćanske molitve, iz nje se rađa molitva kršćana, a prva i temeljna značajka kršćanske molitve je u tome što ta molitva svoj izvor i uzor pronalazi u Isusu Kristu. Krist se objavljuje kao jedincat i savršeno religiozan čovjek Božji. Kristovo posredništvo koje se ostvaruje u Crkvi i po Crkvi dovodi molitelja do susreta i osobnog zajedništva s Bogom koji se objavljuje kao Trojstvo. U Crkvi Krist vjernike čini svojim udovima, živi u njima po svome Duhu te ih tako uvodi u živi odnos s Ocem.¹² “Sveti Augustin ukratko izlaže tri dimenzije Isusove molitve: Moli za nas kao naš svećenik, moli u nama kao naš glava, mi Mu se molimo kao svome Bogu. Prepoznamo,

⁹ *Isto*, str. 6.

¹⁰ Usp. M. Parlov, *Marulić molitelj i učitelj molitve*, str. 201.

¹¹ Usp. N. De Martini, *Molitva - preobrazba čovjeka i svijeta*, str. 6.

¹² Usp. M. Parlov, *Marulić molitelj i učitelj molitve*, str. 202.

dakle, u Njemu naše glasove i u nama njegov glas.”¹³ Molitva je bila i Marijin život. Kad nam evanđelje govori o Mariji, uzima s njezinih usana molitvu. Kod naviještanja iz Marijina srca izlazi najljepša molitva na svijetu: “Evo službenice Gospodnje, neka mi bude po tvojoj riječi!” (Lk 1,38). Taj “Da” jest kršćanska molitva: biti sva za njega jer on je sav za nas. Za vrijeme Marijina posjeta Elizabeti, iz Marijina srca izlazi molitva *Veliča*, molitva koju dvije tisuće godina pjevaju sve kršćanske generacije (Usp. Lk 1, 46-55). Za vrijeme i poslije Isusova rođenja počinju se očitovati Božje divote. “Marija u sebi pohranjivaše sve te događaje i prebiraše ih u svome srcu” (Lk 2,51). Na svadbi u Kani Marija moli i posreduje u vjeri svoga Sina za potrebe svadbene gozbe, koja je znak jedne druge gozbe: gozbe Jaganjca, koji na molbu Crkve, svoje zaručnice, daje svoje tijelo i svoju krv. U času Novog saveza, podno križa, na Kalvariji, Marija biva uslišana kao žena, nova Eva, istinska “Majka živih” (Usp. Iv 19, 25-27). Prikazuje Isusa Ocu kao žrtvu čovječanstva. U dvorani Posljednje večere Marija je postojana u molitvi s apostolima i učenicima u isčekivanju Isusova obećanja (Usp. Dj 1,14). Molitva Djevice Marije u njezinu “Da” i u njezinu “Veliča” odlikuje se velikodušnim prinosom svega njezina biću Boga po vjeri.¹⁴

Molitva je bila život svetaca, pogledamo li njihove životopise, vidjet ćemo da su svi oni bili ljudi molitve. Drugačije i ne može biti: svetost nije ništa drugo doli intimno zajedništvo ljubavi s Bogom. I sam raj bit će molitva. Isus nam govori o raju kao o svadbenoj gozbi (Usp. Mt 22, 1-10). I za ove slike stoji veličanstvena stvarnost: potpuno i konačno zajedništvo ljudi s Bogom i međusobno. Molitva, dakle nije samo sredstvo da se postigne kraljevstvo, ona je već konačna stvarnost življenja unaprijed, iako djelomično, ovdje na zemlji.¹⁵ Teološka bit kršćanske molitve jest ući u dijalog s Bogom- Trojstvom, po Kristovu posredništvu. Kršćanska molitva je molitva čovjeka koji je uzdignut u nadnaravni red te uveden u zajedništvo božanskog života: u Isusu Kristu, snagom Duha Svetoga, postaje dijete Božje. Molitveni je život najbolja priprema za plodonosnu liturgiju. Liturgija je pjesma duše, a molitva joj je dah, poboljšavajući disanje, lakše je pjevati. Molitva i liturgija se ne suprotstavljaju, to su dva pojma koja se međusobno nadopunjuju. Molitva i liturgija imaju isti cilj, proslavu Boga i posvećenje ljudi. Liturgijski duh jako olakšava osobnu molitvu, pribavljajući joj bogatu i obilnu hranu Božje riječi i otajstava slavljениh u tijeku liturgijske godine.¹⁶ Bitna značajka kršćanske molitve jest mjesto i uloga euharistije, koja je samo središte kršćanske molitve. Rekli smo kako je molitva

¹³ *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2667.

¹⁴ Usp. *Isto*, str. 641.

¹⁵ Usp. N. De Martini, *Molitva - preobrazba čovjeka i svijeta*, str. 8.

¹⁶ Usp. Dom Chautard, *Duša svakog apostolata*, Verbum, Split, 2007., str. 103.

središte i srce kršćanskoga religioznog života, euharistija je srce i središte te molitve. Euharistija je središte kulta Crkve; stvarnost koja uvijek iznova stvara zajedništvo vjere, nade, ljubavi i klanjanja u duhu i istini. Po sebi euharistija znači zahvaljivati, dati hvalu. Isus je na Posljednoj večeri postao nova Pasha, tj. ispunio je svoje poslanje svećenika i žrtve, postao je Euharistijom, Isus je ostvario naše otkupljenje. Ulazeći u tu dimenziju zahvalnosti, vjernik postaje sudionik i baštinik otkupljenja.¹⁷ Molitva odgovara zahtjevima ljudske naravi i samog milosnog života koji je darovan čovjeku. Od nastarijih vremena čovjek naslućuje da u svemu u svome životu ovisi o višoj, božanskoj moći koja ga nadilazi. Čovjeku darovana milost, tj. Božja naklonost koja potiče u ljudskom srcu potrebu da u molitvi uzdigne svoje srce i razum Bogu, Ocu koji je na nebesima, čije je dijete po milosti postao. Dar milosti s ulivenim krepostima zahtijeva od vjernika aktivno sudjelovanje po molitvi unutartrojstvenom dijalogu koji se odvija u njegovim dubinama.¹⁸

Nužnost molitve u kršćanskom životu je očita kao što je jelo potrebno za fizički život, tako je molitva potrebna za čovjekov unutarnji život. Kao što ne raspravljamo moramo li jesti ili ne, tako ne trebamo raspravljati moramo li moliti ili ne. Molitva je potrebna za čovjekovo psihičko zdravlje. Budući da je molitva jedna od najdubljih i univerzalnih manifestacija religioznosti, treba priznati da je ona potrebna za psihičku uravnoteženost osobe. Sveto pismo tvrdi da je čovjek po svojoj konstituciji stvoren za zajedništvo s Bogom. Ta čovjekova usmjerenost prema zajedništvu s Bogom može se ostvariti samo molitvom i kulturnim činima čija je duša uvijek- molitva. Molitva je nenadomjestiv instrument ljudskog sazrijevanja. U Svetom pismu pronalazimo da je čovjek po svojoj konstituciji stvoren za dijalog s Bogom. Po tome, treba zaključiti da čovjek dozrijeva kao čovjek u onoj mjeri u kojoj živi svoj dijalog s Bogom. Molitva nam je potrebna za spasenje, onaj tko moli upire svoje oči prema konačnom cilju; pobjeđuje snage zla; sposoban je za obraćenje; sposoban je izabrati Boga i ljubiti ga na najpotpuniji način; te dobiva od Boga milost spasenja. Molitva također stvara svetce. Svetost ovisi o tome da li tko moli ili ne. Sama sv. Terezija Avilska u svojoj autobiografiji tvrdi da je sve do 39. godine živjela u osrednjosti. Kada je odlučila živjeti intezivnim životom molitve bio je to odlučujući dan za njezinu svetost. Kada čovjek ne moli dovoljno ili ne moli dobro, prekida ili umanjuje plan svetosti što ga je Bog od vijeka predvidio za njega.¹⁹ Tko na času smrti mora s gorčinom ispovijediti da nije postao svet, mora s gorčinom ustanoviti i razlog: nisam dovoljno molio ili nisam dobro molio. Bog svima nudi svetost, ali ju daje samo onima koji uistinu žele,

¹⁷Usp. M. Parlov, *Marulić molitelj i učitelj molitve*, str. 203.

¹⁸ Usp. *Isto*, str. 203.

¹⁹ Usp. N. De Martini, *Molitva - preobrazba čovjeka i svijeta*, str. 10.

koji za nju mole, koji je na neki način već žive u trenucima molitve. Kako je moguće druge učiniti sudionicima vlastitog iskustva Boga ako se ne moli? Najljepša i najdublja iskustva o Bogu postižu se molitvom. Molitva stvara apostole. Apostolat svetaca bio je uspješan jer su oni drugima prenosili vlastito iskustvo Boga. Ukoliko se prenose samo ideje, riječi i organiziraju se inicijative, apostolat neće uroditi plodom. Apostolat dolazi od Boga. Obraćanje, spasenje i posvećenje nadilaze ljudske sposobnosti, jer su nadnaravni događaji koji dolaze od Boga. S obzirom na apostolat vrijedi samo trokutna shema: ja- Bog- ti (ja molim Boga da spasi i posveti tebe) što znači da čovjek čovjeka ne može obratiti, spasiti, posvetiti, može samo za njega moliti Boga da ga Bog obrati, spasi i posveti.

2. TEREZIJIJIN DUHOVNI ŽIVOT I NAUK O MOLITVI

2.1. Život i djela sv. Terezije Avilske

Život prve žene naučiteljice Crkve mogli bismo nazvati duhovnim iskustvom jedne ljubavi jer je taj život bio mistika kao susret s Bogom. O tome je njemački isusovac Josef Sudbrack napisao vrijednu i stručnu studiju u kojoj pokazuje aktualnost Terezijina iskustva. Njezin mistični odgovor Božjemu pozivu vodi neposredno u veoma bujan nutarnji život, a i u apostolat. Tko si bude dao truda te pročitati barem središnje tekstove iz Terezijinih djela, naći će u njima onakve stavove kakvi su i njemu potrebni za njegov osobni duhovni život. Terezija se rodila 28. ožujka 1515. u Avili, glavnom gradu istoimene pokrajine u Staroj Kastiliji, koji je nadaleko poznat po svojoj romaničkoj crkvi, gotičkoj katedrali te bedemima iz XI. stoljeća. Roditelji su joj bili Don Alonso Sánchez de Cepeda i Doña Beatriz de Ahumada. Osim nje imali su još jedanaestero djece. Od triju djevojčica dvije se kasnije udadoše, a samo se Terezija odlučila za redovnički stalež. Odluku nije donijela iz neke nužde, već posve slobodno i promišljeno. U svojoj djevojačkoj dobi između 14. i 18. godine i ona je mnogo držala do ljepote, ljupkosti, bogatstva i ljubavi pa se ozbiljno bavila i mislima o udaji. Iako je već od ranog djetinjstva bila veoma temperamentna, u svojim željama i odlukama naprasita, ipak ništa nije činila nepromišljeno, bez prethodnog razmišljanja. Posjedovala je veliku i spontanu sposobnost da ljubi, no to je nikad nije dovelo u nepriliku da bi nešto od onoga što je rekla ili obećala morala povući, a što govori da je sve prije dobro odmjerila. Terezijina je duša bila gladna znanja. Tu glad nije bilo lako utišati pa je neprestano posezala za novim knjigama. Kako je po naravi bila

dražesna, ljupka, u društvu i igri upravo čarobna, nikad joj nije uzmanjkalo mladoga društva i muškoga i ženskoga. Ona je bila pravi virtuoz u sposobnosti da ljude razveseli i nasmije, što će je kao ljudska vrlina pratiti cijeli život. Kad je Terezija odlučila stupiti u samostan karmelićanki od Utjelovljenja u Avili, bilo je to iznenađenje i za nju samu i za sve one koji su je poznavali. Svakako da iza te odluke nije stajalo nikakvo ljubavno razočaranje, a još manje neka naročita simpatija ili naravna sklonost pa čak ni oni neki pokreti duše koji su u sličnim odlukama redovito više ili manje prisutni. Nju je u samostan jednostavno vodila želja da spasi dušu jer se, poznavajući svoju narav, bojala da bi to u svijetu mogla ostvariti. Zbog toga je stupanje u samostan bio za nju veoma bolan i težak, upravo dramatičan doživljaj. Ona sama o tome svjedoči: „Jedva mogu vjerovati da će moja bol i u smrti biti veća od one što sam je osjećala kad sam napuštala roditeljsku kuću. Činilo mi se kao da se u meni odvaja svaka pojedina kost.“²⁰

Ona je svoje zvanje skupo platila, a i to je nemalo pridonijelo njenoj veličini. Kako je Terezija bila promišljena i odlučna žena, kad je jednom odlučila postati redovnica, onda je tu stvar uzela veoma ozbiljno. Sa zvanjem se nije šalila. Prvu godinu redovništva nastojala je oko savršenosti tako odlučno da se živčano i tjelesno brzo dokrajčila. Upala je u stanje sveopće anemije, a zatim je kroz četiri dana bila posve ukočena. Svima je izgledalo da će umrijeti i već su sve pripremili za sprovod. No, ona se najedanput probudila iz svoga mrtvila i ukočenosti te sama otklonila posvećeni vosak, kojim su joj po tadašnjem običaju bili već zalijevali očne kapke. Neki misle, čak, da samo brizi i slutnji Don Alonsa valja zahvaliti, jer se opirao pogrebu, da nije bila živa zakopana. Svetica sama misli da tu milost ima zahvaliti zagovoru sv. Josipa koga je počela još više štovati i pobožnost prema njemu cijeli život neumorno širiti. Nakon toga iskustva ne znači da je Terezija odmah postala svetica. Daleko od toga. Ona je čak 18 godina provela u osrednjosti. Samostan od Utjelovljenja u Avili imao je doduše 120–180 sestara karmelićanki, ali je u njemu bilo takvo ozračje koje nije mnogo poticalo na savršenost i svetost. Tko se želio ipak posvetiti, morao je to činiti na vlastitu inicijativu, uz rizik da bude ismijan, šikaniran i onemogućavan. Doña Teresa de Ahumada pokušala je ipak s nekim sestrama nešto učiniti, no malo ih je izdržalo taj pokušaj. Lakše je bilo provoditi u samostanu jedan udobniji život u onoj “blaženoj“ osrednjosti, prema načelu: „Ne quid nimis!“ – bez prevelikog zalaganja i naprezanja. Terezija, opisujući život u samostanu tih godina, pokazuje sve njegove slabosti, sjene i nedostatke. To je i nju strahovito razočaralo, a u duši je sve jasnije i življe osjećala zov da se iz svega toga izdigne. U jednom je viđenju vidjela mjesto u paklu, koje joj je pripravljeno,

²⁰ Terezija Avilska, *Moj život*, Kršćanska sadašnjost i Hrvatski karmelićani i karmelićanke, Zagreb, 2011., str. 27.

ako ne krene drugim, boljim i savršenijim putem. Bilo joj je tada 40 godina. Ona se energično odlučila za reformu Karmela. Od časa kad je jasno vidjela da je Bog više ne želi gledati “u razgovoru s ljudima, već s anđelima“ i kad je svoje srce s njegovim velikim mogućnostima “nastojala uskladiti“ sa Srcem Kristovim, do tada prosječna karmelićanka postade jaka žena, velika redovnica, koja je nastojala svoj život proživljavati u duhu Evanđelja. I u tome je bila sva obnova Karmela, obnova koja je išla polako, uz mnoge poteškoće, ali koja je posve preobrazila redovnički život. Rodio se novi, idealni Karmel, nama dobro poznate bosonoge karmelićanke, dostojne kćeri velike majke Terezije od Isusa. Radi obnove Karmela Terezija je krstarila cijelom Španjolskom. Nije više bilo poteškoće i zapreke koja bi je zaustavila. I to je bio život njezine posljednje 22 godine.

Iz tog su života kao najzreliji plodovi onoga razdoblja nastala njezina pisana djela: Knjiga Gospodinovih smilovanja – Terezijina autobiografija pod nazivom Moj život, u kojem opisuje vlastiti nutarnji život; Put k savršenosti - koji predstavlja priručnik duhovnog života, koji je Terezija napisala za svoje duhovne kćeri i sinove; Stanovi ili grad duša (Zamak duše) – opisan je put koji duša prolazi povlačeći se u sebe sve do postizanja savršenog jedinstva s Bogom;²¹ Misli o ljubavi Božjoj, Vapaji duše k Bogu; Utemeljenja; Osnutci- u kojem je sadržana izvanredna aktivnost reformistice karmelskog reda; Izvještaji - Opomene, Pjesme – Pisma kao i nebrojeni odgojni spisi te svjedočanstva uzvišene mistične lirike. U svojim molitvama i mističnim zanosima ta je sveta redovnica nosila sve brige i tjeskobe Tridentskog sabora, bitku kod Lepanta, događaje u svojoj domovini Španjolskoj, misijski rad u Americi. Sama je rekla da je Indijanci tamo u Americi stoje mnogo jer je u molitvi za njihovo spasenje mnogo uzdisala. Iako je bila na vrhuncima mistike, nije bila daleko od svega onoga što se u tadašnjoj Crkvi i u svijetu događalo. Naslućujući sve kušnje koje čekaju Crkvu i kršćanstvo, vapila je: „O kršćani! Doba je, da branite svoga Kralja i da ga pratite u tako golemoj osamljenosti; jer mu je ostalo vrlo malo podanika, a silno mnoštvo prati Lucifera. A još je gore, neki mu se javno pričinjaju prijatelji, a prodaju ga potajice, pa se gotovo već nema u koga pouzdati.“²² No Terezija je znala i vjerovala da je odlučujuće oružje jedino molitva jer iz nje i druga sredstva dobivaju svoju jakost. Zato je u borbi za Krista i Crkvu osnivala samostane u kojima će njezine sestre moliti i na taj način za kraljevstvo se Božje boriti. Povijest joj je dala pravo jer ona postade jednom od vrhunskih osobnosti katoličke obnove XVI. stoljeća, s utjecajem koji traje još i danas. Njezin su se život i duhovno iskustvo savršeno utkali u

²¹ Usp. Mirjana Pinezić, *Lik Terezije Avilske u spisima Edith Stein*, u: *Diacovensia* 24 (2016.) 2, str. 295.

²² Terezija Avilska, *Vapaji duše k Bogu*, Dominikanska naklada „Istina“, Zagreb, 1933., str. 343.

obnoviteljski pokret Crkve što ga je započeo Tridentski sabor. Terezija je napustila vrijeme izdahnuvši 4. listopada 1582. Dan poslije njezine smrti bio je već 15. listopada, jer je upravo tada stupila na snagu reforma kalendara – ispravak staroga julijanskoga kalendara te se vrijeme uskladilo s objektivnom stvarnošću prema kojoj se mjeri. Ima u tome mnogo znakovitosti jer je Terezija Avilska svojom obnovom Karmela pomogla pomaku redovničkoga života naprijed općenito. Na njezinim se spisima nadahnjuju još i danas toliki redovnici i redovnice. Samo u našem stoljeću od god. 1900–1967.

Terezijina su djela bilo sva bilo djelomično objavljena u 8 izdanja. U svojoj izvornosti i genijalnosti ona već 4 stoljeća utječu na ono što se naziva duhovni život Europe. Bossuet se nije ustručavao izreći o njoj ovaj sud: „Sama Terezija ima i u mistici isto značenje kao Toma Akvinski u dogmatici.“ Papa Pavao VI. proglasio ju je stoga 27. rujna 1970. prvom od žena naučiteljicom Crkve. Engleski povjesničar Macaulay u jednom svom eseju nazvao je sv. Tereziju Avilsku „srcem katoličke reforme“, a Gisbert Kranz misli da ona pripada čovječanstvu, što znači da je zajednička svojina čovječanstva. Kad je tako, onda valja posegnuti za njezinim djelima i čitati ih. Završimo ovaj sažeti prikaz o sv. Tereziji njezinim riječima što ih je zapisala na jedan listić i stalno ih čuvala u svome Časoslovu: „Neka te ništa ne zbuni, Ništa ne uplaši! Sve prolazi; Bog se ne mijenja – ostaje uvijek isti. Strpljivost sve postizava. Tko posjeduje Boga, tome ništa ne nedostaje; Bog je jedini posve dostatan.“²³

2.2. Naučiteljica molitve

Molitva je središnja tema terezijanske poruke i najvažniji predmet Terezijinog nauka. Terezijanski nauk u središte molitve postavlja ljubav, definirajući je kao odnos prijateljstva između Boga i duše.²⁴ Treba poći od činjenice da Terezija u svojim djelima opisuje milosti koje joj je Gospodin udjelio u molitvi. Molitva je zapravo ambijent Terezijina nauka. „Terezija je ne samo naučiteljica molitve – naslov koji joj je dao Pavao VI. – u smislu da podučava o molitvi, nego je molitva mjesto iskustva, ambijent njezine teologije. Molitvi je povjeren sav objavljeni sadržaj u svojoj najvećoj objektivnosti, ali ona je također najsubjektivniji čin kojim Terezija živi objavljene sadržaje. Molitva je za Tereziju par excellence događaj prožetosti između *fides*

²³ Terezija Avilska, *Pjesme*, Dominikanska naklada „Istina“, Zagreb, 1933., str. 236.

²⁴ Usp. Franjo Podgorelec, *Tendencije u suvremenoj duhovnosti u svjetlu iskustva i nauka sv. Terezije Avilske*, u: *Diacovensia* 24 (2016.) 2, str. 315.

quae i *fides qua*.”²⁵ Terezija kroz molitvu uspijeva razumijeti otajstvo kršćanskog života, a istovremeno ona postaje okosnicom u izlaganju nauka o kršćanskom životu. “Terezijno gledanje na ovaj važan problem vrlo je blisko suvremenim traženjima i ponuđenim rješenjima. To osobito vrijedi s obzirom na stvaranje osobe molitelja koja će u sebi uspjeti pomiriti akciju i kontemplaciju, spasiti molitvu u svojoj privatnoj i liturgijskoj molitvi, izići iz uskih okvira svoga jastva te reći Bogu riječi koje će do njega doprijeti.”²⁶

Molitva za Tereziju znači biti iste naravi kao Bog: ”Jer da bi ljubav bila istinska i da bi trajalo prijateljstvo, trebaju se složiti naravi.”²⁷ Molitva je događaj najveće blizine s Bogom, ali istodobno i najveći događaj različitosti, drugosti. Molitva čini da se pred Bogom bude različit i otkrije samog sebe u istini²⁸ - “ako ćete razgovarati onako, kako dolikuje razgovarati s tako velikim Gospodinom, dobro je da pogledate s kime razgovarate i tko ste vi”.²⁹ Definicija molitve koju Terezija donosi u svojoj autobiografiji: “Molitva je prijateljsko drugovanje gdje se duša često sama samcata razgovara s Onim za koga znade da je ljubi”³⁰ Terezijina je molitva sa psihološke strane gledišta više afektivna nego misaona; a s teološke, ona je duboki izričaj vjere u Isusove riječi: “K njemu ćemo doći i kod njega se nastaniti (Iv 14,23).”³¹ Analiziramo li Terezijinu definiciju molitve, primjetit ćemo sljedeće sadržaje: “Prijateljsko drugovanje”: odnos ljubavi među osobama koje se uvažavaju gradeći nešto zajedno. Bez obzira na temeljnu nejednakost između Boga i ljudi, odnos Boga prema čovjeku je odnos jednakih što se ljube i uvažavaju. Zapravo, Bog čovjeka uzdiže do svoje jednakosti. Ovo “prijateljsko drugovanje” pretače se u suodgovornost čovjeka s Bogom u upravljanju stvarima i događajima ovog vremena. “Često”: molitva shvaćena kao privilegirani trenutak dana, tjedna ili nekog vremena. Odnos, naime zasnovan na prijateljstvu potiče na učestalost susreta. Odatle važnost izreka: “često”. “Sama samcata”: čovjek istinski može biti prisutan drugome tek onda ako je potpuno prisutan sebi³². Ovo nije moguće bez duboke šutnje koju treba pratiti paralelni hod u dubinu vlastitog bića gdje čovjek otkriva sebe. U toj istoj dubini nalazi se i Bog koji čovjeku govori na njemu svojstven način. Ovo nikako ne ide na uštrb kršćanskog zajedništva u molitvi, ono ga

²⁵ Edvard Punda, *Pripadnost Terezije Avilske fundamentalnoj teologiji*, u: *Obnovljeni život* 71 (2016.) 1, str. 30.

²⁶ Jakov Mamić, *Terezijin nauk o molitvi*, u: *Bogoslovska smotra* 53 (1983.) 1, str. 119.-120.

²⁷ Terezija Avilska, *Moj život*, str. 50.

²⁸ Usp. E. Punda, *Pripadnost Terezije Avilske fundamentalnoj teologiji*, str. 31.

²⁹ Terezija Avilska, *Put k savršenosti*, Kršćanska sadašnjost i Hrvatski karmelićani i karmelićanke, Zagreb, 2011., str. 87.

³⁰ Terezija Avilska, *Moj život*, str. 50.

³¹ Usp. J. Mamić, *Terezijin nauk o molitvi*, str. 123.

³² Smisao karmelske duhovnosti, pa ni molitve, nije u pukom silasku u vlastitu dubinu da bi tamo otkrio Boga i sebično ga uživao. Karmel daje svjedočanstvo o stvaralačkom Božjem obitavanju čovjeka i time otvara istinski pristup Bogu kroz čovjeka i čovjeka po Bogu. To je navještaj koji tvori Crkvu.

produbljuje. “S Onim za koga znamo da nas ljubi”: odvažnost kojom se kreće u molitvenu avanturu, kao i odgovor i angažman molitelja, temelji se na vjeri i povjerenju u Božje čovjekoljublje. Činjenica da je čovjek uzljubljen od Boga osposobljuje ga za uzvratnu ljubav. Uočavamo, da se Terezijina molitva odlikuje osobnošću, bliskošću i jednakošću. Susret se uvijek zbiva s povijesnim Kristom kroz njegovo čovječstvo.³³ Stoga je ona kristocentrična.³⁴ Njezin proces u čovjeku odgaja ga za suodgovornost za “poslove Božje”, kako reče Terezija. Stoga joj je molitva duboko apostolska i eklezijalna.”³⁵

2.2.1. Terezijin rast u molitvi

Terezija je svoje prvo molitveno iskustvo imala u djetinjoj dobi, tj. u sedmoj godini života. Čitala je zajedno s bratom *Rodrigom Ahumada* živote svetaca, o njima je razmišljala i s njima drugovala. U njima bijahu utkane teme vječnosti, kako života tako i propasti. Potaknuta njihovim herojstvom i sama želi biti mučenica: *dati svoje svjedočanstvo vjere*³⁶. Kad joj je postalo očito da joj “mučeništvo” izmaklo, ona se posvećuje maštanju o svjedočenju kroz pustinjači život. U šestnaestoj godini života, 1531 godine, Terezija gubi ovaj djetinji polet te se odaje dostupnim ugodnostima života. Otac ju smješta u samostan sv. Marije Milosnice. Tu će ponovno oživjeti stremljenje za jačim vrednotama. Zbog bolesti napušta samostan, ali i ne drugovanje s molitvom i knjigom. Upravo će tada pročitati Pisma sv. Jeronima. U tim godinama možemo uočiti ovo: Terezijin poziv na eventualni redovnički život istovjetan je pozivu na molitvu. Upravo kroz molitvu Terezija će doći u dodir sa sadržajima koji će je dovesti u samostan. To je vrijeme između 1531. i 1534., a upravo se tada i rađa Terezijina molitva. U dvadeset i prvoj godini života Terezija ulazi u Samostan Utjelovljenja³⁷, a nakon dvije godine slavi svoje prve redovničke zavjete. Zbog bolesti ponovno napušta samostan i izvan njega dolazi u dodir s knjigom franjevca Franje Ozunskoga *Treći duhovni abecedar*. U njemu Terezija otkriva pravu narav unutarnje molitve poniranja. Odlučuje se upustiti u tu čudnu avanturu hoda u nutrinu. S obzirom na poteškoće u svom molitvenom hodu Terezija piše: “Čini mi se da je

³³ Nekim će se dušama činiti da ne mogu misliti na muku, pa će još manje moći misliti na presvetu Djevicu i život svetaca, ne znajući da im toliku korist i ohrabrenje daje sjećanje na njih. Ne odvajati se svjesno od dobra i lijeka, presvetog čovječstva Gospodina Isusa Krista, jer se još nalazimo i živimo u smrtnom tijelu. Usp. Terezija Avilska, *Zamak duše*, str. 113.

³⁴ Kad se naš Gospodin udostoji jače razdragati dušu, jasno joj pokazuje svoje presveto Čovječstvo na način koji hoće, ili kako je hodao po svijetu, ili nakon što je uskrsnuo. Usp. *Isto*, str. 121.

³⁵ J. Mamić, *Terezijin nauk o molitvi*, str. 124.

³⁶ Terezija Avilska, *Moj život*, str. 18.

³⁷ Bilo je to 2. studenoga 1535.

Gospodin uredio tako te nisam mogla naći nikoga tko bi me poučio, budući da nisam mogla razmatrati.”³⁸ “Plovila sam ovim uzburkanim morem nekih dvadeset godina padajući i dižući. Nisam uživala Boga, niti sam bila zadovoljna u svijetu. To je tako mučna borba te ne znam kako sam je mogla izdržati. Uza sve to vidim veliko milosrđe koje mi je iskazao Gospodin, jer sam se zabavljala u svijetu, a opet sam imala srčanosti da obavljam molitvu.”³⁹ Osobita molitvena kriza zahvatila ju je oko 1542, u dobi od 39 godina. Tada je mislila potpuno napustiti svoje molitvene pokušaje: “Stadoh se bacati iz razbibrige u razbibrigu, iz taštine u taštinu. Napokon zapadoh u preteške neprilike i duša mi se zaplete u mnoge taštine, pa se već stadoh stidjeti da se opet približujem Bogu onako prijateljski kako se dolikuje unutarnjoj molitvi.”⁴⁰

Put kojim će Terezija nadići spomenute krize vrlo je složen. Možemo reći da je posljednji dio njezinog života⁴¹, označen Božjim obasipanjem s milostima. Tu je, čini se, pravi ključ nadilaženja ovih teških kriza u kojima je Terezija naučila istinski vrednovati sebe i dolično stajati pred Bogom. Ako bar malo uđemo u ovo razdoblje njezina života, možemo uočiti ono što se naziva “konačnim obraćenjem Kristu”, što se zbilo 1554.⁴² Ovaj događaj je temeljen ne samo u njezinom molitvenom životu, nego i u cijelom životu vjere Terezije Avilske. Samo obraćenje o kojemu je riječ događa se u molitvi. Ozračje tog događaja je tihi i usamljeni razgovor ispaćenog Krista i isto tako umorne tražiteljice Terezije: “Rekoh mu, da neću ustati odande dok ne učini što ga molim.”⁴³ Molitveni hod Terezije Avilske bio je težak i vrlo složen. Njezin hod u molitvi imao je svoje padove i uzdizanja, rast u životu išao je korak po korak, ništa naglo ni iznenađujuće. Njezin život nije ništa drugo do li žedno traženje susreta s Bogom prijateljem, bratom i Gospodinom. Molitva se u njoj rađa kao vapaj za životom. Poučena od vrlo učenog čovjeka da su duše bez molitve poput ukočena ili uzeta tijela, premda imaju noge i ruke, ali ne mogu zapovijedati njima.⁴⁴ Onog trenutka kad je sreća život, molitva je za njezin život postala prijateljevanje s Bogom, tj. najsretniji oblik življenja. Svoju krizu molitve uspjela je nadići moleći, otvarajući se egzistencijalnom susretu s povijesnim Kristom. Usprkos svojoj ljudskoj slabosti i krhkosti, Tereziji je na tom putu (hodu u molitvi) pomogla ljubav Božja da

³⁸ Terezija Avilska, *Moj život*, str. 30.

³⁹ *Isto*, str. 49.

⁴⁰ *Isto*, str. 41.

⁴¹ Radi se o razdoblju između 1554. i 1582, dakle od 39-67. godine njezina života.

⁴² Konačno obraćenje Kristu učinilo je u Tereziji da prestane s molitvenim odnosom s Bogom koji je temeljen na strahu od kazne i životnoj tjeskobi zbog suda Božjeg. Počelo je razdoblje unutarnjeg prijateljevanja s Bogom obilježeno dubokim povjerenjem u Boga i sigurnošću da je ljubljena. Rasla je unutarnja molitva, a ni usmena nije bila ništa manje intezivna.

⁴³ Terezija Avilska, *Moj život*, str. 54.

⁴⁴ Ima tako bolesnih duša koje su navikle da se zadržavaju na izvanjskim stvarima, te im nema lijeka i čini se da ne mogu zaći u sebe, život im je nalik životinjskom, bez svijesti o osobnom ljudskom dostojanstvu. Usp. Terezija Avilska, *Zamak duše*, str. 33.

ostane odlučna i uporna.⁴⁵ U svom djelu *Zamak duše* spominje dvije jako bitne stvari koje je izvukla iz milosti koju joj je Bog udjelio, a to su: “Prva je vrlo velik strah da Ga ne uvrijedi, pa Ga je uvijek molila da je ne pusti da padne uviđajući tako strašne štete; druga je pak ogledalo poniznosti, videći kako ništa dobro što napravimo nema izvorište u nama nego u izvoru gdje je zasađeno stablo naših duša i u suncu koje daje toplinu našim djelima. Kaže da joj se tako jasno ukazalo da bi, čim bi učinila koju dobru stvar ili vidjela da se čini, poslala njezinom izvorištu i shvatila kako bez te pomoći ne možemo ništa; a otuda joj je dolazilo to što bi odmah stala hvaliti Boga i što najčešće ne bi pomislila na sebe kod ičega dobrog što bi napravila.”⁴⁶

2.2.2. *Terezijin odgoj za molitvu*

Ne postoji razrađena *Terezijina metoda molitve*, ali postoji vrlo dosljedan, osoban i učinkovit odgoj za molitvu. Na počecima svog duhovnog života Terezija se susrela s potrebom poučavanja u molitvi: “Prije nego što sam si znala pomoći, obuzimala me velika želja da koristim drugima, što je vrlo uobičajena napast kod onih koji tek počinju, premda je to meni dobro došlo.”⁴⁷ “Tako su se kroz mnogo godina samo tri okoristile onim što sam i ja govorila, a kada mi je Gospodin dao veće snage u kreposti, okoristile su se za dvije ili tri godine mnoge.”⁴⁸ Tek kada je postala sasvim zrela na molitvenoj razini, Terezija preuzima pravu ulogu učitelja molitve. Autobiografija *Moj život* nastat će u tom ozračju koje se može nazvati prvom školom terezijanske molitve.

Knjiga je napisana za užu grupu koja je raznolika i namijenjena je samo nekim osobama. Na samom početku ih je samo petero: “Htjela bi da nas petero koji se sada ljubimo u Kristu napravimo ovaj dogovor.”⁴⁹ Grupa se neprestano širila. Neki od njih koji su bili glavni, među njima su jedan laik, njezin rođak i prijatelj – F. de Salcedo; dva avilska svećenika: G. Daza i I. Avilski; četiri isusovca: B. Alvarez, G de Salazar, D. de Cetina i J. de Prados; tri dominikanca: P. Ibáñez, G. de Toledo i D. Báñez; jedna žena, udovica: Guiomar de Ulloa; u prvoj redakciji najvjerovatnije i franjevac: Petar Alkantarski. Svi su oni silno ušli u molitvu, a

⁴⁵ Usp. J. Mamić, *Terezijin nauk o molitvi*, str. 119.-121.

⁴⁶ Terezija Avilska, *Zamak duše*, str. 36.

⁴⁷ Terezija Avilska, *Moj život*, str. 44.

⁴⁸ *Isto*, str. 72.

⁴⁹ Terezija Avilska, *Moj život*, str. 89.

Terezija će za jednoga reći: “Jednoj od onih osoba koje mi zapovijedaju da ovo napišem, jer ju je Gospodin za četiri mjeseca doveo puno dalje nego što sam ja bila za sedamnaest godina.”⁵⁰ Terezija u svojoj pedagogiji molitve ne prepušta molitvu slučajnosti, niti spontanosti svojih učenika. Samo joj je iskustvo pokazalo da je molitveni hod ozbiljan i težak, gotovo neostvariv bez jakih podloga antrpološkog i religioznog sadržaja. Iskustvo joj je pokazalo kako molitveni hod ide vrlo teško bez dobrog učitelja, isto tako da nesavjesni učitelj može mnogo toga kod duše učiniti nažao. Duhovno vodstvo (učitelj) za nju treba imati razborit um, iskustvo i naobrazbu. Potrebno je jako i trijezno vodstvo. “Rekla sam ovo zato što neki misle da učeni ljudi nisu za ljude molitve, ako nisu duhovni. Već sam rekla da je potreban duhovni učitelj, ali ako on nije obrazovan, velika je nezgoda. A od velike će pomoći biti razgovarati s njima.”⁵¹ Budu li kreposni, makar ne bili duhovni, koristit će mi. Bog će takvog uputiti što treba poučavati, pa će ga čak učiniti duhovnim zato da nam koristi. I ne govorim to bez iskustva, jer dogodilo mi se to s više nego dvojicom.”⁵²

Učenost je nadasve važna za pojašnjavanje svega. Naučiteljica Crkve išla je i obrnutim smjerom: nastojala je teologe “zaraziti” vlastitim iskustvom i to je bila njezina najveća apostolska strast, da uz učenost imaju i iskustvo. Primjer nam je dominikanski teolog Gracie de Toleda, koji je imao ulogu jednog od teologa sudaca u prosudbi njezina iskustva i duha.⁵³ Svetica je o njemu zapisala: “Zapazila sam velike nadarenosti i sposobnosti koje je imao i da bi puno mogao uznapredovati kad bi se posve predao Bogu. Drži me to već nekoliko godina naovamo da ne mogu vidjeti osobu koja mi se sviđa, a da odmah ne bih poželjela vidjeti kako se posve predaje Bogu. Katkada je to s takvom željom, da ne mogu sobom ovladati. Premda želim da mu svi služe, kod ovih osoba, koje mi se sviđaju, to biva s velikim žarom, pa najusrdnije molim Boga za njih. To mi se dogodilo i s redovnikom o kojem govorim.”⁵⁴

U Terezijinom djelu *Put k savršenosti* u kojem istoimena svetica uvodi u molitvu, u tom djelu razlikujemo dvije razine inicijacije i odgoja: osobno – individualnu i zajedničku.⁵⁵ Reći ćemo nešto o svakoj. Osobni odgoj - Terezija u svojim djelima govori o uvjetima i načinu življenja molitve. U knjizi „*Put k savršenosti*“ navodi uvjete za koje možemo reći da su temeljni načeli njezine molitve. To su: uprijeti pogled u crkvu; Crkva je ideal služenja i razlog

⁵⁰ *Isto*, str. 63.

⁵¹ S njima: s učenima.

⁵² Terezija Avilska, *Moj život*, str. 75.

⁵³ Usp. F. Podgorelec, *Tendencije u suvremenoj duhovnosti u svjetlu iskustva i nauka sv. Terezije Avilske*, str. 312.

⁵⁴ Terezija Avilska, *Moj život*, str. 196.

⁵⁵ Usp. J. Mamić, *Terezijin nauk o molitvi*, str. 127.

kršćanskog bivovanja. Time se izbjegava opasnost u kojoj se čovjek može zatvoriti u krug "Bog i ja" te misliti na vlastito samouživanje i lažni eshaton; potreštine za put su konkretne kreposti: čovjekoljublje, poniznost, siromaštvo da bi se hodilo u istini; „odlučna odlučnost“ nije neka nova krepost već je to krepost jakosti koja se očituje na djelu u ustrajnosti. Na njoj će se Terezija posebno zadržati. To je više stav nego krepost, a svojstven je jakim trenucima obraćenja; Terezijina molitva nije neki mehanizam. Ona se prvenstveno temelji na prijateljevanju, te nema odlučujuće važnosti „što“ nego „tko s kim“. Dakle dok govorimo da smo svjesni i da shvaćamo da govorimo s Bogom, te da je to ono na što smo potpuno usredotočeni, a ne na riječi koje izgovaramo. Terezijina metoda molitve ide k tome da istakne temeljnu ulogu osoba budeći u molitelju dvostruku svijest: o sebi⁵⁶ i o Drugome.

Prije svega potrebno je ući u vlastitu nutrinu i upoznati je, te se staviti u prisutnost Boga koji je u nama. Bez kompliciranog mozganja, započeti dijalog. Cijelu pozornost treba usmjeriti na Krista: Krist je prisutan: gledaj ga! U svojoj nutrini i s očima duše: „Ne tražim od vas da mislite na njega, niti da donosite velike sudove, niti pak obavljate velika i uzvišena razmatranja vašim razumom; ne tražim od vas ništa više nego da ga gledate.“ Krist je prisutan: govori mu! Postoji jedna nutarnja riječ s kojom mu se možemo obraćati: „Ne sastavljenim molitvama, već vašim srcem.“ Krist je prisutan: slušaj ga! Ima radosnu vijest baš za tebe. Tu se traži šutnja jer je ona prva istinita riječ. Krist je prisutan: omogući mu da te gleda!⁵⁷ Duhovni život za sveticu predstavlja čuvanje Pravila i navodi tri važne stvari.⁵⁸

Terezija obuhvaća četiri područja u svojoj pedagogiji molitve i to: psihofizičke uvjete, koncentraciju, hod prema poniranju, te zajedništvo s Kristom. Psihofizički uvjeti: istraživači svete Terezije ovo su područje zanemarili, no u zadnje vrijeme Istok je sa svojim molitvenim, a osobito metodološkim ponudama pobudio jače zanimanje za ove elemente kod katoličkih mistika općenito, a time kod svete Terezije, te posebno kod svetog Ivana od Križa. Pošto je Karmel mjesto događanja produžene osobne molitve, važno je biti zdrav u tijelu i u duši. Kod Terezije molitva nije asketsko mrtvljenje tijela, nego okolnost posezanja za punijim životom, a za to je potreban napor. Važna je i diskrecija: poštivati osobu i njezin karakter, ne forsirati dušu i ne uznemiravati se. O ulozi tijela u molitvi Terezija ne govori mnogo, no ona sama imala je

⁵⁶ Vrlo je važno za upoznavanje samih sebe koliko god visoko bile na nebesima, dok se nalazimo na ovoj zemlji - biti ponizne. Nastojati prvo ući u prostoriju poniznosti prije svih ostalih. Nikada ne uspijevamo upoznati same sebe ukoliko ne nastojimo upoznati Boga. Usp. Terezija Avilska, *Zamak duše*, Kršćanska sadašnjost i Hrvatski karmelićani i karmelićanke, Zagreb, 1985., str. 38.

⁵⁷ Usp. Terezija Avilska, *Zamak duše*, str. 96-97.

⁵⁸ Prva je ljubav jednih prema drugima, druga je ne navezanost na sve što je stvoreno i treća je istinska poniznost, premda je navodi na kraju, glavna je i sadržava sve.

svoj molitveni položaj, a to je sjedenje na petama. Preporučuje se smirenost, a od vanjskih znakova učiniti znak križa, te zatvoriti oči. Potreban je i vanjski ambijent i to ozračje šutnje. Mjesto molitve može biti vlastita soba, kapelica, ili negdje u prirodi. Sveta Terezija je uvjerenjena da se može moliti svugdje.

Koncentracija u molitvi: to je hod prema nutrini, a ostvaruje se pojačanom pažnjom na nutrinu. Postiže se kroz odgoj vanjskih i unutarnjih čovjekovih osjetila: učiti gledati (motriti), učiti slušati (čuti), učiti govoriti (i nijemom prisutnošću), učiti zamijetiti prisutnost i nazočnost Drugoga u sebi i usmjeriti se k njemu. Terezija nam kao sredstva pomoći savjetuje knjige, a osobito mjesto ima Riječ objave, ponajviše Evanđelje kroz koje je i sama naučila slaviti otajstva Gospodinova. Priroda je za nju otvorena knjiga koja govori o Bogu. U stvorenjima vidi ucjepljenje tajnosti Božje. A simbolima i znakovima u svojim djelima izriče dubinu tajnosti što ih stvorenja kriju. Koncentraciji pomažu i gotovi obrasci, ali moraju biti prihvaćeni u funkciji stvaranja odnosa. Oni su najčešće puni iskustva i života. To osobito vrijedi za biblijske riječi, *Vjervanje*, te *Očenaš*. Hod prema poniranju: poniranje je stanje duboke sabranosti, ujedno i jedan vid njezinog produbljenja. Ovoj tematici Terezija posvećuje četiri poglavlja svoga djela „Put k savršenosti“. Ona je uočava kao „*gibanje nutrine prema kontemplaciji*“, a u tom gibanju sudjeluju čovjekove moći i Božja snaga. Terezija tumači i zašto se to zove sabranost. „Jer duša sabire sve moći i ulazi u sebe, sa svojim Bogom.“⁵⁹

Stoga dakle imamo tri momenta: prisutnost duše sebi, ostvarenu nutrinu, osobni odnos. I tu nalazimo odgovor na pitanje gdje nalazimo Boga tijekom molitve. Važna joj je ustrajnost, a Terezija će često reći da Bog ne ostaje dužan. Time Terezija upućuje čovjeka na svijest kako on nije praznina. On je zamak, hram, nebo i raj, jer gdje je Bog tu je raj. No da bi se to uočilo potrebno je tzv. pražnjenje duše. To nije ništa drugo doli njezino postupno oslobađanje od onoga što nije Bog. Neposredni plodovi ovog poniranja su mnogostruki. „Ne smijete te odaje zamisliti jednu za drugom, kao u nizu, nego uprite pogled u središte, a to je prostorija ili palača u kojoj je kralj, i zamišljajte ga kao žumaru⁶⁰ koja, dok se dođe do onoga što je za jelo, ima mnogo ljusaka što obavijaju sve slasno. Tako ih i ovdje, oko ove sobe, ima mnogo, i iznad isto tako. Stvari duše treba promatrati u punini, širini i veličini jer joj ne oduzimaju ništa zato što je puno sposobnija nego što ćemo moći vidjeti, i na sve strane oko nje razlijeva se ovo sunce koje je u ovoj palači. To je jako važno za bilo koju dušu koja dopre do molitve malo ili puno, da se

⁵⁹ Terezija Avilska, *Zamak duše*, str. 62.

⁶⁰ Biljka iz porodice palmi, vrlo rasprostranjena u jugoistočnim pokrajinama Španjolske i u Andaluziji; ima izbojke i srčiku ugodna okusa.

ona ne zbije u kut niti da se steže.“⁶¹ Duša neka hoda po ovim odajama gore i dolje, i sa strana, jer ju je sam Bog učinio tako dostojnom i neka se ne gnjavi tim da dugo bude u samoj jednoj sobi. Svetica to naziva samospoznajom. „Jer toliko je ovo potrebno, čak i onima koje Gospodin drži u onoj istoj odaji u kojoj je On, da joj nikada – koliko uzdignuta bila – ne godi ništa drugo makar i to htjela; poniznost uvijek radi kao što pčela u košnici stvara med, jer je bez toga sve izgubljeno. No sjetimo se da pčela ne prestaje izlaziti i polijetati da donosi pelud s cvijeća; tako i duša u samospoznaji, neka mi vjeruje i neka poleti katkad promotriti veličinu i veličanstvo svojega Boga. Tu će naći svoju ništavnost bolje nego u samoj sebi, i biti slobodnija nego u prvim sobama kamo ulazi gamad. Vjerujte mi da ćemo s Božjom snagom biti puno kreposnije negoli jako vezane uz ovu našu zemlju.“⁶² Jednom se odnose na integriranost bića, očvršćenje nutarnjeg čovjeka. Drugi put na tijek molitve koja poprima sve jači oblik trajnjeg zajedničarenja s Bogom Ocem, bratom, prijateljem, učiteljem i zaručnikom.

K zajedništvu s Kristom: domet molitve je biti u prisutnosti s Kristom, slušati ga iznutra, govoriti mu, gledati ga s ljubavlju. A ujedno to je i najbolje sredstvo da se molitva ostvari. Dakle poniranje o kojem smo govorili nije cilj, već sredstvo za jaču doživljenost Boga. Da bi se postiglo zajedništvo s Kristom, pitanje je milosti, ali i ljudske zauzetosti. Terezija stoga daje neke savjete, a mi ćemo izdvojiti sljedeće: *odgajati za prisutnost* - to je prisutnost ostvarena po vjeri i ljubavi; *odgajati za kontemplaciju* - Terezija će često reći „Gledajte tko vas gleda“. Molitva je za nju stvar srca, pogleda, gledanja; *odgajati za slušanje* - ovo se ostvaruje po jednostavnom „biti tu“ ili „ostati uz učitelja“ koji nije nikada daleko da bi morao podići glas. Važno je biti odgojen za oslušivanje učiteljeve prisutnosti. Zatim odgajati za razgovor - odnos je uspostavljen i slijedi življenje tog odnosa. Razgovor je osoban i živ onako kako je živ Bog i čovjek koji se vole i nalaze zajedno. Tu se zbiva međusobno darivanje. Tu je mjesto najintenzivnijeg odnosa što ga molitelj uspostavlja kao sin s Ocem u Kristu, snagom Duha Svetoga. To je predigra dubinskih mističnih stanja u kojima Bog zaboravlja granice sebedarja.⁶³

Osobni odgoj za molitvu nalazi svoje upotpunjenje u zajedničkom odgoju, u odgoju u grupi tj. skupini pozvanih da u zajednici uče biti crkva i kao takvi žive iskustvo molitve. Mladenačko iskustvo Terezije poučilo ju je da osobni zahvat u odgojno molitvenom procesu, ako on ostane individualan, nema uspjeha. Potrebno je grupno molitveno ozračje. Bez ovoga ni ona sama ne bi doživjela dubinu. Terezija daje naputke neophodne za zajednički molitveni

⁶¹ Terezija Avilska, *Zamak duše*, str. 37.

⁶² *Isto*.

⁶³ Usp. J. Mamić, *Terezijin nauk o molitvi*, str. 127-129.

odnos, a to su prijateljevati, raditi zajedno, moliti zajedno, razgovarati sa osobama koje imaju iskustvo molitve, ali i teološko znanje. Budući da je za Tereziju molitva pitanje života i zajedništva u životu, vrlo je jasno da je i sva njezina pedagogija, prožeta egzistencijalnim zahvatima i sadržajima: učiti i naučiti puninu življenja.⁶⁴ Molitva za nju čvrsto počiva na istinskoj spoznaji o savršenom vršenju zakona, bez tog čvrstoga temelja cijela je zgrada promašena.⁶⁵

3. STUPNJEVI MOLITVE KOD TEREZIJE AVILSKE

U povijesti kršćanskog života sv. Terezija Avilska je na najjasniji način iznijela i pojasnila govor o stupnjevima molitve. Terezija je bila čvrsto uvjerena kako se molitveni život poistovjećuje sa intezitetom ljubavi, odnosno rast u kršćanskom životu jest rast u kršćanskoj molitvi. Pišući tako svojim sestrama: “Jedino hoću da budete upozorene da bi se puno okoristilo na ovom putu i uspelo do odaja u koje želimo, da stvar nije u tome da se puno razmišlja, već da se puno ljubi, i prema tome čini ono što vas pobuđuje da ljubite.”⁶⁶ Koliko više, jer pravi ljubitelj svuda ljubi i sjeća se ljubljenoga!⁶⁷ Htjela bi samo pokazati, da duša nije misao, ni da smije ona volji zapovijedati, jer bi bila veoma loše sreće. Zato i nije napredak duše u tom, da mnogo misli, već da mnogo ljubi.⁶⁸ Ovih nekoliko kratkih navoda iz Terezijih autorskih knjiga pokazuju nam da je molitva, kako Terezija naučava, prvenstveno vježba ljubavi, dijalog dviju egzistencija: Božje i čovjekove. Kad govorimo o stupnjevima molitve kod Terezije Avilske, onda mislimo na neke “postaje” dugog hoda u nutrinu u kojoj tkz. “misaonom” molitvom, koja čini jedinstvenu cjelinu s “usmenom” molitvom, ide prema molitvi “poniranja”, da bi završilo molitvom “motrenja” ili kontemplacije. Imamo tri bitno molitvena stupnja: misaono-usmeni, dubinski (poniranje), kontemplativni.⁶⁹

⁶⁴ Usp. *Isto*, 129.-130.

⁶⁵ Usp. Terezija Avilska, *Put k savršenosti*, str. 36.

⁶⁶ Terezija Avilska, *Zamak duše*, str. 56.

⁶⁷ Terezija Avilska, *Knjiga o osnucima*, Dominikanska naklada „Istina“, Zagreb, 1933., str. 35.

⁶⁸ *Isto*, str. 30.

⁶⁹ Usp. J. Mamić, *Terezijin nauk o molitvi*, str. 123.-124.

Terezija spominje u svojim djelima sveukupno devet stupnjeva molitve, četiri stupnja molitve koja posebno naglašava počinje objašnjavati s usporedbom zalijevanja vrta koju postavlja: "Meni se čini da se može zalijevati na četiri načina: 1. Ili izvlačeći vodu iz zdenca, što nam zadaje velik trud, 2. Ili s pomoću dolapa i zaimača, gdje se izvlači uz pomoć kotača; ja sam tako izvlačila nekoliko puta;⁷⁰ iziskuje manje truda i izvlači se više vode, 3. Ili iz rijeke ili potoka, tako se bolje zalijeva, jer zemlja postaje bolje natopljena vodom i nije potrebno zalijevati tako često, te to iziskuje puno manje truda za vrtlara, 4. Ili pak ako puno kiši, jer vrt zalijeva Gospodin bez ikakva našega truda i neusporedivo je bolje od svega što je spomenuto."⁷¹ Terezija nakon usporedbe navodi da sada treba slijediti primjena ovih četiriju načina s vodom, kojom će se održavati ovaj vrt, jer bez same primjene vrt će propasti. Terezija u središte svog govora stavlja dušu, jer za nju je duša vrt o kojem se treba konstantno brinuti. Kada kaže da su vrata zamka molitva, time misli sasvim jednostavno na molitvu, jer smatra da, ukoliko je molitva prava, bilo usmeno, bilo meditativan (misaona), mora se vršiti posve svjesno i brižno. Promatra dušu zamkom, cijelim od jednog jedinog dijamanta ili presjajnog kristala, gdje ima puno prostorija⁷², kao što na nebu ima puno stanova. Pravednikova duša je upravo raj gdje on kaže da ima svoje naslade.⁷³

Svetica govori sestrama o shvaćanju posjedovanja duše, tko je zapravo u njoj i kolika je njezina vrijednost: "Računajmo, dakle, da je u nama palača neizmjernog bogatstva: cijela građevina od dragog kamenja, onakva kakva dolikuje takvom Gospodinu, i da vi pridonosite tome da bude takva, budući da je zaista tako; jer nema zgrade takve ljepote kao što je čista duša i puna kreposti; a što su ove veće, jače blista kamenje, te da je u toj palači ovaj veliki Kralj, koji je smatrao shodnim da bude vaš Otac, i da je na prijestolju prevelike vrijednosti, a to je vaše srce."⁷⁴ Oči su joj bile prikrivene ispraznostima života, zbog toga ga je toliko puta u ovoj majušnoj palači njezine duše ostavljala samoga, a on je sa sobom donio slobodu jer ljubi te se uvijek prilagođava. Zapravo je čudesno što se svojom veličinom zatvara u nešto tako sitno.

⁷⁰ Uz svetičinu kuću bio je i jedan dolap.

⁷¹ Terezija Avilska, *Moj život*, str. 63.

⁷² Ne zamišljajte malo soba nego milijun; jer ovamo ulaze duše na mnogo načina i sve one s dobrom namjerom. Usp. Terezija Avilska, *Zamak duše*, str. 38.

⁷³ Usp. *Isto*, str. 31.

⁷⁴ Terezija Avilska, *Put k savršenosti*, str. 104.

Ne dolazi sam nego uvijek zajedno sa svojom pratnjom.⁷⁵ Njezino je upozorenje upućeno sestrama da se palača ne smije ispuniti svjetinom i tričarijama.⁷⁶

Devet stupnjeva molitve o kojim Terezija piše u svojim djelima su: usmena molitva, misaona molitva ili molitva razmatranja, afektivna molitva, molitva jednostavnosti ili sabranosti, kontemplativna molitva, molitva smirenosti ili poćinka, molitva sjedinjenja koja u sebi ima tri stupnja: jednostavno sjedinjenje, suoblićujuće sjedinjenje ili duhovne zaruke i preobražujuće sjedinjenje ili duhovni brak. Svaki stupanj ćemo zasebno obraditi.

3.1. Usmena molitva

Usmena molitva izražava se kroz određene oblike govorne forme, primjerice kao molitva Oćenaša, Zdravomarije, krunice, Božanskog oficija itd. Opisana je kao najniži stupanj molitve. Ukoliko su izrećene samo puke rijeći molitve bez uzdizanja same duše Bogu, to nije stvarna molitva, nego samo njezin izvanjski izražaj. Same izgovorene rijeći mogu biti od velike pomoći ukoliko vanjskim izražajem podržavaju duh i utvrđuju mu put.⁷⁷ Terezija na samom početku objašnjavanja usmene molitve navodi neke pred radnje kako bi se što bolje moglo ući u molitvu: “Ispitivati savjest, izmoliti ispovijedam se i prikrižiti se, zna se da već vam to mora biti prvo. Zatim se pobrinite, kćeri, budući da ste same, da imate društvo. A koje je bolje društvo od samog Ućitelja koji vas je naućio molivu koju će te moliti? Predoćite sebi da je Gospodin uz vas i gledajte s kakvom vas ljubavlju i poniznoću poućava i vjerujte mi, dok budete mogle, nemojte biti bez tako dobrog prijatelja.”⁷⁸ U ljudskoj je naravi da upotrebljava rijeći kao sredstvo svog izražavanja. Čovjek je biće govora. Biti nijem doživljava se kao teški nedostatak. Bog ćovjeku kaće: “Pozvao sam te po imenu” (Iz 43,1). Prva rijeć u molitvi koju nas je Isus naućio je: “Abba, Oće.” Kad se naućimo govoriti postajemo pravi ćovjek. Kad se naućimo govoriti s Bogom postajemo duhovno odrastao ćovjek. Prepoznatljivost židovsko - kršćanske tradicije je u ćinjenici da ima veliko uvaćavanje rijeći, zapravo, ljubav prema rijeći. Prvo što se

⁷⁵ „Mislite li, kćeri, da dolazi sam? Za ne vidite da kaće Njegov Sin: *koji jesi na nebesima?* Pa takvog Kralja, zacijelo ne puštaju samo Njegovi dvorjanici, nego su s Njime, moleći Ga za nas na našu korist, jer su puni milosrća. Nemoj te misliti da je kao ovdje, gdje se, ako koji gospodar ili poglavar biva nekome nakolonjen poradi nekih nakana, ili zato što to hoće, odmah pojave zavisti i to da biva omraćen onaj jadnik, a da nije napravio ništa.“ *Isto*, str. 105.

⁷⁶ Sve zlo dolazi otuda što se uistinu ne shvaća da je blizu, već Ga se zamišlja daleko. I još daleko, ako Ga idemo traćiti na nebo! Usp. *Isto*, str. 107.

⁷⁷ Usp. Mirjana Pinezić, *Lik Terezije Avilske u spisima Edith Stein*, u: *Diacovensia* 24 (2016.) 2, str. 287.

⁷⁸ Terezija Avilska, *Put k savršenosti*, str. 96.

kaže o Bogu u Svetom pismu nije da on postoji, nego da on govori. Stalno se ponavlja: i reče Bog. Jasno je samo po sebi da je kršćanstvo religija riječi. Krist je Riječ. Budući da je Riječ tijelom postala, ljudska se riječ ujedinila s božanskom.⁷⁹

Bog govori čovjeku svojom Riječju. Usmena molitva nužna je u kršćanskom životu - Učitelj uči usmenom molitvom: Očenaš. Usmena molitva podrazumijeva bilo koju molitvu koja se izriče riječima, usnama. Može biti privatna i zajednička, a zajednička može biti liturgijska ili paraliturgijska. Isus nije molio samo liturgijske molitve sinagoge. U evanđeljima pronalazimo kako Isus podiže glas da izrekne osobnu molitvu, od blagoslova kojim kliče Ocu, do tjeskobe u Gestemanskom vrtu.⁸⁰ Usmena molitva je prikladna zbog tri razloga: 1. Potiče nutarnju pobožnost; 2. Ona časti Boga našim tijelom; 3. Ona izražava duhovne osjećaje koji se u čovjeku javljaju tijekom molitve. Terezija potaknuta vlastitim iskustvom želi dati sestrama upute kako moliti usmenu molitvu: "A ono što vam sada hoću svjetovati jest kako morate moliti usmeno, jer je pravo da razumijete ono što govorite. A zato što onoga tko ne može misliti na Boga možda duge molitve također zamaraju, u njih se ne želim upletati, već u one koje smo obavezne moliti, jer smo kršćani, a to su Očenaš i Zdravomarija; ovo zato da za nas ne mogu reći da ne razumijemo što govorimo, osim ako nam se čini da je dosta što slijedimo običaj, samo izgovarajući riječi, i to je dosta. Da li je dosta ili nije, u to se ne uplećem; reći će to oni koji su učeni. Ono što bi htjela kćeri, da mi činimo jest to da se ne zadovoljavamo samo time; jer kada kažem "vjerujem", čini mi se da će biti razložno da shvaćam i znam što vjerujem, a kada "Oče naš", bit će znak ljubavi spoznati tko je naš Otac i tko je taj Učitelj koji nas je naučio ovu molitvu."⁸¹

Nastavlja ih dalje poučavati ističući: "Dakle, što se prvog tiče, već znate da nas uči Njegovo Veličanstvo da to bude nasamo; jer tako je on uvijek činio kada je molio, i to ne radi svoje potrebe, nego radi naše pouke. Čim je to rečeno, jasno je da je nespojivo razgovarati s Bogom i sa svijetom, što nije ništa drugo doli moliti i slušati s druge strane što se govori, ili pak to ne biva u nekim trenutcima ili loših raspoloženja- posebice, ako se radi o potištenoj osobi - ili glavobolje, kada, makar se trudila, to ne može, ili pak kada Bog dopušta dane velikih nepogoda kod svojih slugu za njihovo veće dobro; pa iako se rastužuju i nastoje se smiriti, to

⁷⁹ Usp. Wilfrid Stinissen, *Molitva*, Naklada sv. Antuna, Zagreb, 2012., str. 55-56.

⁸⁰ Usp. *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2701.

⁸¹ Terezija Avilska, *Put k savršenosti*, str. 92.

ne mogu, niti su usedotočene na ono što govore, niti se pak razum ni na čemu zadržava, već se čini da je obuzet bjesnilom, koliko je razuzdan.”⁸²

Onim sestrama kojima Gospodin zadaje muku daje savjet da ne mole i da se ne gnjave, jer nisu svojom krivnjom dovedene u takvo stanje. Potičući ih da se bave kakvim drugim kreposnim poslom, kako bi nastojale pružiti olakšanje svojoj duši. Naglašava da je to za one osobe koje paze na sebe i koje su shvatile da ne trebaju razgovarati s Bogom i sa svijetom ujedno. Ostalima, a u jedno i sebi govori da nastoje biti nasamo, želeći da im Bog da dosta vremena za to, kako bi shvatile s kim su i što im Gospodin odgovara na njihove molbe. “Zar mislite da šuti? Premda ga ne čujemo, dobro odgovara srcu, kada ga molimo od srca. I dobro je da smatramo kako je svaka od nas ta koju je naučio ovu molitvu i koju nam objašnjava, jer nikada Učitelj nije tako daleko od učenika, da bi bilo potrebno vikati, nego je tik do njega.”⁸³ Želi im da ovo dobro shvate, kako bi dobro molile Očenaš, te kako se ne bi odvojile od Učitelja koji ih je naučio molitvu Gospodnju. Iako Terezija govori o “misaonoj” i “usmenoj” molitvi kao o dva različita oblika, ipak je vrlo jasno da oni idu zajedno. Na njihove pritužbe da je ovo već molitva razmatranja i da one to ne mogu, Terezija odgovara potvrdno: “U pravu ste kada kažete da je već i to misaona molitva. No, ja vam, zaista kažem da ne znam kako da to razdvojim⁸⁴, ako treba dobro moliti ono što je usmeno i ako shvaćamo s kime razgovaramo. Za ovu molitvu potrebna je sabranost i pobožnost. Sabranost ili pozornost može biti aktualna (svjesnost toga što se moli) ili virtualna (nakana donesena da želi biti svjesna). Pobožnost dopunjuje sabranost, u nju se uključuju različite kreposti: ljubav, pouzdanje, poniznost,⁸⁵ poštovanje i ustrajnost. Pobožnost bi trebala biti mjera osobne molitve. Ne postoji neko točno pravilo za dobru molitvu.⁸⁶ Važno je da otvorimo svoje srce, da usne izražavaju ono što srce govori: “Dobar čovjek iz dobra blâga srca svojega iznosi dobro, a zao iz zla iznosi zlo. Ta iz obilja srca usta mu govore.” (Lk 6,45) Duhovni autori govore kako je bolje pobožno izmoliti jedan Očenaš, nego puno njih nepobožno. Terezija kada spominje sabranost navodi: “A osim toga, obveza nam je da nastojimo moliti sabrano; dapače, da Bog da se s pomoću toga dobro izmoli Očenaš, i da ne završimo na nekoj drugoj neprikladnoj stvari. Ja sam to iskusila više

⁸² *Isto*, str. 93.

⁸³ *Usp. Isto*, str. 93.

⁸⁴ Ne znam kako se može odijeliti misaona molitva od usmene.

⁸⁵ Poniznost ne uznemirava, niti uzbuđuje, niti zbunjuje dušu, koliko god velika bila; naprotiv, donosi mir, zadovoljstvo i spokoj.

⁸⁶ Sva težnja onoga tko počinje s molitvom mora biti u tome da radi, da se odluči i pripravi koliko god bude mogao da svoju volju uskladi s voljom Božjom. U tom se sastoji najveća savršenost koja se može postići na duhovnom putu; tko to savršenije bude posjedovao, više će primiti od Gospodina, te i dalje je na ovom putu. *Usp. Terezija Avilska, Zamak duše*, str. 44.

puta, a najbolji lijek koji nalazim jest da se nastoji zadržati misao na onome kome upućujem svoje riječi. Zbog toga imajte strpljenja i nastojte da vam postane navada tako potrebna stvar.”⁸⁷

Usmena molitva nije samo molitva prošnje, nego i zahvaljivanje, blagoslivljanja, pokajanja, njezina osobita uloga je rast pobožnosti i izražavanje vlastite ljubavi⁸⁸ prema Gospodinu Bogu i to nas vodi do višeg stupnja molitve kako nas naučava sama Terezija. Terezija je često imala pred sobom ono što kaže sv. Pavao, da se sve može u Bogu, usp. Fil 4,13, te je za sebe dobro shvaćala da ništa ne može. Puno joj je pripomoglo ono što sv. Augustin kaže u svojim Ispovijestima: “Daj mi, Gospodine, što zapovijedaš, pa zapovijedaj što hoćeš!”⁸⁹ Navodi jedan primjer o važnosti poniznosti: “Poznajem jednu već dosta staru ženu. Vjeruj te mi, ona je divna osoba – uzorna i bogobožna, a ipak provodi tolike sate i godine samo u usmenoj molitvi; s meditativnom ne zna uopće što bi započela. Ne mogu zamisliti da takvi ljudi pred Bogom stoje lošije od motrilačkih karaktera i da oni ne mogu postići savršenost. Važno je ostati ponizan; prihvatiti ono što nam je Gospodin daje i kakve nas je stvorio; kontemplative ili aktivne.”⁹⁰ Prve odluke velika su stvar, premda je na prvom stupnju potrebno biti suzdržaniji, vezan uz razbor i učiteljevo mišljenje. “Ali trebaju paziti da bude takav da ih ne uči da budu žabe krastače, niti da se zadovolji time da se duša priuči loviti samo gušterice. Uvijek poniznost⁹¹ prije svega, zato da bismo shvatili kako ove snage neće proisteći iz naših!”⁹²

Za početnike je jako važno da pri započinjanju s molitvom ne padaju u malodušne misli, ne smiju im vjerovati, Terezija to piše iz iskustva. Druga jako uobičajena napast je ta da čim počnu uživati spokoj i dobitak koji postoji, svi zažele da budu jako duhovni. To željeti nije loše, ali brinuti se za to moglo bi ne biti dobro, ako nema velike promišljenosti i prikrivenosti u provođenju toga, kako se ne bi činilo da poučavaju. Na samom kraju potiče: “Isto tako, velika je pomoć uzeti koju knjigu na dobrom narodnom jeziku, makar da se sredi misli, zato da se uspije dobro moliti usmeno, te malo - pomalo navikavati dušu nježnostima i umješnošću da je se ne prestraši. Računajte da ima mnogo godina otkad je otišla od svog zaručnika i da je, dok se htjedne vratiti njegovoj kući, potrebno znati mnogo pregovarati, jer takvi smo mi grešnici.

⁸⁷ Terezija Avilska, *Put k savršenosti*, str. 93.

⁸⁸ Ova ljubav ne smije biti iskovana u našoj mašti, već prokušana djelima i nemoj te misliti da su mu potrebna naša djela već odlučnost naše volje. Usp. Terezija Avilska, *Zamak duše*, str. 49.

⁸⁹ Usp. Aurelije, Augustin, *Ispovijesti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007., str. 198.

⁹⁰ P. Antonio Sagardoy, *Razgovor s Bogom – piše vam Terezija Avilska*, Karmelska izdanja, Zagreb, 2011., str. 12-13.

⁹¹ Nije stvar u tome da li se ima redovnička odjeća, nego u tome da se nastoji vježbati u krepostima i da našu volju predamo volji Božjoj u svemu i da uređenje našeg života bude onako kako Njegovo Veličanstvo odredi. Poniznost prije svega, ona je pomast za naše rane, jer ako nje nema, doći će kirurg – Bog, da nas izliječi. Usp. Terezija Avilska, *Zamak duše*, str. 51.

⁹² Terezija Avilska, *Moj život*, str. 70.

Toliko smo navikli našu dušu i misao da lutaju po vlastitoj volji, ili, bolje rečeno, na vlastitu štetu, da se jedna duša više ne snalazi, jer je za to da opet zavoli živjeti u njegovoj kući potrebno mnogo umješnosti, a ne bude li tako, i malo – pomalo, nikada nećemo učiniti ništa.”⁹³

3.2. Misaona ili molitva razmatranja

Misaona molitva viši je stupanj molitve. Molitvu razmatranja možemo definirati kao bavljenje našeg uma nekom istinom vjere koje se odnose na Boga, na naše spasenje ili duhovni život, kako bismo bolje shvatili njezino značenje, tj. kako bismo je više ljubili. Razmatranje je u prvom redu traženje. Duh traži da shvati razloge i načine kršćanskog života, kako bi uz njih prionuo i odgovorio Gospodnjim zahtjevima. Duh se u ovom stanju kreće slobodnije i bez potrebe za određenim formama. Razmatranje pokreće misao, maštu, osjećanje i želje. To je pokretanje nužno da se produbi vjersko uvjerenje, da se potakne obraćenje srca i ojača volja da slijedi Krista.⁹⁴ “Maštom osoba uranja u određeno Isusovo otajstvo i u duhu promatra taj događaj. Ovakva molitva obuhvaća sve moći duše jer intelekt promatra veličinu Božjeg milosrđa, emocije se zapaljuju ljubavlju i zahvalnošću, a onda i volja spontanije odlučuje slijediti Božju volju kako bi bila dostojnija božanske ljubavi koju je duša iskusila.”⁹⁵ Terezija naziva razmatranjem kada sepuno razmišlja razumom na ovaj način:”Počnemo misliti na milost koju nam je udjelio Bog dajući nam Svog jedinog Sina i ne stajemo tu, već idemo dalje na otajstva cijelog Njegovog preslavnog života; ili počmemo kod molitve u Vrtu i ne stajemo razum sve dok ne bude stavljen na križ; ili uzmemo jednu postaju iz Muke, recimo uhićenje, i nastavljamo s tim ostajstvom promatrajući u tančine stvari o kojima treba misliti u njemu i doživjeti ga, tako i o Judinoj izdaji, kao i o bijegu apostolâ i o svemu ostalome; a to je predivna I vrlo vrijedna molitva.”⁹⁶

Terezija na samom početku misaone molitve napominje sestre kako usmena molitva i misaona idu zajedno: ”Ja ću uvijek stavljati misaonu molitvu uz usmenu, kada se god toga sjetim, zato da vas se ne pristraši, kćeri; jer ja znam gdje završavaju te stvari zato što sam prešla stanoviti napor u tome, pa ne bih htjela da vas itko uznemirava, jer je štetno ići sa strahom po tom putu. Tko može reći da je loše, ako počnemo moliti časoslov ili krunicu, promisli li s kime

⁹³Terezija Avilska, *Put k savršenosti*, str. 98.

⁹⁴ Usp. *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2705-2706.

⁹⁵ M. Pinezić, *Lik Terezije Avilske u spisima Edith Stein*, str. 287.-288.

⁹⁶ Terezija Avilska, *Zamak duše*, str. 115.

će se razgovarati i tko je onaj tko govori, zato da vidi kako će mu se obraćati? Ja vam kažem, kćeri kada bi se dobro učinilo sve što treba učiniti, zato da se shvati ove dvije točke, prije nego počmete s usmenom molitvom koju će te izgovarati, dobro bi se učinilo da provedete puno vremena u misaonoj molitvi. Da, jer ne možemo razgovarati s Kraljevićem onako nemarno kao s kakvim seljakom ili kao s nekom jadnicom, kakve smo mi, jer kako god govorili s nama, dobro je.”⁹⁷

Na drugom mjestu, ponavlja sestrama da zaista ne zna kako da razdvoji misaonu od usmene molitve, ako shvaćaju s kime razgovaraju, da im je obaveza da nastoje moliti sabrano, te da s pomoću toga Bog im udjeli da dobro mole Očenaš i da ne završe na neprikladnoj strani. Stavljajući sebe za primjer, navodi da je najbolji lijek koji ona nalazi jest da se nastoji zadržati misao na onome kome upućuju svoje riječi, zbog toga trebaju imati mnogo strpljenja. Terezija će istovremeno svojim sestrama dati jednostavno pravilo po kojemu će prepoznati radi li se o istinskoj molitvi: Ako izgovarajući potpuno razumijem i vidim da govorim s Bogom, i više pazim na to nego na riječi što ih izgovaram, molitva je ujedno i unutarnja i usmena.⁹⁸ Potiče ih da dođu do toga da razmisle i shvate, dok stižu, s kime će razgovarati ili s kime razgovaraju. “U tisuću naših života nećemo uspjeti shvatiti kako ovaj Gospodin zavrjeđuje da se postupa s njime, jer pred njim drhte anđeli. Nad svime vlada, sve može; kod njega htjeti znači djelovati. Dakle, razložno će biti, kćeri, da se nastojimo radovati ovim raskošima što ih posjeduje naš zaručnik i da shvatimo s kime smo vjenčane, te kakav će biti naš život.”⁹⁹

Isto tako, uzima za primjer djevojku koja se udaje, ona ponajprije zna za koga će se udati, tko je on i što ima, njima koje su zaručene s ljudima, ne brane takve namisli. Dok one već zaručene, pred vjenčanje s Gospodinom, on ih mora odvesti svojoj kući, zbog čega da se njima brani da nastoje saznati tko je taj čovjek i tko je njegov otac, kakva je zemlja kamo ih ima odvesti i koja su dobra što im obećava dati, kakvo je njegovo držanje, kako će ga moći najbolje razveseliti, te u čemu će mu ugoditi, ponajviše trebaju razmisliti kako će svoje držanje uskladiti s njegovim. Sada pak, uzima za primjer ženu koja ima biti dobra supruga u braku, kaže Terezija kako nju sigurno ne upozoravaju da se brine o tome, makar njezin suprug bio vrlo neugledan. Naposljetku se obraća svom Zaručniku, pokazujući sestrama da Zaručniku trebaju ugađati, služiti mu i ljubiti ga: “Pa, Zaručniče moj, zar u svemu moraju manje držati do vas nego do ljudi? Ako se njima to čini dobrim, neka vam ostave vaše zaručnice, koje moraju provesti život

⁹⁷ Terezija Avilska, *Put k savršenosti*, str. 87-88.

⁹⁸ Usp. J. Mamić, *Terezijin nauk o molitvi*, str. 125.

⁹⁹ Terezija Avilska, *Put k savršenosti*, str. 88-89.

s vama. Istina je da je život dobar. Ako je neki zaručnik tako ljubomoran da želi da se njegova zaručnica ne druži s nikim, baš bi lijepo bilo da ne misli na to kako da mu pruži to zadovoljstvo i na razlog koji ima da to podnese i da se ne želi družiti s drugima, jer u njemu ima sve što može poželjeti? To je misaona molitva, kćeri moje, shvatite te istine. Ako pak hoćete prihvatiti ovo i moliti usmeno, neka vam je na sreću! Nemojte mi razgovarati s Bogom i misliti na druge stvari, jer to znači ne shvaćati što je misaona molitva. Mislim da je to razjašnjeno. Dao Gospodin da to znademo provoditi.”¹⁰⁰ Napominje im da se na putu molitve ne trebaju bojati umiranja od žeđi kada ih Gospodin pozove da piju vodu sa izvora.¹⁰¹

Terezija da bi opisala misaonu molitvu koristi se prvom od četiri usporedbe - zalijevanja vrta: “Za one koji počinju ulaziti u molitvu možemo reći da su oni koji izvlače vodu iz zdenca, što ih stoji velikog truda, jer se moraju zamarati sabirući osjetila, što je, budući da su naviknuta biti rastresena, veliki napor. Potrebno im je navikavati se da im ne bude nimalo stalo da vide ili čuju, i to, dakako, provoditi u djelo za satove molitve, već biti u samoći i, povučeni, misliti na svoj protekli život. Premda i to, i prvi i posljednji, svi trebaju činiti često puta, ima razlike u razmišljanju o tome. U početku to još zadaje muku, jer ne uspijevaju razaznati da li se kaju za grijeha, a to i čine, jer se tako zbiljski odlučuju služiti Bogu. Moraju nastojati razmišljati o Kristovu životu, a time se zamori razum.”¹⁰² Terezija navodi kako se do ovdje jedino može stići uz Božju pomoć, jer se zna da bez nje se ne može ni dobre misli imati. Taj opis označava spomenuti zdenac iz kojeg se počinje izvlačiti voda. “I da Bog da je ima. No barem to ne biva propušteno zbog nas, jer je već idemo izvlačiti i činimo ono što možemo kako bismo zalili ovo cvijeće. A Bog je tako dobar, pa htjedne li presušiti zdenac zbog onoga što Njegovo Veličanstvo zna – možda na našu veliku korist – radimo li ono što je do nas kao dobri vrtlari, on će i bez vode održavati cvijeće i učiniti da rastu kreposti.”¹⁰³

Terezija ovdje po pojmom “voda” naziva suze, a ukoliko ih ne bude, treba biti skrušenost i unutarnji osjećaj pobožnosti. Što će učiniti onaj tko ovdje uočava kako niz dana nema drugo do li suhoću, nelagodnost i gadljivost, te tako slabu volju da dođe izvlačiti vodu, da bi ostavio sve kada ne bi pomislio kako ugađa i čini uslugu Gospodaru vrta i gledao da ne izgubi sve ono što je služio, pa i ono što se nada dobiti od velikog truda što je puno puta bacao kotlić u zdenac i izvlačio ga bez vode? Mnogo puta čemu se dogoditi da zbog toga neće moći ni ruke podignuti,

¹⁰⁰ *Isto*, str. 89.

¹⁰¹ *Usp. Isto*, str. 91.

¹⁰² Terezija Avilska, *Moj život*, str. 63-64.

¹⁰³ *Isto*, str. 64.

niti će moći imati neku dobru misao. Jasno je da ovaj rad razumom znači izvlačiti vodu iz zdenca. Vrtlar će se ovdje radovati, tješiti i držati velikom milošću što radi u vrtu tako velikoga vladara. Budući da zna kako mu time udovoljava, i njegova namisao ne smije biti udovoljavati sebi, nego njemu. “Neka ga puno hvali što se u njega pouzdaje, budući da vidi kako se jako brine o onome što mu je povjerio, a da mu ne plaća ništa. Neka mu pomaže nositi križ i neka pomisli da je On cijeli život proživio na njemu te ne poželi ovdje svoje kraljevstvo niti ikada napusti molitvu.”¹⁰⁴ Također, Terezija savjetuje da se odluči, makar mu cijelog života potrajala ova suhoća, ne pustiti Krista da padne s križem, a uz to ne treba se bojati da će biti izgubljen trud i da neće biti plaćen za sve skupa. Ona drži do toga da Gospodin želi puno puta dati ova uznemiravanja i mnoge druge napasti koje naiđu na samom početku, a katkada na kraju, zato da bi iskušao one koji ga ljube i spoznao hoće li moći piti kalež i pomoći mu nositi križ prije nego što uloži u njih velika blaga. Ovakav način je dobar zato da se shvati kako se malo vrijedi, jer su kasnije milosti koje daje tako uzvišene, a njegovo Veličanstvo hoće da se najprije iskustvo spozna svoja bijeda, kako se ne bi dogodilo što i Luciferu. Treba hvaliti njegovo Veličanstvo i uzdati se u njegovu dobrotu, jer on nikada nije zakazao svojim prijateljima. “Vjerujemo da je sve za naše veće dobro.”¹⁰⁵

Treba biti svjestan da Gospodin ne gleda na stvari koje nisu pogreške, premda nam se čine da jesu. Njegovo Veličanstvo već zna našu bijedu i našu jadnu narav bolje nego mi sami, te zna da ove duše stalno žele misliti na njega i ljubiti ga. Ta je odlučnost ono što hoće, a ono žalošćenje kojim se opterećujemo ne služi doli da uznemiruje dušu. Terezija ponovno upozorava, kako je jako važno da se zbog suhoća, uznemirenosti i rastresenosti u mislima nitko ne gnjavi niti ožalošćuje. “Ako hoće zadobiti slobodu duha i ne biti uvijek potišten, neka se počne ne plašiti križa, pa će vidjeti kako mu ga pomaže nositi Gospodin, te s kakvim zadovoljstvom kroči i kakvu korist izvlači iz svega. Jer već se vidi, ako zdenac ne navire, da ne možemo uliti vodu.” Ističe kako se ne smije biti opušten i kako treba biti promišljen. Terezija iznosi dokle se može uznapredovati i kako se može pomoći sebi u ovoj početnoj pobožnosti, piše im: “Pomislimo li i pomotrimo li što je Gospodin prošao za nas, to nas potakne na samilost, pa je slasna patnja i suze što proistječu odatle. Pomislimo li na slavu koju očekujemo i na ljubav kojom nas je Gospodin ljubio, te na njegovo uskrsnuće, potakne nas na nasladu koja nije posve duhovna niti sjetilna¹⁰⁶, već kreposna naslada i patnja vrijedna zasluge. Takve su sve stvari koje

¹⁰⁴ Terezija Avilska, *Put k savršenosti*, str. 88.

¹⁰⁵ *Isto*, str. 65.

¹⁰⁶ Sjetilan: u značenju osjetni.

dovode do pobožnosti stečene razumom, djelomice, premda nije mogla biti zaslužena niti dobivena ako je ne daje Bog. Jako dobro pristaje duši da se ne nastoji uzdignuti sama ako je Bog nije uzdigao iznad toga - i neka se to dobro upamti - jer joj to neće koristiti doli za propast:”¹⁰⁷

U tom stanju duša može pobuditi u sebi mnoge čine kako bi se odlučila puno učiniti za Boga i razbuditi ljubav te druga djela, kako bi pomogla da rastu kreposti. To je stanje u kojem djeluje razum. Dalje ih poučava, da se mogu zamisliti da su pred Kristom i privikavati se na veliku ljubav prema njegovu presvetom čovječstvu te imati ga stalno sa sobom i razgovarati s njime, moliti ga za svoje potrebe i žaliti mu se na svoje tegobe, radovati se s njim u njegovim zadovoljstvima i ne zaboraviti ga zbog njih, ne posezati za sastavljenim molitvama, već riječima u skladu sa svojim željama i potrebama. To je izvrstan način napredovanja, i to za jako kratko vrijeme. Terezija drži da je uznapredovao onaj tko bude poradio na tome da ima sa sobom divno društvo Gospodina, da se jako okoristio njegovim društvom, te uistinu uzljubio ga, “kojemu toliko dugujemo”.¹⁰⁸

Također, ne smije ih nimalo zabrinjavati što nemaju pobožnosti, nego trebaju zahvaliti Gospodinu što ih pušta željne da mu ugone, makar im sama djela bila slaba. Ovakav način da Krista imaju sa sobom koristan im je u svim stupnjevima i vrlo je sigurno sredstvo da se napreduje u prvome i za kratko stigne do drugog stupnja molitve, te da u posljednjim stupnjevima budu sigurne od opasnosti koje im nečastivi može podmentuti. To je ono što mogu same učiniti. Onaj tko bude htio prijeći to i uzdignuti duh da osjeti slasti, koje mu se ne daju, Terezija upozorava da će izgubiti jedno i drugo, jer je to po njenom mišljenju vrhunaravno. Izgubi li se razum, duša ostaje pusta i puna suhoće, zbog toga što je ova cijela zgrada temeljena na poniznosti, što se bliže stigne Bogu, ova krepost treba uznapredovati, inače je sve izgubljeno. Budući da Bog čini i previše, ukoliko se želi uzdignuti više od toga, bila bi to neka vrsta oholosti. “A to što kažem “da se ne uzdižu a da ih Bog ne uzdigne” jest duhovni jezik.”¹⁰⁹

Kako i sama kaže da će je shvatiti onaj tko bude imao neko iskustvo, jer ona ne zna iskazati ako se otuda ne shvaća. U mističnoj teologiji, koju će kasnije, u višim stupnjevima objasniti, prestaje djelovati razum, jer ga zaustavlja Bog. Kad Gospodin obustavi i učini da stane rad razuma, daje mu čemu će se diviti i čime će se baviti te da bez razmišljanja shvati više za dužinu jednog “vjerovanja” nego što se može shvatiti sa svim svojim zemaljskim nastojanjima tijekom

¹⁰⁷ Terezija Avilska, *Moj život*, str. 67.

¹⁰⁸ Usp. *Isto*, str. 68.

¹⁰⁹ *Isto*, str. 67.

mного godina. Navodi neke napasti koje je vidjela da se imaju u početcima i koji je ona osobno imala. Savjetuje ih da u početcima idu s radošću i slobodom, jer ima nekih osoba koje su u strahu da će im nestati pobožnosti ako se malo opuste. Dobro je biti u strahu od sebe zato da se ne bi ni malo pouzdalo u sebe i upušalo u prigodu gdje se običava vrijeđati Boga. To je jako potrebno sve dok se ne bude postojan u kreposti, te je dobro upoznavati svoju jadnu narav, barem iz poniznosti. Terezija upućuje na to da ima puno stvari gdje se dopušta priuštiti si opuštanje, čak da bi se vratili molitvi još jači. Zapravo, u svemu je potrebna razboritost. Imati veliko pouzdanje, jer je jako dobro ne zatomljivati vlastite želje, već se uzdati u Boga, ukoliko se trude, malo – pomalo, makar to ne bilo odmah, moći će stići dokle su i mnogi svetcu uz njegovu pomoć. Da se sami svetcu nisu odlučili to željeti i malo – pomalo proveli to u djelo, ne bi se uzdigli do tako visokog stupnja. “Njegovo Veličanstvo hoće, i prijatelj je srčanih duša, da imaju poniznosti, a nikakva povjerenja u sebe. Nisam vidjela nijednu od ovih duša koja bi ostala nisko na ovome putu, niti jednu plašljivu, pod štitom poniznosti, koja bi za puno godina prešla ono što i ovi drugi za vrlo malo. Zapanjuje me koliko na ovom putu znači odvažiti se na velike stvari, makar duša nema odmah snaga. Poleti i dostigne mnogo, premda se – poput ptičice koja ima slabo paperje – umara i zastaje.”¹¹⁰ Dajući im posljednje savjete, piše im: “Ono što mi možemo učiniti jest da nastojimo biti nasamo, i da Bog da to bude dosta – kako kažem – zato da shvatimo s kime smo i što nam odgovara Gospodin na naše molbe. Zar mislite da šuti? Premda ga ne čujemo, dobro odgovara srcu kada ga molimo od srca. I dobro je da smatramo kako je svaka od nas ta koju je naučio ovu molitvu i koju nam objašnjava, jer nikada učitelj nije tako daleko od učenika, da bi bilo potrebno vikati, nego je tik do njega. Ovo želim da shvatite: da vam priliči da dobro molite Očenaš. Ne odvajajte se od Učitelja koji vas ga je naučio.”¹¹¹

Moliti mogu Očenaš i Zdravomariju ili što budu htjele, to je usmena molitva. Ako pogledaju, mogu vidjeti kako će loša glazba svirati, usmena molitva bez misaone, ni riječi neće biti skladne svaki put. U misaonoj i usmenoj molitvi, Terezija smatra da se može nešto, uz Božju nakolnost, dok u kontemplaciji, koju sada spominje, ništa. “Njegovo Veličanstvo je onaj koji čini sve, jer to je njegovo djelo, ponad naše naravi. Sada će te shvatiti koja je razlika između nje i misaone molitve, misliti i shvaćati što govorimo, i s kime govorimo, i tko smo mi koji se usuđujemo razgovarati s tako velikim Gospodinom. Misliti to i druge slične stvari, te kako smo malo služili i kako smo mnogo dužni služiti, to je misaona molitva.”¹¹² Zahvaljujući integraciji usmene i misaone molitve u jedinstvenu cjelinu, Terezija će ustvrditi da se takvom molitvom

¹¹⁰ *Isto*, str. 93.

¹¹¹ Terezija Avilska, *Put k savršenosti*, str. 93.

¹¹² *Isto*, str. 94.

može ući i u kontemplaciju: “Jer, koliko ja mogu shvatiti, ulaz u taj u zamak jest molitva i razmatranje; ne kažem misaona više negoli usmena, jer čim bude molitve, pratit će je razmatranje.”¹¹³

Važno je pripomenuti da ova misaono - usmena molitva lako podliježe napasti mehaničkog obavljanja, a prvenstveno joj je svrha da se učini prvi korak prema samome sebi i Bogu u sebi. Da bi se ono izbjeglo i ovo postiglo, Terezija savjetuje učiniti neke predradnje: posvjestiti si da je to čas molitve, pribirati duševne sile, angažirati se u religioznom smislu, napustiti na čas normale aktivnosti duševnih moći (sjećanja, navezanosti, maštanja) i cjelovito se predati Bogu. Teme ove misaono - usmene molitve su raznolike: Krist, život, smrt, objavljene istine, vlastiti grijesi, teškoće svakodnevnice, kreposti. Molitelj se suočava s teškoćama koje prolaze iz njegovog temperamenta (nedostatak kreativne imaginacije, sporo i neposlušno razmišljanje, nestalnost karkatera), ili iz nedostatka molitvenog užitka (suhoca, neprivačnost). Ono što je osobito važno jest Terezijino inzistiranje na potrebi pounutrašnjenja ove molitve.¹¹⁴

3.3. Afektivna molitva

Ovaj stupanj molitve u Terezijinim djelima ne spominje se pod ovim nazivom. Bila bi to molitva razmatranja u kojoj glavnu riječ vodi Ljubav, ono što osoba ljubi, prema čemu je usmjerena. U afektivnoj molitvi volja ima prvenstvo nad razumom, nema razumskog poniranja u istine. Zapravo, molitva razmatranja se pretače u afektivnu molitvu. Neke osobe koje su osjećajne lako prijeđu iz umne u afektivnu molitvu, dok osobe koje su razumske, srcem hladne, imaju problem s činom volje. Trebaju mnogo više vremena provesti u razmatranju. Poniranje u afektivnu molitvu dolazi spontano, nakon nekog vremena prvedenog u razmatranju. Prakticiranje afektivne molitve događa se jedino uz prethodnu molitvu razmatranja. Molitva razmatranja su vrata afektivnoj molitvi, uz to i duhovno štivo, Riječ Božju.

Kod afektivne molitve javljaju se različiti osjećaji, osjećaj kajanja, poniznosti, suosjećanja, ljubavi. “Ako ste u nevoljama ili tužne, pogledajte ga na putu prema vrtu. Kakvu li je veliku tugu nosio svojoj duši, budući da je on, premda je sama strpljivost, iskazuje I žali se za nju. Ili ga, pak, pogledajte privezana uza stup, puna boli, cijelog tijela izmrcvarenoga,

¹¹³ Terezija Avilska, *Zamak duše*, str. 33.

¹¹⁴ Usp. J. Mamić, *Terezijin nauk o molitvi*, str. 125.

pljuvan od drugih, zanižan od svojih prijatelja, napušten od njih, bez ikoga tko bi se zauzeo za njega, promrzao od zime, potisnut u takvu samoću da se uzajamno možete tješiti. Ili ga pogledajte pod teretom križa, a da mu nisu da li ni da predahne. On će vas pogledati tako lijepim i samilosnim očima, punim suza, i zaboraviti će na svoje muke zato da vam ublaži vaše, samo zato što se idete tješiti s njime i okrećete glavu da ga pogledate. O, Gospodine moj, istinski Zaručnice moj! (može te mu vi reći, ako vam se srce raznježilo vidjevši ga takvoga, pa ne samo što ćete ga htjeti gledati već ćete se radovati što razgovarate s njim, ne sastavljenim molitvama, već patnjom vašeg srca, jer on do njih vrlo mnogo drži). Zar ste tako potrebiti Gospodine moj i Dobro moje, da hoćete prihvatiti tako bijedno društvo, kao što je moje, i da vidim na vašem licu da ste se utješili sa mnom? Pa kako je moguće, Gospodine, da vas ostavljaju samoga anđeli I da vas ne tješi čak ni vaš Otac? Ako je tako, Gospodine, da hoćete sve pretrpjeti poradi mene, što je to što ja trpim poradi vas? Na što se žalim? Ta već se sramim što sam vas vidjela takovoga, pa želim pretrpjeti, Gospodine, sve tegobe koje me snađu i smatram ih velikim dobrom zato da vas nasljedujem u nečemu. Skupa hodajmo, Gospodine, kamo god pođete, moram poći; kud god prođete, moram proći.¹¹⁵

Potrebno je ne skakati s jednog osjećaja na drugi. Osjećaj koji je efikasniji u njega treba podrobnije ući. Ukoliko se afektivna molitva obavi na pravi način kao naravni način razmatranja, donosi velike plodove u duhovnom životu. Sama Terezija nam svjedoči kako se ne smijemo oslanjati na vlastite snage. Tijekom ove molitve javlja se zahvalnost, upravo zbog toga ova molitva vodi što većem jedinstvu s Gospodinom Bogom. Povećava se ljubav i rastu kreposti u osobi. No, postoje i opasnosti za afektivnu molitvu: 1. Kada se umjetno, na silu žele izazvati osjećaji razmatranja. Osobe koje tako postupaju su nezrele. 2. Stalno se u molitvi traže utjehe, darovi, iznova proživjeti emocije. Osoba može upasti u opasnost duhovne lijenosti, pošto je primila određene duhovne darove, može umisliti sebi da je bliska s Bogom. Jedini pravovaljani znak jesu djela ljubavi. “Po njihovim ćete ih plodovima prepoznati” (Mt 7,16). Vrijednost afektivne molitve nije u jačini ili učestalosti pobuđenih emocija, nego u savršenosti življenja, tj. vodi dubljem kršćanskom životu, do prakticiranja kršćanskih kreposti. Terezija naglašava da se želi vršiti volja Božja, te joj koristi da zna srce osloboditi od svega, pomaže joj da bude vjerna u izvršavanju dužnosti koje su joj vlastite. Nisu kreposti cilj, nego Gospodin Bog.

¹¹⁵ Terezija Avilska, *Put k savršenosti*, str. 97.

3.4. Molitva jednostavnosti ili sabranosti

Molitvu jednostavnosti Terezija definira kao stečenu sabranost, kako bi je razlikovala od ulivene sabranosti. Molitvu sabranosti možemo definirati kao jednostavan pogled upućen prema Gospodinu Bogu, Isusu Kristu, Blaženoj Djevici Mariji u kojem se doživljava Božja prisutnost. Zapravo, to je jednostavan pogled vjere i jedan izljev ljubavi prema Gospodinu Bogu. Molitvu jednostavnosti treba razlikovati od molitava kao što su npr. Bože blagoslovi, Bože smiluj se. Ova molitva se javlja nakon afektive molitve. Terezija ju opisuje na prodobniji način, stavljajući je u vrhunaravne stvari. Molitva sabranosti za nju je od velike važnosti. Ona je uvjerenja da na ovom stupnju može se mnogo postići.¹¹⁶ U svojoj autorskoj knjizi *Zamak duše* piše o ulasku u molitvu sabranosti: „Jer nije u tome da se bude u mraku ili pak da se zatvaraju oči niti se stoji u nečem izvanjskome jer i ne htijući dolazi do toga da se zatvaraju oči i želi samoća, te bez upinjanja, čini se, pravi zgrada za molitvu koja je spominjana¹¹⁷. Izgleda da osjetila i izvanjske stvari gube svoje pravo zato da duša zadobiva svoje koje je bila izgubila. Kažu da duša „ponire u sebe“ i gdje kad se „uzdiže iznad sebe“.¹¹⁸ Terezija navodi kako se u toj molitvi ne smije ispustiti meditacija, niti rad razuma. „Na ovom izvoru – vreli gdje ne dolazi žljebovima, on se suspreže ili ga suspreže to što vidi da ne shvaća ono što hoće, pa luta amo – tamo, poput luđaka koji ni u čemu ne nalazi smirenje. Volja ga pak ima toliko u svome Bogu da je jako oneraspoložuje njegova uznemirenost, pa tako nema potrebe osvrutati se na njega, jer će je navesti da izgubi mnogo od onoga što uživa, pustiti ga i prepustiti sebe rukama ljubavi, zato što će joj Njegovo Veličanstvo ukazati što treba tu učiniti, jer je gotovo sve u tome da se smatra nedostojnom tolikog dobra i da se bavi svesrdnim zahvaljivanjem.¹¹⁹

Ukoliko je sabranost istinska, jasno se da primjetiti kako Terezija kaže da ima stanovito djelovanje: „Ne znam kako da to objasnim; tko je bude imao, shvatit će; čini se da se duša uzdiže kao u igri, jer vidi da su igra sve stvari ovog svijeta. Diže se u najpogodnije vrijeme, i poput onoga tko se povlači u jaku utvrdu zato da se ne boji protivnika. To je povlačenje osjetila od svih izvanjskih stvari i, na taj način, njihovo odstranjivanje, a da se toga nije svjesno; zatvaraju joj se oči zato da ih više ne vidi i zato da se većma potakne vid očiju duše. Tako, onaj tko ide po ovome putu, gotovo uvijek kada moli, ima zatvorene oči, i to je divan običaj za

¹¹⁶ Usp. P. Antonio Sagardoy, *Razgovor s Bogom – piše vam Terezija Avilska*, str. 12-13.

¹¹⁷ Smisao je: u ovoj molitvi sabranosti duša se pripravlja za molitvu smirenosti; bez upinjanja znači osobnog napora ili ulivenim putem. Ovaj izraz, te “praviti zgradu” smjera na simbol pojila i žljebova, pogl. 22, br. 2-4.

¹¹⁸ Terezija Avilska, *Zamak duše*, str. 62.

¹¹⁹ *Isto*, str. 64-65.

mnoge stvari, jer to znači truditi se da se ne gleda na one ovdašnje.¹²⁰Tako biva u početku, jer kasnije nije potrebno; teže je kada ih u to vrijeme otvara. Čini se da duša osjeća neko jačanje i hrabrenje na užrb tijela, te da ga ostavlja samo i oslabljeno, pa se ona tu opskrbljuje protiv njega. Makar se to u početku ne vidi, zato što još nije takva – jer te sabranosti ima i više i manje – ako se na to navikne (pa makar u početku stajala puno truda, jer tijelo traži svoje pravo, ne shvaćajući da samo sebi odrubljuje glavu time što se ne priznaje pobijeđenim) i ukoliko se provodi nekoliko dana, i uložimo taj napor, jasno će se vidjeti dobit i shvatiti ćete, čim počnete moliti, da dolaze pčele na košnicu i ulaze u nju praviti med, a da se mi za to ne brinemo.¹²¹ Jer je Gospodin htio da u naknadu za vrijeme koje Mu je dano duša i volja imaju tu vlast, te da je, samo time što dade znak da se hoće sabrati, poslušaju osjećaji i povuku se u nju. Pa makar kasnije ponovno izađu, velika je stvar što su se već bili predali, jer izlaze kao zarobljenici i podanici, i ne čine zlo koje bi ranije bili mogli činiti. A kad volja opet zove, dolaze brže, sve dok nakon mnogo takvih ulaza Gospodin hoće da posvema ostanu u savršenoj kontemplaciji.“¹²² U molitvi sabranosti intimno prijateljstvo s Bogom pojednostavljuje se u intuitivnu usredotočenost ljubavi na Boga. Molitva sabranosti stoji na prijelazu iz meditacije u kontemplaciju. U toj molitvi duša je privučena Božjom prisutnošću u središte duše – povlači se iz raspršenosti vanjskog svijeta preko osjeta i sabire u vlastito središte sa svojim Bogom koji boravi u najdubljem središtu čovjekovog srca.¹²³

Svetica poslije opširnog opisivanja izvanjskog stava prema molitvi sabranosti, želi ponirati dublje, te govoriti o povlačenju u samoću i gledanju Kralja u sebi, uvodeći s mišlju o Božjoj veličini, te dajući primjer sv. Augustina njezinog omiljenog svetca koji je tražeći Gospodina izvan sebe pronašao ga u svojoj nutrini: „Ta već znate da je Bog posvuda. Jasno je, dakle, da tamo gdje je Kralj, kažu da je i njegova pratnja; konačno, da je nebo tamo gdje je Bog. Bez dvojbe možete vjerovati da je slava tamo gdje je Njegovo Veličanstvo. Pa prisjetite se kako sv. Augustin kaže da Ga je tražio na mnogo mjesta i da Ga je našao u sebi samome. Mislite li da je malo važno za rastresenu dušu spoznati ovu istinu i uvidjeti da joj nije potrebno ići na nebo za to da razgovara sa svojim Vječnim Ocem i da se naslađuje s Njime, ili pak da joj je

¹²⁰ Gospodin neka pouči one koji to ne znaju, jer za sebe priznaje da nije nikad znala što znači moliti sa zadovoljstvom, dok joj Gospodin nije pokazao ovaj način.

¹²¹ Ništa se ne nauči bez malo truda, smatrajte dobro upotrebljenim trud koji u to uložite. Za pola godine ili godinu, uspjeh će te u tome uz pomoć Božju. Kako malo vremena za tako veliku dobit, a to znači postaviti dobar temelj za slučaj da vas Gospodin htjedne uzdignuti do tako velikih stvari. Neka nađe u vama pripravnost, nalazeći vas blizu sebe. Usp. Terezija Avilska, *Put k savršenosti*, str. 108.

¹²² Terezija Avilska, *Put k savršenosti*, str. 103.-104.

¹²³ Usp. Franjo Podgorelec, *Kontemplativna molitva u iskustvu i djelima sv. Terezije Avilske*, u: *Bogoslovska smotra 75* (2005.) 1, str. 137.

potrebno govoriti glasno? Koliko god nečujno govorila, tako je blizu da će nas čuti. A ni krila joj nisu potrebna zato da Ga ide tražiti, već treba samo povući se u samoću i gledati Ga u sebi i ne iznenaditi se tako dobrom gostu, nego s velikom poniznošću razgovarati s Njim kao s Ocem, moliti Ga kao Oca, iznositi mu svoje nevolje, tražiti od Njega pomoć za njih, shvaćajući da nije dostojna biti Njegova kći.¹²⁴

Metoda molitve sabranosti koju preporuča Terezija temelji se na istini Božjeg nastanjenja u duši, a sastoji se u posvješćivanju i promatranju Boga u vlastitom središtu srca, zbog čega se brzo i s lakoćom dolazi do svijesti Božje prisutnosti i ulazi u intimni razgovor s njime.¹²⁵ Terezija upućuje svojim kćerima savjet da ne budu lude, da ga mole za riječ, jer je on njihov Zaručnik, te kako je ovaj način moljenja, makar bio usmen, donosi sa sobom mnoštvo dobara i mnogo brže se sabere misao nego na bilo koji drugi način. A naziva se sabranost jer duša skuplja sve svoje snage i uvlači se u sebe sa svojim Bogom, pa ju brže pouči njezin božanski Učitelj i da joj molitvu smirenosti, koja slijedi nakon molitve sabranosti: „Jer tu, sama sa sobom, može misliti na Muku i predočiti si Sina, i prikazati Ga Ocu, i ne zamarati misao tražeći Ga na brdu Kalvariji, i u vrtu i uza stup“.¹²⁶

Svetica se ponovno vraća na ono o čemu je već govorila, želeći iskazati stjecanje koje se događa u molitvi sabranosti, te o nutarnjem čišćenju, oslobađanju od svega koje je sami preduvjet tomu: „Htjela bi iskazati kako se ovo sveto društvo nalazi s našim pratiocem, svetcem nad svetcima, ne ometajući samoću koju ona i njezin Zaručnik uživaju, kada ova duša u sebi hoće unići u ovaj raj sa svojim Bogom i zatvara za sobom vrata svemu svijetu. Kaže >>hoće<<, jer shvatite da to nije vrhunaravna stvar, već je uvažem htijenju i ono što mi možemo učiniti, uz pomoć Božju, jer se bez Njega ne može ništa, niti možemo sami od sebe imati dobre misli. Jer to nije šutnja moći, već njihovo zatvaranje u samu dušu. Ovo se sječe na mnogo načina, kako je napisano u nekim knjigama, s time da se moramo osloboditi svega, zato da u nutrini stignemo do Boga, pa čak i u samim poslovima povlačiti se u sebe. Makar trajala samo trenutak, ta pomisao da imam u sebi društvo, od velike je koristi. Konačno, navikavati se uživati u tome da nije potrebno biti glasan, da bi se razgovaralo s Njime, jer Njegovo Veličanstvo će dati osjetiti kada je tu. Na taj ćemo način vrlo smireno moliti usmeno, a to znači osloboditi se napora; jer, nakon što malo vremena budemo sami sebe prisiljavali da budemo blizu ovome Gospodinu, razumjet će nas po znakovima, tako da će nas, ako smo trebali više puta izgovoriti Očenaš

¹²⁴ Terezija Avilska, *Put k savršenosti*, str. 102.

¹²⁵ Usp. F. Podgorelec, *Kontemplativna molitva u iskustvu i djelima sv. Terezije Avilske*, str. 143.

¹²⁶ Terezija Avilska, *Put k savršenosti*, str. 103.

razumjeti odjednom. Vrlo je sklon oslobađati nas napora. Makar Mu to kroz jedan sat ne kažemo više od jedanput, dosta je da shvatimo da smo s Njime, kao i ono što Ga molimo, te volju da nam to dade i kako je rado s nama; nije prijatelj toga da sebi razbijamo glavu govoreći Mu mnogo.¹²⁷

Terezija na kraju dodaje kako želi da Gospodin pouči one koji to ne znaju, jer za sebe priznaje da nikad nije znala što znači moliti sa zadovoljstvom, dok joj sam Gospodin nije pokazao ovaj način, te kako je uvijek nalazila puno koristi od toga običaja povlačenja u sebe. Kada upozorava sestre koje su do ovdje došle želi im istaknuti stanja kojih se trebaju posebno čuvati kako ne bi uvrijedile Boga, pošto duša tu nije odrasla, nego je poput djeteta koje počinje sisati, ukoliko se odbije od majčinih prstiju od nje se može jedino očekivati smrt. Terezija poznaje nekoliko osoba koje su se je ožalostile jer su se udaljile od Onoga kojim im se s toliko ljubavi htio iskazati prijateljstvom i pokazati im to djelima. „Zato upozoravam da se ne izlažu prigodama jer se nečastivi puno više zalaže zbog jedne od takvih duša nego li mnogih kojima Gospodin ne udjeli tih milosti, jer mu mogu nanijeti veliku štetu time što povedu druge sa sobom, i učiniti možda veliku korist Božjoj Crkvi; makar i ne bilo čega drugog osim što vidi da im Njegovo Veličanstvo iskazuje posebnu ljubav, to je dosta da se on rastrgne zato da se izgube; pa tako bivaju žestoko napadane i čak puno više izgubljene od drugih, ako se izgube.“¹²⁸

3.5. Kontemplativna molitva

Terezija pod kontemplacijom podrazumijeva molitvenu formu u njezinim najvišim stupnjevima, a u najviše stupnjeve spadaju: molitva sabranosti, molitva smirenosti i molitva sjedinjenja. Ona je strukturalno drugačija od meditacije. Kontemplacija je molitveno stanje u kojem duša ima iskustvo Božjeg djelovanja u sebi. Svetica se u opisu kontemplacije vodi psihološkim ili iskustvenim kriterijem, tj. ona ne polazi od teoloških i ontoloških datosti (npr. Duha Svetoga), nego kroz opisivanje vlastitog iskustva – što duša doživljava u tom molitvenom izražaju. Zajedničko obilježje svih kontemplativnih stupnjeva je da duša osjeća aktivnu Božju prisutnost u sebi kojom je ona privučena u vlastito najdublje središte. Što se na području duševnih moći (razuma, pamćenja i volje) reflektira kao pasivnost, prestanak njihove aktivnosti. Dok su kod meditacije duševne moći svojom aktivnošću dizale srce Bogu i sabirale

¹²⁷ Isto, str. 106.-107.

¹²⁸ Terezija Avilska, Zamak duše, str. 65.-66.

ga, sada je njihov rad obustavljen od strane Božjeg utjecaja i sveden tek na općenitu ljubavnu pažnju. Tu se događa bitna strukturalna podjela koja dolazi s kontemplacijom. Veliku ulogu igra intezitet tog sjedinjenja ili pasivnosti o kojem ovisi visina kontemplativnog stupnja.¹²⁹

Kako bi se bolje razumijela njezina misao, iznijeti ćemo njezin opis iskustva kontemplativne molitve: „Kažem vam da je vrlo moguće da vas, dok molite Očenaš, Gospodin uvede u savršenu kontemplaciju, ili pak dok molite koju drugu molitvu, jer tim putem pokazuje Njegovo Veličanstvo da sluša onoga tko Mu govori, te mu iskazuje svoju veličinu, zaokupljajući mu um i zadržavajući mu misao, te oduzimajući mu – kako se kaže - riječi iz usta, tako da, premda to hoće, ne može govoriti osim teškom mukom; shvaća da ga bez buke riječi poučava ovaj božanski Učitelj, sputavajući moći, jer bi tada prije štatile nego koristile, ukoliko bi djelovale; uživaju ne znajući kako uživaju. Duša izgara u ljubavi i ne shvaća kako ljubi; zna da uživa u onome što ljubi, a ne zna kako to uživa. Dobro zna da to nije užitak kakav razum uspijeva poželjeti; volja to prigrliti, ne shvaćajući kako; ali čim uzmogne nešto shvatiti, uviđa da to nije dobro koje se može zaslužiti sa svim mukama koje bi se skupa pretrpjele zato da ga se stekne na zemlji. To je dar njezinoga i nebeskog Gospodina koji, na kraju, daje onako kako jest. To je, kćeri, savršena kontemplacija.“¹³⁰ Bog ovdje duši očituje svoju veličinu. Duša uviđa koliko je on drugačiji i uzvišeniji od svega stvorenoga, dostojan čašćenja i predanja vlastitog srca. U kontemplativnom iskustvu osoba više se ne uzdiže vlastitom inicijativom (razglabanjem, pobuđivanjem pojedinačnih čuvstva), nego biva privučena od Boga, a duševne moći stoje pasivno zaokupljene. Cijela se njena aktivnost svodi na intuitivnu ljubavnu pažnju. Ova je molitva čisti dar kako Terezija kaže njezinog i nebeskog Gospodara, te se ne može dobiti nikakvom tehnikom, nego se može pripremiti kreposnim životom.¹³¹

Svetica će u daljnjem tekstu iznijeti sestrama odgovor na njihov upit o savršenoj kontemplaciji, te kako potpuno predanje sebe volji Očevoj dovodi dušu za kratko vrijeme do kraja, u kojem je naglasak kako duša ne pridonosi ništa sama, samo je poniznost može dovesti to toga: „Sve što sam savjetovala u ovoj knjizi usmjereno je tome da se potpuno predamo Stvoritelju i prepustimo našu volju Njegovoj¹³², te se odrekemo stvorova, pa će te zacijelo shvatiti koliko je to važno, i ne govorim više o tome. No, reći ću radi čega uvrštava ovdje naš

¹²⁹ Usp. F. Podgorelec, *Kontemplativna molitva u iskustvu i djelima sv. Terezije Avilske*, str. 135.

¹³⁰ Terezija Avilska, *Put k savršenosti*, str. 94.

¹³¹ Usp. F. Podgorelec, *Kontemplativna molitva u iskustvu i djelima sv. Terezije Avilske*, str. 136-137.

¹³² Koliko se drugačije priklanja naša volja onome što je volja Božja. Ona hoće da volimo istinu, a mi volimo laž; hoće da volimo ono što je vječno, a ovdje se priklanjamo onome što je prolazno; hoće da volimo velike i uzvišene stvari, a ovdje volimo niske i zemaljske. Prepustimo davanje Njegovoj volji, budući da smo našu već dali. Usp. Terezija Avilska, *Put k savršenosti*, str. 151.

dobri Učitelj spomenute riječi, kao onaj koji zna kako ćemo puno dobiti, potizemo da za vrlo kratko vrijeme stižemo do kraja puta i pijemo živu vodu s izvora koji je spomenut. Jer, ne damo li našu volju u potpunosti Gospodinu, zato da postupa u svemu što se nas tiče u skladu s Njegovom voljom, nikad neće dopustiti da pijemo iz njega. To je savršena kontemplacija, o čemu ste me molile da pišem. A u tome – kako sam već napisala – mi s naše strane ne pridonosimo ništa, niti činimo, niti koristimo, niti je potrebno išta (jer sve ostalo smeta i priječi) da se kaže *fiat voluntas tua*: neka se ispunja, Gospodine, na meni Vaša volja na sve načine i prilike koje Vi, Gospodine budete htjeli. Ako hoćete uz napore, dajte mi snage, i neka dođu; ako pak uz proganjanja, bolesti, uvrede i oskudijevanja, tu sam; neću okrenuti lice, Oče moj, niti je pravo da okrenem leđa. Dajem vam jedan savjet: Nemojte pomišljati da ćete stići dovde vašom snagom, ili pak umješnošću, jer je to uzaludno; što više, ako ste pobožne, postat ćete hladne već, ako je poniznost ta koja dokrajčuje sve, jednostavno i ponizno recite: *fiat voluntas tua*.¹³³ Tako kontemplativne osobe moraju nositi uzdignutu zastavu poniznosti i podnositi sve udarce koje im zadaju, a da ne zadaju nijednog. Njihova služba je trpjeti poput Krista, visoko nositi križ, ne ispuštati ga iz ruku zbog opasnosti u kojima se nađu, niti pokazati slabosti u trpljenju. Zbog toga im se daje tako časna služba.¹³⁴

Terezija molitveni put uvijek povezuje s kreposnim životom. Za nju je to dinamički otvoreni proces u kojem kada netko raste u kreposnom životu, mijenja se kod njega i molitveni stupanj, u kojem Bog nikoga ne ostavlja žednog *žive vode*.¹³⁵ Kreposti su osnova i plod života molitve. U njezinom nauku postoji jasna uzajamna pošetost molitvenog i kreposnog života za nju je rast u krepostima temeljna dispozicija za kontemplaciju.¹³⁶ Za Tereziju je kontemplacija ostvarena molitva u punom smislu riječi, gdje je razgovor s Bogom zbiljski, te je susret dviju osoba intezivniji. Terezija će naglasiti u svojim *Pismima* kako kontemplativnu molitvu ne pridržaje niti jednom staležu, Redu ili nekoj skupini ljudi. Navodi kako vodi ili upućuje u hod kontemplativne molitve biskupa, teologe i laike.¹³⁷

¹³³ *Isto*, str. 119.

¹³⁴ Usp. Terezija Avilska, *Put k savršenosti*, str. 73.

¹³⁵ Žive vode: to je simbol kontemplativne molitve, koji je Terezija preuzela iz Iv 4,1-42. Ona izravno povezuje kontemplativnu ljubav sa navedenim evanđeoskim izvještajem.

¹³⁶ Usp. F. Podgorelec, *Kontemplativna molitva u iskustvu i djelima sv. Terezije Avilske*, str. 142.

¹³⁷ Usp, *Isto*, str. 141.

3.6. Molitva smirenosti ili mira

Molitva smirenosti spada u drugi stupanj kontemplacije. Ona je najprikladnija metoda da se duša oraspoloži za milost kontemplacije, jer pojednostavljuje aktivnost duše i svaki molitveni izražaj, usredotočuje se na Osobu i bolje doživljava njezinu blizinu.¹³⁸ Duša je u stanju mirovanja jer je potpuno obuzeta Božjom prisutnošću koja joj dopušta da se u njemu odmori. U ovoj molitvi osoba se lakše sabire, ne ulaže preveliki napor, doživljava utjehu i radost, vrijeme molitve nije predugo, mir prevladava u osobi. Usporedba koju Terezija navodi kako bi pokazala razliku molitve smirenosti i molitve sjedinjenja¹³⁹: Duša je poput djeteta koje još uvijek siše na majčini grudima i ona mu, a da ono ne miče ustima, ubrizgava mlijeko u usta da mu ugodni. Tako je i ovdje, gdje bez naprezanja razuma volja ljubi, i Gospodin hoće da shvati, i ne misleći na to, da je s Njime, i samo guta mlijeko koje joj Njegovo Veličanstvo lije u usta, i da se naslađuje onom milinom, te da spozna da joj Gospodin udjeluje tu milosti da uživa što se naslađuje s Njime; ali neka ne zaželi spoznati kako se naslađuje i što je to čime se naslađuje, već neka tada zanemati sebe, jer Onaj koji je uz nju neće propustiti da se pobrine za ono što joj odgovara. Jer ako stupa u borbu s razumom, zato da mu dade udio vodeći ga sa sobom, ne može sve; neizbježno će ispustiti mlijeko iz usta, pa gubi onu božansku hranu.“¹⁴⁰ Duša više nije u stanju intelektualno razmišljati, niti pokrenuti svoju volju za neku definitivnu odluku. Ova molitva prag je mističnog života u koji se ne može ući vlastitim naporima. Božjom naklonošću jedino je moguće ući u mistični život molitve.¹⁴¹ „U stanju mističnog iskustva duša može biti u ekstazi i primiti vizije. Niži, osjetni dijelovi tijela više ne utječu toliko na dušu, sve do te mjere da može osjećati kao da je izvan tijela i ne osjećati što se događa s tijelom. Intelekt može biti nadnaravno prosvijetljen i zadobiti vid u skrivene istine i time osoba može učiti druge o njihovim stanjima, povjerenju u Boga i njegovu volju, i oblikovati ih za posebno poslanje koje Bog ima s njima“¹⁴²

Molitva smirenosti za Tereziju spada u drugu mogućnost natapanja vrta. U toj drugoj mogućnosti dolazi do manje napora, molitva ne zamara, prisutna je velika utjeha. Suze što ih Bog ovdje daje popraćene su s nasladom. Biljke polako počinju cvasti, u vrtu je sve više i više

¹³⁸ Usp. *Isto*, str. 145.

¹³⁹ U kojoj je cijela duša sjedinjena s Bogom.

¹⁴⁰ Terezija Avilska, *Put k savršenosti*, str. 115.

¹⁴¹ Usp. M. Pinezić, *Lik Terezije Avilske u spisima Edith Stein*, str. 288.

¹⁴² *Isto*.

cvijeća¹⁴³: „Spomenimo sada drugi način izvlačenja vode što ga je Gospodar vrta uredio kako bi s pomoću naprave kotača i žljebića vrtlar izvukao više vode, s manje truda, te da bi se mogao odmarati ne morajući stalno raditi. Tu se duša počinje sabirati, tu već dosiže vrhunaravnu stvar, zato što to ona ne može postići koliko god se trsila. Istina je da se čini kako se u neko vrijeme zamorila vrteći, radeći s razumom i dok su se žljebovi punili, no ovdje je voda puno viša i tako se radi puno manje nego li izvlačeći je iz zdenca. Hoću reći da je voda bliže zato što se milost daje jasnije raspoznati dušu. To¹⁴⁴ je sabiranje moći unutar sebe da bi se uživalo ono zadovoljstvo s većom nasladom, no ne gube se niti se uspavljaju. Volja se sama zaokuplja tako da se zarobljava, i ne znajući kako. Jedino pristaje da je utamniči Bog, poput onoga tko dobro zna da je zarobljenik onoga koga ljubi. O Isuse i Gospodine moj! Koliko nam ovdje vrijedi Vaša ljubav! Jer ona našu drži tako vezanu da joj u to vrijeme ne da slobodu da ljubi iša osim Vas. Druge dvije moći pomažu volji da postane sposobna uživati toliko dobra, budući da se gdjekada, čak kada je volja sjedinjena, dogodi, da jako odmaže. Neka se tada ne osvrće na njih, već neka bude u svojoj nasladi i miru. Jer, htjedne li se sabrati, ona i one će gubiti, zato što tada, poput golubica koje se ne zadovoljavaju hranom što im je daje gospodar golubinjaka, a da one na tome ne rade, idu tražiti jelo drugdje, te nalaze tako loše da se vraćaju.“¹⁴⁵

Što se tiče samih kreposti, Svetica navodi kako je ova voda puna velikih dobara i milosti koje Gospodin daje u ovoj molitvi, te čine da kreposti rastu neusporedivo više nego kod prethodne molitve. Duša se već izdiže iz svoje bijede i već joj se nešto očituje o uživanju slave. „Vjerujem kako ih to čini da više rastu, a jednako tako da stignu bliže istinskoj kreposti, odakle dolaze sve milosti, a to je Bog, jer Njegovo Veličanstvo počinje se očitovati ovoj duši i hoće da ona osjeti kako joj se očituje.“¹⁴⁶ Terezija se ponovno vraća spomenutom vrtu, opisujući što se u njemu događa: „Pogledajmo kako ovo drveće počinje bubriti da bi procvalo i kasnije dalo ploda, te cvijeće i karanfili jednako tako da bi podarili miris. Godi mi ova usporedba zato što mi je često u mojim počecima bio velik užitek zamišljati si da je moja duša vrt i Gospodina kako šeta po njemu. Molila sam ga da pojača miris kreposnih cvijeća, koji su počinjali, kako

¹⁴³ Usp. P. Antonio Sagardoy, *Razgovor s Bogom – piše vam Terezija Avilska*, str. 49-50.

¹⁴⁴ To: molitva smirenosti.

¹⁴⁵ Terezija Avilska, *Moj život*, str. 78.

¹⁴⁶ *Isto*.

mi se činilo, pupati, te da to bude na njegovu slavu i da ih održava, budući da nisam ništa željela za sebe, te da odreže¹⁴⁷ one koje htjedne, jer sam znala da će izbiti još bolje.“¹⁴⁸

U svojoj knjizi *Put k savršenosti*, Svetica želi govoriti o molitvi smrenosti kako joj je to Gospodin dao na znanje i uzimajući za primjer pravednog Šimuna: „Ovu molitvu smirenosti u kojoj Gospodin počinje, kako sam rekla, davati na znanje, kako mi se čini, da čuje našu molbu, te već počinje davati na Svoje Kraljevstvo ovdje, zato da Ga uistinu hvalimo i svetimo Njegovo ime i trudimo se da to čine svi. To je vrhunaravna stvar, i mi je ne možemo doseći koliko god se trsili; jer radi se o dovođenju duše do mira ili, bolje reći, dovodi je Gospodin svojom nazočnošću, kao što je učinio s pravednim Šimunom, zato što se sve moći smiruju. Duša shvaća, na način sasvim tuđ shvaćanju izvanjskim osjetilima, da je već posve blizu svoga Boga, da će zamalo sa sjedinjenjem postati jedno s Njime. Nije to zato što ga vidi tjelesni očima, a niti duševnima. Isto tako, nije ni pravednik Šimun vidio nego siroto slavno Djetešće; jer po onome u što je bilo povijeno, i po malo ljudi koji su išli s njime u pratnji, prije bi se moglo zaključiti da je to dijete siromaha, nego li da je sin Oca Nebeskog. No, to mu je dalo na znanje samo Djetešće. Tako to shvaća i duša ovdje; premda ne s onom jasnoćom; jer čak ni ona ne shvaća kako to shvaća, osim što vidi da je u Kraljevstvu ili barem pokraj Kralja koji joj ga ima dati, te se čini da je i sama duša u takvoj poniznosti da Ga se to čak ni moliti usuđuje.“¹⁴⁹

Duša osjeća vrlo velik užitak u tijelu i veliko zadovoljstvo u sebi. Toliko je vesela jer se nalazi blizu izvora, čak nepijući ga, napojena je s njim. Moći su joj smirene, pa se ne bi htjele pokrenuti, ne čini joj se da ima što još poželjeti. Volja je ovdje kako kaže Terezija zatočenica, pa ako joj nešto teško pada, onda je to što vidi da će opet biti slobodna. „Budući da je volja ovdje sjedinjena s Bogom, ona malo – pomalo ponovno sabere razum i pamćenje. Tako je dobro zaokupljena, a da ne zna kako, koliko god joj moći nastojale, ne mogu oduzeti njezino zadovoljstvo ni uživanje, dapače – bez ikakvog truda potpomaže da se ova iskrica ljubavi prema Bogu ne ugasi.“¹⁵⁰

¹⁴⁷ Kaže „odrezati“ zato što kod duše dođu vremena kada nema spomena od ovoga vrta. Čini se da je sve suho i da neće biti vode za njegovo održavanje te da kod duše nije nikada bilo ničega kreposnoga. Proživi se puno muke, jer Gospodin hoće da jednom vrtlaru učini kako je propala sva muka koju je uložio u njegovo održavanje i zalijevanje. Tako nastaje istinsko plijevljenje i odstranjivanje iz korijena onih zlih travčica – makar bile male – koje su ostale. Spoznajući da nema nastojanja koje bi dostajalo ako nam vodu milosti oduzima Bog, te držeći malo do svoje ništavnosti, stječe se puno poniznosti; ponovno stane rasti cvijeće. Usp. *Moj život* 14,9.

¹⁴⁸ *Isto*, str. 79.

¹⁴⁹ Terezija Avilska, *Put k savršenosti*, str. 112.

¹⁵⁰ Terezija Avilska, *Moj život*, str. 81.

Ova je molitva iskrica koju Gospodin počinje paliti u duši istinske ljubavi prema njemu te hoće da duša shvaća što je ova nasladna ljubav. „Dakle ova iskrica koju podmetne Bog, koliko god je mala, jako praska, i ako je ne uništi svojom krivnjom, ona počinje potpaljivati veliku vatru prema Bogu, kakvu Njegovo Veličanstvo čini da posjeduju savršene duše.“¹⁵¹ Ova je iskra znak ili zalog što ga Bog daje ovoj duši da je već odabire za velike stvari, ako se ona pripravi da ih primi. „Ono što duša mora činiti za vrijeme ove molitve smirenosti, mora biti samo s blagošću i bez buke. 'Bukom' nazivam tražiti puno riječi razumom i razmišljanja kako bi iskazala zahvalnost na ovom dobročinstvu te gomilati svoje grijeha i nedostatke kako bi vidjela da to ne zaslužuje.“¹⁵²

U vrijeme smirenosti treba ostaviti dušu da se odmara svojim odmorom. Učini i znakovi što ih posjeduju duše kojima Bog daje ovu molitvu smirenosti Terezija navodi u svom drugom djelu *Zamak duše*. „Tako se jasno razabire širenje ili rastezanje kod duše, kao da voda izbija iz nekog izvora ne bi istjecala, već da je sam izvor izrađen od nečega da bi, što bi više vode izbijalo, postajala veća građevina; tako izgleda kod ove molitve, te mnogih drugih divota što ih Bog čini duši, pa je osposobljava i pripravlja da sve stane u nju. Tako se ova blagost i nutarnje proširenje vidi po tome što ne biva onako sputana kao prije u stvarima služenja Bogu, već s puno više širine, a isto tako u tome da se ne steže strahom od pakla jer, premda joj ostaje još veći da ne uvrijedi Boga, onaj služinski se ovdje gubi; ostaje u velikom ufanju da će Ga uživati. Onaj koji je običavala imati da bi činila pokoru, da će izgubiti zdravlje, sad joj se već čini da će sve moći u Bogu; od napora već postaje blaži jer vjera je življa i shvaća, ako ih svladava poradi Boga, da će joj Njegovo Veličanstvo dati milost da ih podnese strpljivo, pa i katkad čak želi zato što isto tako postoji velika volja da nešto učini poradi Boga. Kako sve više upoznaje Njegovu veličinu, sve se bjednijom smatra; kako je već iskusila užitke od Boga, uviđa da su smeće, oni od ovoga svijeta, odvaja se malo - pomalo od njih i veća je gospodarica sama sebe da to čini.“¹⁵³

¹⁵¹ *Isto*, str. 82.

¹⁵² *Isto*.

¹⁵³ Terezija Avilska, *Zamak duše*, str. 65.

3.7. Molitva sjedinjenja

Terezija kada piše o molitvi sjedinjenja razlikuje tri vrste sjedinjenja: nutarnje sjedinjenje, zatim jedno više ali koje još uvijek nije potpuno sjedinjenje i ono koje postaje potpuno sjedinjenje (treća voda). Molitvu sjedinjenja opisuje u petim odajama *Zamka duše*. Krećemo od prvog- nutarnjeg sjedinjenja ili darovanog sjedinjenja, ulivene molitve. Terezija u prvom – nutarnjem sjedinjenju počinje govoriti kako se u molitvi duša sjedinjuje s Bogom, te kako će se razaznati da to nije obmana: „Rekla sam da to nije sanjana stvar jer u odaji o kojoj je bilo riječi, dok iskustvo nije veliko, duša ostaje u nedoumici što je to bilo: da li joj se pričinilo, da li je bila usnula, jeli bilo dano od Boga, da li se nečastivi preobrazio u anđela svjetla. Biva u tisuću sumnji i dobro je da ih ima jer – kako sam rekla – čak nas sama narav tu može katkad obmanuti jer iako nema toliko prilike da uđu otrovna stvorenja, neke sitne gušterice uđu, kako su promućurne, svuda se uvuku, pa iako ne nanose štetu, posebice ako se na njih čovjek ne osvrće – kako sam rekla – jer to su sitne misli koje proistječu iz mašte i iz onoga što je rečeno četo uznemiruju, ovdje, koliko god su gušterice promućurne, ne mogu ući u ovu odaju zato što nema ni mašte, ni pamćenja, ni razuma koje bi se mogao prepriječiti ovom dobru. A usudit ću se ustvrditi ako se uistinu radi o sjedinjenju s Bogom, ne može ući ni nečastivi, niti nanijeti ikakvu štetu; jer Njegovo Veličanstvo, je tako združeno i sjedinjeno s biti duše da se nečastivi neće usuditi doći, a čak ne smije ni spoznati ovu tajnu. A to je i jasno: kad kažu da ne razumiju našu misao, još će manje razumjeti tako tajnu stvar gdje se Gospodin ne pouzdaje čak ni u naš razum. Ah, divnog li stanja u kojem nam ovaj prokletnik ne nanosi nikakvo zlo! Na taj način duša stječe tako velike dobiti zato što Bog djeluje u njoj a da Ga nitko ne ometa, pa ni mi sami.¹⁵⁴

Nastavlja uvoditi u nutranje sjedinjenje koristeći se alegorijom gusjenice koja postaje leptirica, kako bi svoje kćeri potakla da koriste „lijekove“ koje je Bog ostavio u svojoj Crkvi. „Gusjenica počinje živjeti kada se uz toplinu Duga Svetoga počinje pokristiti općom pomoći, koju nam Bog daje svima, i kad se počinje koristiti lijekovima koje je ostavio u svojoj Crkvi, kao što su redovite ispovijedi, dobro štivo i propovijedi, a to je lijek što ga duša, koja je mrtva u svojoj nemarnosti i grijesima, te dovedena na prigode, može imati. Tada počinje živjeti i uzdržava se time i dobrim razmatranjima dok ne poraste, a to je ono do čega mi je stalo, jer sve je drugo manje važno. A kad gusjenica naraste – i to je ono što je na početku rečeno u ovome što sam napisala – počinje izrađivati svilu i graditi kuću gdje treba umrijeti. Htjela bi da

¹⁵⁴ Isto, str. 69-70.

se ovdje spozna ta kuća, a to je Krist. Tu dakle viditie, kćeri, što možemo učiniti uz pomoć Božju: da samo Njegovo Veličanstvo bude naša odaja, kao što i jest u ovoj molitvi sjedinjenja, s tim da je izgradimo mi.¹⁵⁵

Svoje kćeri potiče na preobrazbu, kako bi odstranile sebeljublje i svoju volju, navezanost na bilo što ovozemaljsko trebaju isplesti kukuljicu, vršeci djela pokore, molitvu, trapljenje, poslušnost. „Neka umre, neka umre gusjenica, kao što i čini kad napravi ono za što je bila uzgojena, pa će te vidjeti kako motrimo Boga i sebe smještene u Njegovoj veličini, kao što je sitna gusjenica u ovoj kukuljici. Gledajte da kažem vidjeti Boga, kao što sam rekla da se odaje osjetiti u takvoj vrsti sjedinjenja. Pa da vidimo što postaje gusjenica što služi onome čemu sam rekla sve ostalo, jer kad je u ovoj molitvi, posve je mrtva za svijet: izlazi bijela leptirica. Ah, divote Božje i kakva izlazi duša odavde time što je samo nakratko bila uronjena u Božju veličinu i tako združena s Njime jer po mojem mišljenju, nikad ne dosegnu pola sata! Kažem vam da ta duša uistinu ne prepoznaje samu sebe; ta pogledajte kakva je razlika između ružne gusjenice i bijele leptirice, jer je ista i ovdje.¹⁵⁶ Napominje kako kod svih stvari treba prestati tražiti razloge, jer razum to ne može shvatiti. Dovoljno je vidjeti da Bog to čini, te da čovjek koliko god truda ulagao da to shvati ne može svojim razumom. „Njegovo Veličanstvo mora uvesti i ući u središte naše duše, i da bolje pokaze svoje divote, neće da u njoj imamo išta od naše volje koja Mu se posve pokorila, niti da joj se otvore vrata moći i osjetila, jer su sva uspavana, već da bez ikakvih uđe u središte duše kao što je ušao k svojim učenicima kad im je rekao: Pax vobis¹⁵⁷, te izašao iz roba ne podigavši kamena.¹⁵⁸ U knjizi *Moj Život* kad Svetica opisuje nutarnje sjedinjenje u kojem je volja sjedinjena, jasno se i vidi i shvaća kako je volja vezana i naslađuje se, u velikoj je smirenosti, dok s druge strane razum i pamet su slobodni da mogu obavljati poslove i baviti se milosrdnim djelima. Kad je govorila o molitvi smirenosti uzela je za primjer Marijinu svetu opuštenost, kod koje je duša bila u stanju da nije htjela uzbuniti ni maknuti, dok u ovoj molitvi nutarnjeg sjedinjenja može biti i Marta, tako spaja djelatni i kontemplativni život.¹⁵⁹

Svetica kako bi na što jasniji način prikazala nutranje sjedinjenje donosi što Bog sve učini u duši svoje Zaručnice koju je uveo u odaje vina. „Zar niste čule – to sam ovdje već rekla jednom, premda ne u vezi s time – za Zaručnicu koju je Bog uveo u odaje vina i uredio u njoj ljubav. Pa to je to; jer kako se ta duša već predaje u Njegove ruke, a velika ju je ljubav tako

¹⁵⁵ *Isto*, str. 73-74.

¹⁵⁶ *Isto*, str. 74.

¹⁵⁷ Aludira na Iv 20,19.

¹⁵⁸ Terezija Avilska, *Zamak duše*, str. 72.

¹⁵⁹ Usp. Terezija Avilska, *Moj život*, str. 92.

obuzela da niti zna niti hoće osim da Bog od nje naravi ono što on bude htio (jer Bog nikada neće udjeliti, ovu milost, po mojem mišljenju, osim onoj duši koju zaista smatra svojom); hoće da izađe odande, a da to ona i ne shvaća, opečaćena Njegovim pečatom. Jer uistinu duša tu predstavlja samo vosak, dok pečat utiskuje drugi, zato što ga se vosak ne utiskuje sebi, samo je pripravan, hoću reći mekan; a čak ni za tu pripravu ne smekšava se ona, već je mirna i pristaje na to. Ah, Božja dobrota, jer sve mora biti na vaš teret! Hoće samo našu volju i da nema prepreke s voskom. Po tome vidite sestre, što naš Bog ovdje čini zato da se duša konačno prizna Njegovom, daje što ima, a to je ono što je Njegov Sinj imao u svojem životu; ne može nam udjeliti veću milost. Ah, kako je velik užitak trpjeti vršuci volju Božju!¹⁶⁰ Slično piše i u djelu *Misli o ljubavi Božjoj*: „Ona gleda u svemu na čast i slavu Božju. I doista držim, kao što čuh od nekih, da duše, što ih Gospodin dovede dovle, ne misle na se, kao da ih nema. Ne gledaju, hoće li što izgubiti ili dobiti, već samo nastoje, da služe i ugone Gospodinu.“¹⁶¹ Terezija iznosi što se s dušom događa kad je Gospodin uvede u svoju odaju vina, kako duša osjeća takvu želju da ga hvali da bi se htjela rastopiti, te želi za njega podnijeti tisuću smrti: „Zatim počinje osjećati da trpi velike muke a da ne može učiniti ništa drugo; jako velike želje za pokorom, za samoćom, zatim da svi upoznaju Boga, i otud joj dolazi velika muka što vidi da je vrijeđan. Sve što može učiniti za Boga čini joj se malo prema onome kakve su njezine želje. Sve je umara zato što je iskusila da joj istinski odmor ne mogu dati stvorenja.“¹⁶²

Druga vrsta sjedinjenja koja još nije potpuno sjedinjenje, no jače je od prve vrste sjedinjenja nazivamo ju još i nedarovano sjedinjenje, neulivena molitva. Budući da ja velika dobit od toga što se uđe u nju, ne smiju izgubiti nadu oni kojima Gospodin ne daje takve vrhunarske stvari, jer do istinskog se sjedinjenja može doći uz pomoć Gospodina, ako se potruži da se stekne sjedinjenje, s tim da volja ne smije biti navezana osim na ono što je volja Božja. „Kažem vam, i reći ću to puno puta, da ste, kad to bude, stekle milost kod Boga, pa neka vam nimalo ne bude stalno do onoga drugoga, slasnog sjedinjenja koje je spomenuto, jer ono što je najdragocjenije kod njega jest to što proistječe iz ovoga o čemu sada govorim i zato što se ne može stići do onoga¹⁶³ što je spomenuto ako se ne radi o posve izvjesnom sjedinjenju gdje je naša volja prepuštena volji Božjoj. Ah, kako je to sjedinjenje poželjno! Sretne li duše koja je došla do njega, jer će živjeti spokojno u ovom životu, a u drugom također; jer ništa je od ovozemaljskih događaja neće ražalostiti ne bude li se radilo o tome da se osjeti u nekoj opasnosti

¹⁶⁰ Terezija Avilska, *Zamak duše*, str. 76.

¹⁶¹ Terezija Avilska, *Misli o ljubavi Božjoj*, Dominikanska naklada „Istina“, Zagreb, 1933., str. 330.

¹⁶² Terezija Avilska, *Zamak duše*, str. 74-75.

¹⁶³ Potpunog sjedinjenja.

da izgubi Boga ili se radilo o nekome tko će nedostajati Crkvi Božjoj; jer ta duša dobro vidi da On zna bolje što radi negoli ona što želi.“¹⁶⁴

Terezija svojim kćerima upućuje da pripaze jer je potrebno da gusjenica umre i k tome na njihov teret, jer u darovanom sjedinjenju (ulivenoj molitvi) puno pomaže da se preminućem nađe u životu koji je tako nov, dok ovdje u nedarovanom sjedinjenju (neulivenoj molitvi) je pak potrebno, živeći u ovome da je one ubiju. Uvelike je potrebno više napora, cijena napora se prihvaća, te će tako i nagrada biti veća ako uspiju pobjediti. Ne treba sumnjati bude li to uistinu sjedinjenje s voljom Božjom, jer je to itekako moguće. Takvo sjedinjenje kako kaže sama Terezija cijelog života je željela i to je ono što uvijek traži od Gospodina. Ističe opasnost kako ih malo dođe do njega makar onome tko se čuva da ne uvrijedi Boga i onome tko je stupio u redovništvo izgleda da je učinio sve. „Ah, pa ostaju neke gusjenice koje se ne daju razotkriti dok nam, poput crva koji je podgrizao bršljan Joni, ne podgrizu kreposti samoljubljem, samopoštivanjem, suđenjem bližnjih, makar to bilo u malim stvarima, nedostatkom samilosti prema njima, ne ljubeći ih kao same sebe; jer premda jedva ispunjamo dužnost da ne bude grijeh, ne približujemo se puno onome što treba biti da posve budemo sjedinjenje s voljom Božjom. Što mislite, kćeri, što je Njegova volja? Da budemo potpuno savršene; jer da bismo bile jedno s Njim i s Ocem, kako Ga je Njegovo Veličanstvo molilo, pogledajte, što nam nedostaje da bismo došle do toga. Ovdje su samo dvije koje od nas traži Gospodin: ljubav prema Njegovom Veličanstvu i prema bližnjima; to je ono na čemu treba raditi. Obdržavamo li ih, vršimo Njegovu volju i tako ćemo biti sjedinjeni s Njime.“¹⁶⁵ Najsigurniji znak koji pokazuje po mišljenju same Terezije da li se obdržavaju ove dvije zapovijedi, tj. obdržava li se ljubav prema bližnjemu. Da li se ljubi Bog, ne može se znati, premda ima velikih pokazatelja da se to razazna, ali ljubav prema bližnjemu svakako da. Što se više bude uznapredovalo u ljubavi prema bližnjemu, to se više uznapredovalo u ljubavi prema Bogu: „Tako je velika ona koju Njegovo Veličanstvo ima prema nama da ćemo kao nagradu za onu koju gajimo prema bližnjemu učiniti da poraste ona kojom ljubimo Njegovo Veličanstvo, na tisuću načina. Ja u tome ne mogu sumnjati. Vrlo nam je važno da jako pazimo kako u tome postupamo, jer ako je to s velikom savršenošću, sve smo napravile.“¹⁶⁶

Upozorava kako su velike lukavštine nečastivoga, koji će isprevrtati pakao samo zato da prikaže duši kako posjeduje ljubav, a ona ju zapravo nema. Te kako uz lažne kreposti uvijek

¹⁶⁴ Terezija Avilska, *Zamak duše*, str. 78-79.

¹⁶⁵ *Isto*, str. 79.

¹⁶⁶ *Isto*, str. 80.

dolaze neke taštine, budući da im je takav korijen.¹⁶⁷ Gospodin hoće djela, pa stoga ukoliko neka bolesnica treba pomoć, neka duši ne bude teško izgubiti pobožnost i sažaliti se nad bolesnicom, ako je potrebno i postiti kako bi ona jela, ne toliko zbog nje, nego zato što Gospodin to hoće. Terezija to naziva istinskim sjedinjenjem s njegovom voljom. Dodaje još jedan čin poniznosti, ukoliko se nekoga hvali, treba se veseliti puno više nego li da se tebe osobno hvali, te ukoliko se kod neke sestre uoči neki nedostatak, treba požaliti zbog nje kao da je kod njih samih i naravno pokriti ga.

Ona hoće svojim sestrama još bolje objasniti ono što je molitva sjedinjenja, pa postavlja jednu lijepu usporedbu: „Mora da ste već čule puno puta da se Bog duhovno zaručuje s dušama. Blagoslovljeno neka bude Njegovo Milosrđe što se hoće toliko poniziti! No premda je to gruba usporedba, ne nalazim druge koja bi bolje mogla objasniti ono što hoće od sakramenta ženidbe. Iako na drugačiji način, zato što u ovome o čemu govorimo nikad nema stvari koja ne bi bila duhovna, jer sve je ljubav uz ljubav, a njezino je djelovanje pove čisto, tako nježno i blago da se nema kako iskazati, ali Gospodin vrlo dobro zna dati da ih osjeti. Čini mi se da sjedinjenje ne seže do duhovnih zaruka, već se, kao i ovdje kad se dvoje hoće zaručiti, radi o tome da li su suglasni i da li i jedno i drugo to hoće, pa čak da li se vide zato da se bolje nauživaju jedno drugoga, tako i ovdje, uz pretpostavku da je sporazum već napravljen i da je duša vrlo dobro upoznata koliko joj to pogoduje i odlučna da u svemu ispunjava volju svojega Zaručnika na one načine na koje bude vidjela da Mu gode, a Njegovo Veličanstvo, kao onaj koji dobro razabire da li je to tako, takav je prema njoj, pa iskazuje milosrđe, jer hoće da Ga bolje upozna i kako se kaže da dođu na oglede¹⁶⁸ i da je združi sa Sobom. Možemo reći da je to tako jer se događalo za vrlo kratko vrijeme. Tu nema više davanja i uzimanja, već da duša na jedan tajnovit način, vidi tko je Zaručnik koji će je uzeti; jer putem osjetila i moći nikako ne bi ni za tisuću godina shvatila ono što ovdje shvaća za vrlo kratko vrijeme; ali budući da je Zaručnik takav, od samih onih ogleđa čini je dostojnom da si pruže ruke, kako se to kaže, zato što duša bude tako zaljubljena da sa svoje strane čini sve što može kako se ne bi razvrgnule božanske zaruke.“¹⁶⁹

Svetica ih moli da se ne opuštaju i ne izlažu prigodama nego da ih izbjegavaju, jer u ovom stanju duša nije tako jaka da bi se mogla upuštati u njih, kao što je nakon obavljenih zaruka, koje se nalaze u šestoj odaji. Druženje je bilo samo u jednim ogledima i nečastivi će i

¹⁶⁸ U običajima zlatnoga doba „doći na oglede“ bijaše predženidbeni obred prije zaruka kad su se mladenci međusobno upoznavali i izmjenjivali prve darove.

¹⁶⁹ Terezija Avilska, *Zamak duše*, str. 82.-83.

te kako pomno paziti da dušu napada i razvrgne zaruke, jer kasnije kad bude potpuno predana Zaručniku, ne usuđuje se toliko, jer ga je strah i iskusio je ako to učini da je na velikom gubitku, a duša na još većem dobitku.

Terezija u svom djelu *Moj život* donosi milosti koje Gospodin udjeljuje duši kada dođe do ove vrste sjedinjenja. Gospodin obuzme volju, pa čak i razum, jer on ne razmišlja, nego je zauzet uživajući Boga, poput čovjeka koji gleda i vidi toliko da ne zna kamo bi gledao: jedno za drugim gubi mu se iz vida te neće zamjetiti ništa. Pamćenje i predodžbena moć bivaju slobodni. „Predodžbena moć budući da se zatekne sama, nameće takav rat koji nastoji uznemiravati sve, što je za hvaljenje Boga. Mene to zamori te sam je zamrzila, pa mnogo puta usrdno molim Gospodina, ako me toliko treba uznemiravati, da mi je oduzme u to vrijeme. Ovdje vidim zlo što nam ga prouzrokuje grijeh, budući da je tako ovladao nama da ne činimo ono što hoćemo – da budemo uvijek zauzeti Bogom.“¹⁷⁰

U trećem sjedinjenu Svetica počinje govoriti o trećoj vodi kojom se natapa spomenuti vrt, ovdje više ne treba grabiti vodu. Vode sada ima u izobilju kao da dotiče iz neke rijeke. Sada treba samo paziti na to da se vodu ispravno provede, dok se ranije voda trebala polagano grabiti, sada je još sam treba usmjeriti¹⁷¹: „A to je tekuća voda iz rijeke ili s izvora, kojom se zalijeva s puno manje truda, premda ga nešto zadaje usmjeravanje vode. Ovdje Gospodin želi pomoći vrtlaru tako da je gotovo on sam vrtlar i onaj koji učini sve. To je san duševnih moći, jer niti se posve gube niti znaju kako djeluju. Slast, ugoda i naslada neusporedivno su veći od prethodnih. Riječ je o tome da voda milosti dotječe u grlo ove duše, te ne može niti zna kako više ići dalje niti pak vratiti se natrag. Htjela bi uživati preveliku slavu. Čini mi se da to nije ništa drugo doli gotovo posve umrijeti za sve stvari ovoga svijeta i uživati Boga. Ja ne znam druge izraze kojima bi to iskazala niti kako bih objasnila, niti tada duša zna što bi radila. Ne zna da li bi govorila ili bi šutjela, niti da li bi se smijala ili bi plakala. To je neka blažena obezglavljenost, neko nebesko ludilo, gdje se uči istinska mudrost, te vrlo nasladan način kojim uživa duša. Moći imaju sposobnost jedino da budu zauzete s Bogom.“¹⁷²

Ovdje se izgovaraju mnoge riječi bez reda u hvaljenju Boga. Jedino ih može sam Gospodin urediti, jer razum ovdje ništa ne koristi. Duša bi htjela vikati u hvaljenju i sva je izvan sebe, reći će Terezija *slastan nemir*. U tom stanju čovjek daje obećanja, stvara herojske odluke. Poniznost raste, jer duša jasno vidi. No, ta milost nije zasluga nego Božji dar. Ona punina ostaje

¹⁷⁰ Terezija Avilska, *Moj život*, str. 93.

¹⁷¹ Usp. P. Antonio Sagardoy, *Razgovor s Bogom – piše vam Terezija Avilska*, str. 54-55.

¹⁷² Terezija Avilska, *Moj život*, str. 87.

kroz duže vrijeme u duši i čezne da približi i druge, te je od velike koristi drugima, a da oni sami to ne primjećuju. Od tog unutarnjeg bogatstva mogu koristiti i drugi.¹⁷³ Nastavlja opisujući s alegorijom vrta, tj. točnije cvijeća: „Evo već se otvara cvijeće, počinje širiti miris. Tu bi duša htjela da je svi vide i spoznaju njezino blaženstvo zbog hvaljenja Boga, i da joj pomognu u tome, te im dati dio svoje radosti, zato što se ne može toliko naslađivati.“ A što se tiče boli: „Htjela bi da joj se rastrgaju tijelo i duša kako bi pokazala užitek što ga uz ovu bol osjeća. Kakve bi joj se patnje tada predočile, a da za nju ne bi bilo slasno proživjeti ih za svojega Gospodina? Jasno vidi da mučenici sa svoje strane nisu činili ništa preživljavajući patnje, jer duša dobro razaznaje da s druge strane dolazi snaga.“¹⁷⁴

Ono što Bog čini u duši jest da on preuzima dužnost vrtlara te hoće da duša otpočine. Duša više ne pripada sama sebi, potpuno je dana Gospodinu. Kada Bog da duši ovu uzvišenu molitvu, ona može činiti sve, je to su učinci ove molitve. I duša shvaća da to čini bez ikakva zamaranja razuma. „Ono što jedna duša možda uz posao od dvadeset godina zamarajući razum nije mogla nakupiti, to ovaj nebeski vrtlar učini za jedan tren, pa raste voće i dozrijeva tako da se može uzdržavati iz svojega vrta, s time da to hoće Gospodin. No ne daje joj da razdijeli voće, sve dok ona ne bude tako jaka s onim što od njega pojede da joj ne ode u kušanja i da joj ništa ne prikoristi niti joj ga plate oni kojma ga dade, već da ih hrani i daje jesti na svoju štetu, te ona možda umre od gladi. Riječ je o tome da su sada kreposti jače nego li kod prethodne molitve smirenosti, a duša ih ne može ne prepoznati, zato što osjeća da je drugačija i ne zna kako započinje činiti velike stvari pomoću mirisa što ga ispušta cvijeće, koje Gospodin hoće da se otvara zato da ona vidi kako posjeduje kreposti, premda jako dobro vidi da ih ne mogaše, niti je mogla, steći za mnogo godina, a da joj ih je nebeski vrtlar dao za tako kratko. Ovdje je poniznost što ostaje u duši puno veća i dublja nego ranije, zato što jasnije vidi kako nije napravila gotovo ništa, nego je pristala da joj Gospodin udijeli milosti i da ih prigli volja.“¹⁷⁵ Za Tereziju ova vrsta molitve očigledno je sjedinjenje duše s Bogom, ali Gospodin hoće moćima dati dopuštenje da shvate i uživaju u onome što sve tamo čini.

¹⁷³ Usp. P. Antonio Sagardoy, *Razgovor s Bogom – piše vam Terezija Avilska*, str. 56.

¹⁷⁴ Terezija Avilska, *Moj život*, str. 88.

¹⁷⁵ *Isto*, str. 91-92.

3.8. Molitva suobličujućeg sjedinjenja

Molitvu suobličujućeg sjedinjenja nazivamo još i *duhovne zaruke*. Duše koje su stigle do prethodnog stupnja sjedinjenja i koje ustraju u takvom duhovnom stanju, Gospodin će ih željeti dublje sjediniti kroz patnju i razne kušnje, na način duhovnih zaruka. Bog na poseban način skrbi za te duše i odgovara na njihove zahtjeve, iako ih izlaže raznim kušnjama.¹⁷⁶ U šestim odajama *Zamka duše*, koji ima jedanaest poglavlja, Terezija opisuje molitvu suobličujućeg sjedinjenja ili duhovne zaruke. Svetica piše da u ovim odajama Gospodin počinje udjelivati veće milosti, ali zajedno s njima idu i veće tegobe. Navodi neke tegobe i govori kako se osjećaju u njima oni koji se već nalaze u ovim odajama. U njima je duša već ranjena Zaručnikovom ljubavlju, brine se da ima više prostora kako bi bila u samoći, prema svojim mogućnostima, te kako bi odstranila sve što je može uznemiravati. U dušu joj je urezana mistična milost, koju je spominjala u prethodnoj molitvi sjedinjenja pod nazivom >>ogledi<<. Sva je njezina želja da ga ponovno uživa. “Duša je posve odlučna da ne uzme drugog zaručnika; ali Zaručnik ne gleda na njezine želje da se već obave zaruke jer hoće da to želi još i više i da je nešto stoji to dobro koje je najveće od svih dobara. I premda je sve maleno u usporedbi s tako velikom dobiti, kažem vam, kćeri, da je i dalje potreban znak i dokaz koji o dobiti već postoji da bi mogle izdržati. Ah, Bože mili, što li su tek unutarnje i izvanjske patnje koje podnese dok ne uđe u sedmu odaju!”¹⁷⁷

Sedma odaja je molitva preobražujućeg sjedinjenja koja se još naziva *duhovni brak*. Kada bi duša bila svjesna svega kroz što treba proći da bi došla do duhovne ženidbe, vrlo teško bi se prirodna slabost odlučila da to podnosi. Duša prolazi kroz nepodnošljivo mučenje, na samom početku, jer jasno vidi svoju bijedu i ogrezlost u velike grijehe, te ako posjeduje neko dobro, dano joj je od Boga. Kasnije to mučenje biva drugačije iz nekoliko razloga: “Prvi je taj što joj iskustvo omogućuje da jasno vidi da jednako brzo govore dobro kao i loše, pa se više ne osvrće ni na jedno ni na drugo. Drugi je taj što ju je Gospodin jače prosvijetlio da nijedna dobra stvar nije njezina, već dana od Njegova Veličanstva, zaboravlja da u njoj ima udjela, ponovno počinje hvaliti Boga. Treći je taj što, ako je vidjela neke duše koje su se okoristile videći milosti koje joj Bog udjeljuje, misli da se Njegovo Veličanstvo poslužilo tim sredstvom da je smatraju dobrom ako to i nije, zato da njima dobro dođe. Četvrti je taj što se, kako daje veću prednost časti i slavi Božjoj nego li svojoj, oslobađa napasti koja je zaokuplja u početku da su te pohvale

¹⁷⁶ Usp. M. Pinezić, *Lik Terezije Avilske u spisima Edith Stein*, str. 288.

¹⁷⁷ Terezija Avilska, *Zamak duše*, str. 86.

zacijelo da unište, kao što je vidjela kod nekih, i malo joj je stalo da bude sramočena u zamjenu za to da barem jedanput Bog bude hvaljen preko nje; kasnije, što bude da bude.¹⁷⁸

Ovi i drugi razlozi ublažuju muku koju zadaju te pohvale. Veća je neugodnost vidjeti da je javno smatraju dobrom nego što su spomenute patnje: kritike, prigovaranja, optužbe. Kada već dođe to toga da ne pati jako zbog javnih pohvala, manje pati zbog prigovaranja. Iskustvo joj je pokazalo veliku dobit koja tim putem dolazi, jer to dušu jača, a ne čini je plašljivom. Oni koji je progone ne čini joj se da vrijeđaju Boga, nego da to Bog dopušta za njezinu veliku dobit, kako je svjesna toga i to osjeća, svoje progonitelje zavoli vrlo posebnom i nježnom ljubavlju, gleda ih kao prijatelje koji joj pomažu da stječe više nego oni koji joj govore dobro. Isto tako Gospodin zna davati i vrlo teške bolesti. “Ako se radi o vrlo teškim bolovima, hoću reći, što razdiru nutrinu i vanjštinu tako da stežu dušu pa ne zna što bi činila sa sobom, i prije bi rado uzela bilo kakvo naglo mučeništvo negoli te bolove; ipak tako izrazito ne traju toliko jer na koncu ne daje Bog više nego što se može podnijeti, i Njegovo Veličanstvo najprije daje strpljivost; no druge, velike su uobičajene, te mnogovrsne bolesti.”¹⁷⁹ Kada govori o unutarnjim patnjama, smatra da se ove ne bi mogle iskazati i da izvanjske izgledaju malene naspram njima: “Jer mnogo je stvari koje je tuku, uz unutarnju tjeskobu, na tako primjetljiv i nepodnošljiv način da ne znam s čime bi se to moglo usporediti, osim s onima što se podnose u paklu; jer u ovoj se oluji nikakva utjeha ne prihvaća.” Spominje mučenje koje počinje s ispovjednikom, koji je obazriv i slabo iskusan, te se svega boji, u sve sumnja čim vidi nesvakidašnje stvari, posebice ako kod duše vidi kakvu nesavršenost, jer smatra da moraju biti anđeli oni kojima Gospodin udjeli ove milosti, a to nije moguće dokle god budu u tijelu. Sve pridaje nečastivome ili potištenosti. Svetica je prošla kroz velika mučenja zbog neiskusnih ispovjednika. Lijek za ovu oluju ne postoji, već treba čekati milosrđe Božje: “Koji u neočekivanom trenutku, jednom jedinom Svojom riječju, ili u nekoj prilici koja se slučajno zbilja, odstranjuje sve tako brzo da se čini da nije bilo oblaka u onoj duši, prema tome kako je ispunjena suncem i s puno više utjehe, te poput onoga tko je izmakao iz opasne bitke i, izvojevavši pobjedu, slavi našega Gospodina jer je On bio taj koji se borio za pobjedu; jer posve jasno razaznaje da se ona nije borila, zato što se čini da sve oružje kojim se mogla boriti vidi u rukama svojega neprijatelja, pa tako jasno spoznaje svoju bijedu i kako suviše malo možemo mi sami kad bi nas Gospodin napustio.”¹⁸⁰

¹⁷⁸ *Isto*, str. 87.

¹⁷⁹ *Isto*, str. 88.

¹⁸⁰ *Isto*, str. 89.

Vraćajući se na golupku koju je spominjala u prijašnjim stupnjevima molitve, patnje koje Gospodin dopuša na ovom stupnju molitve potiču ovu golupku na još viši let. Načini na koje Zaručnik pobuđuje dušu, Terezija hoće iskazati djelovanje ljubavi prema duši. Kada je osoba opuštena, a misli nezaokupljene Bogom, Gospodin je razbudi poput zvijezde repatice koja odjednom prođe ili pak poput groma, tu duša dobro shvaća da je to Božji poziv: “Osjeti da je preslasno ranjena, ali ne dokučuje ni kako ni tko ju je ranio; no dobro razaznaje da je to nešto divno i nikad ne bi htjela izliječiti tu ranu. Žali se riječima ljubavi, čak izvanjskim, ne mogavši činiti išta drugo svojem Zaručniku jer shvaća da je prisutan, ali se ne želi razotkriti tako da se prestane naslađivati. A velika je to muka, premda ugodna i slatka, pa makar je i ne htjela imati, ne može; no to ne bi nikad htjela: puno joj više godi negoli nimalo mučna slasna opijenost molitve smirenosti.”¹⁸¹

Ovdje su sva osjetila i moći bez kakve opijenosti, paze što se može dogoditi, ne mogu povećati onu slasnu muku, niti ju odstraniti. Ta slasna bol o kojoj priča Svetica nije stalna, nekad potraje duže vrijeme, a nekad za trenutak prestane. Potrebna je velika zahvalnost Gospodinu za darovanu milost. Razlozi zbog kojih nečastivi ne zadaje tako slasnu bol kakva je ova koju duša proživljava jesu: on može pružiti slast i užitek koji može izgledati duhovan ali nikad ne može sjediniti muku sa smirenošću i užitkom duše, njegove su uznemirujuće i praćene ratom. Drugi razlog je što ova slasna bol dolazi iz kraja gdje on ne može gospodariti. Treći razlog su koristi koje ostaju kod duše, a najčešće je to odluka da se trpi za Boga i želi imati mnogo tegoba, uz to čvrsto se odlučuje odvojiti od zemaljskih zadovoljstava i razgovora, te drugih sličnih stvari.

Gospodin ima i druge načine da probudi dušu, moguće je za vrijeme usmene molitve, kada duši daje da osjeti slasni plamsaj, snažan miris koji dopire do svih osjetila, Terezija kada kaže miris misli na usporedbu. Slasna želja potiče dušu da uživa Gospodina. Zaručnik joj da da osjeti da je on tu. Gospodin može dušu u ovoj molitvi obuzeti i putem ushita ili zanosa, Terezija smatra da je za sve to potrebna velika srčanost. Navodi nekoliko načina ushita koje Gospodin daje duši, a jedan od njih je kad duša biva taknuta riječu Božjom koje se sjetila ili ju je čula. Zaručnik iz nutrine duše rasplamsava iskru, potaknut tim što duša toliko vrijeme trpi po njegovoj želji. On ju sjedinjuje sa sobom, nitko to ne shvaća do li njih dvoje samih. Gospodin se zna udostojati pa duši u toj obuzetosti pokazati joj tajne o nebeskih stvarima i predodžbenim viđenjima. Duša kasnije zna izreći jer je ostavilo nezaboravan utisak u njezinom pamćenju. Dok

¹⁸¹ *Isto*, str. 91.

umna viđenja teže zna izreći. Ostaju u najskrovitijoj nutrini duše dobro zapisane i nikad se ne zaboravljaju. Kod skrivenih stvari Božjih ne treba tražiti razloge da ih se shvati. Potrebno je hvaliti Gospodina za one koje je dao da se spoznaju. Kada se duša nalazi u zanosu, ne mora uvijek vidjeti tajne, jer je toliko opijena time što ga uživa: katkad Mu se sviđa da se ona otriježni i najednom vidi što je u onoj sobi, pa tako, nakon što ponovno dođe k sebi, ostaje joj ona predstava veličanstvenosti što je vidjela. Ali ne može iskazati nijednu, niti njezina narav uspijeva dalje nego što je Bog htio da vrhunaravski vidi.”¹⁸² Terezija želi bolje objasniti značenje ushita pišući ovako: “Vjerujte mi da Bog cijelu dušu otima za sebe te joj, kao nečem što je Njegovo vlastito i već Njegova zaručnica, pokazuje djelić kraljevstva koje je stekla, koliko god on malen bio, što god ima u tako velikom Bogu, mnogo je, te neće ničiji smetnji, ni moći, ni osjetila, već odmah zapovijeda da se pozatvaraju vrata ovih odaja, a samo su ona u kojoj je On otvorena da nas uvede.”¹⁸³

Zaručnik zapovijeda da se zatvore vrata odaja zajedno s vratima zamka. “Jer kad hoće ushititi dušu, ponestaje joj daha unatoč tome što ostala osjetila potraju nešto više, tako da nikako ne može govoriti; katkad joj pak za tren sve bude oduzeto, pa se ohlade ruke i tijelo, te se čini kako nema duše, pa se katkad i ne primjećuje da diše. To potraje malo vremena, ne trajno, jer čim malo popusti velika obuzetost, čini se da tijelo donekle opet dolazi k sebi i diše da bi ponovno umrlo i duši dalo više života, a uza sve to ne traje dugo veliki zanos.”¹⁸⁴ Volja ipak ostane tako opijena i razum rastrojen, to potraje jedan dan ili više njih. Kada duša ponovno dođe skroz k sebi, bude smetena i s velikom željom da se sva preda Bogu na sve načine na koje se može poslužiti sa njom: “Htjela bi imati tisuću života zato da ih sve založi za Boga i da svekolike stvari što postoje na zemlji budu jezici zato da bi Ga hvalili po njoj. Želje da čini pokoru – prevelike; a i ne zamara se puno time što je čini jer uz snagu ljubavi osjeti malo od onoga što čini i jasno vidi da nisu puno činili mučenici u patnjama koje su podnosili, jer je uz ovu pomoć od strane našeg Gospodina to lako, pa se te duše žale Njegovom Veličanstvu kad nemaju prilike u nečemu trpjeti.”¹⁸⁵

Druga vrsta ushita o kojem nam Terezija piše jest let duha ili ekstaza, on se u nutrini osjeća drugačije. Zna se nekad osjetiti nagli pokret duha, njegova brzina može u duši unijeti jak strah. Zbog toga je potrebna velika srčanost, vjera i pouzdanje, te velika predanost tome da

¹⁸² *Isto*, str. 101.

¹⁸³ *Isto*, str. 101-102.

¹⁸⁴ *Isto*, str. 102.

¹⁸⁵ *Isto*, str. 103.

Gospodin učini s dušom ono što bude htio. “Čini se da Bog hoće duši dati do znanja, budući da se toliko puta i s toliko žara predala u Njegove ruke i s tako puno voljom predala sva, da više nema pravo na sebe, pa biva obuzeta znatno silovitijim pokretom; već je pristala na to da ne čini ništa više nego li slamka kad je privuče jantar, ako ste to vidjele, i da se prepusti u ruke Onoga koji je tako moćan, jer vidi da je najsigurnije nužnost pretvoriti u krepost.”¹⁸⁶

Nagli polet duha je takav da se čini da izlazi iz tijela, a s druge strane je jasno da osoba koja ga doživi ne postaje mrtva, samo kroz nekoliko trenutaka ne može reći da li se nalazi u tijelu ili ne: “Čini joj se da je cijela bila u nekom drugom kraju, posve drukčijem od ovoga u kojem živimo, gdje joj se pokazuje druga svjetlost, toliko različita od ovdašnje da kad bi je ona cijelog života smišljala skupa s drugim stvarima, ne bi ih bilo moguće dokučiti. A događa se da joj u jednom trenutku pokaže toliko stvari da za mnogo godina što bi radila ma tome da ih sredi sa svojom predodžbenom moći i razmišljanjem, ne bi mogla ni tisući dio toga. To nije umno, nego predodžbeno viđenje, zato što se očima duše vidi puno bolje nego što ovdje vidimo tjelesnima i bez riječi joj se razotkrivaju neke stvari, hoću reći - ako vidi neke svece, pozna ih kao da se s njima puno družila.”¹⁸⁷

Prstenje¹⁸⁸ koje Zaručnik počinje davati svojoj zaručnici jesu učinci mira i spokoja u duši, a posebice tri stvari na visokom stupnju: spoznaja Božje veličine, jer što više njezinih stvari vide, to im postaje jasnija; upoznavanje njih samih i poniznost videći koliko se tako niska stvar, u usporedbi sa Stvoriteljem, usudila uvrijediti ga i usuđuje ga pogledati; treća, daruje im da malo drže do svih ovozemaljskih stvari, jedino do onih koje mogu upotrijebiti za služenje Bogu. U autobiografiji *Moj život* Terezija stavlja prednost ushita pred sjedinjenjem. Sjedinjenje ima jednak početak, sredinu i završetak, dok ushit daje puno veće učinke i mnoge druge djelotvornosti. Molitvu suobličujućeg sjedinjenja u istoimenoj autorskoj knjizi opisuje četvrtom vodom, koja se pretače u zadnji najviši stupanj molitve, molitvu preobražujućeg sjedinjenja ili *duhovni brak*.

Kod četvrte vode nema osjećanja, kao što je bilo u prethodnoj vodi, ovdje je prisutno uživanje, a da se ne shvaća što se uživa. Jedino što shvaća jest neko dobro, gdje su skupa sadržana sva dobra. Sva se osjetila zaokupljuju u ovoj nasladi tako da nijedno ne ostaje nezaokupljeno da bi moglo zaokupiti se ičim drugim izvanjskim ili unutrašnjim. Terezija želi objasniti što duša osjeća kad se nalazi u božanskom sjedinjenju. Sjedinjenje je za nju kad dvije

¹⁸⁶ *Isto*, str. 104.

¹⁸⁷ *Isto*, str. 105.-106.

¹⁸⁸ Prtenje i ogledi: nastavlja sa simboličnim jezikom uvedenim sa ženidbenim obredom.

odjeljene stvari postanu jedna. “Događa se da dolazi do ovog uzdignuća duha ili združivanja s nebeskom ljubavlju u samom sjedinjenju. Onome tko ne bude iskusio ovo posljednje činit će se da se ne razlikuje. Iako je sve jedno, Gospodin djeluje na drukčiji način i u rastu nenavezanosti na stvorove, a još puno više u letu duha. Dakle, govoreći o ovoj vodi što dolazi s neba da bi svojim izobiljem ispunila i napojila cijeli ovaj vrt vodom, ukoliko je Gospodin ne bi prestajao davati kad god bi ustrebala, posve je jasno koliko bi odmora imao vrtlar. Kad pak ne bi bilo zime, nego uvijek pogodno vrijeme nikad ne bi nedostajalo cvijeća i voća. Dok živimo to je nemoguće. Uvijek treba paziti kad ponestane jedne vode da se pribavi druga. Ova s neba mnogo puta dođe kad je vrtlar najmanje očekuje. Istina da u počecima uvijek biva nakon dugotrajne misaone molitve, jer između jednog i drugog stupnja dolazi Gospodin primiti ovu ptčicu i smjestiti je u gnijezdo da se odmori. Budući da je vidio kako dugo vremena leti nastojeći razumom, voljom i sa svim svojim snagama tražiti Boga i ugoditi mu, hoće joj dati nagradu još za ovoga života. I još kako veliku nagradu, jer je dostatan jedan trenutak da bi bili plaćeni svi napori što ih u životu može imati!”¹⁸⁹

Ovaj četvrti način natapanja kiše s neba ne ovisi o radu duše. Slikovito rečeno, ova kiša s neba je dar Božji. Darovi se ne zarađuju, nego dobivaju. Gospodin Bog ovdje daruje milost jer hoće i kako hoće, ukoliko duša sama nije pripravna, on ju sam pripravlja kako bi mogla primiti tu milost.¹⁹⁰ Duša se rastapa, da bi bolje zašla u svoga Zaručnika, nije više ona ta koja živi već Zaručnik. Ovdje zakazuju sve duševne moći i bivaju oduzete, tako da ni na koji način ne razabire da djeluju. Volja je zaokupljena time da ljubi, ali ni ona sama ne shvaća kako ljubi. Ova voda s neba, velika milost Gospodnja, uvijek ostavlja u duši veliku dobit. “Duša ostaje od ove molitve i sjedinjenja tako jako raznježena da bi se htjela rastopiti, ali ne od muke, nego od suza radosnica. Natopljena je njima, a da to ne osjeća niti zna kada ni kako ih je isplakala, no pruža joj velik užitak to što vidi da je ublažena ona žestina vatre vodom koja ju još jače rasplamsava.”¹⁹¹ Duša postane srčana, ukoliko bi ju u tom trenutku raskomadali za Boga, to bi za nju bila velika utjeha. Obećanja i odluke su junačke, a želje gorljive. Duša je ovdje više i brže uznapredovala nego li u prethodnim molitvama, a poniznost joj je veća, uočava kako nije bilo njezina vlastita truda za milost koju joj je Gospodin udjelio. U prostoriji u koju ulazi mnogo sunca, nema prekrivene paučine, tako i duša vidi svoju bijedu. Svjesna je da zavređuje pakao, a da je Gospodin kažnjava svojim milosrđem i blaženstvom. “Ova korist ostaje neko vrijeme u duši. Počinje pokazivati znakove duše koja čuva nebeska blaga i željeti da ih dijeli s drugima

¹⁸⁹ Terezija Avilska, *Moj život*, str. 97.

¹⁹⁰ Usp. P. Antonio Sagardoy, *Razgovor s Bogom – piše vam Terezija Avilska*, str. 61-62.

¹⁹¹ Terezija Avilska, *Moj život*, str. 100.

te usrdno moliti Boga da ne bude ona jedina koja je bogata. Počinje koristiti bližnjima, a da gotovo i ne primjećuje, i ne čini ništa sama od sebe, a oni to shvaćaju zato što cvijeće već ima tako snažan miris da im pobuđuje želju da mu se približe. Zamjećuju da posjeduje kreposti i vide voće koje je primamljivo. Htjeli bi joj ga pomoći pojesti. Ako je ova zemlja jako raskopana tegobama i proganjanjima te prigovaranjima i bolestima – jer ih je, malo koji stižu dovde bez toga – i ako je smekšana time što je nenavezana na vlastiti probitak, voda se tako upije da se gotovo nikad ne osuši.”¹⁹²

Kako bi se ustrajalo na ovom putu potrebno je ne napustiti molitvu, ne pouzdati se u sebe, imati dobrog učitelja i družiti se s duhovnim osobama. Gospodin duši koja se nalazi na ovom stupnju molitve daruje i druge milosti kao što su umna viđenja, predodžbena viđenja, ukazanja, sve kako bi dušu pobudio i još dublje sjedinio sa sobom. Sve milosti koje Gospodin udjeluje su na korist duše, kako bi ga više ljubila, a ujedno bila svjesna svoje ništavnosti i malenosti. Duša je svjesna da jedino Zaručnik može utješiti i nasititi njezinu dušu, ona se više boji i pazi da ga ne uvrijedi zato što vidi isto tako da je on može uznemiriti kao i utješiti. Za dušu je muka tako dragocjena da jako dobro shvaća kako je ona nije mogla zavrijediti, s tim osjećajem podnosi i podnosila bi cijeli život ako treba, kako bi to bilo Bogu ugodno, premda to znači ne umrijeti odjednom već umirati stalno.¹⁹³ Na samom kraju molitve suobličujućeg sjedinjenja, Terezija donosi jednu zanimljivu usporedbu: Zaručnici u posebnim prigodama poklanjaju jedno drugom u znak ljubavi skupocjeni biser ili vrijedan nakit. Terezija uzima ovu usporedbu jer vrlo dobro pristaje temi koju opisuje u ovoj molitvi – *duhovne zaručke*. Tako i zaručnik Isus poklanja duši skupocjene bisere. Za Sveticu skupocjeni biseri su izvanredni mistični darovi, koje Gospodin daruje kao zalog svoje ljubavi.¹⁹⁴

¹⁹² *Isto*.

¹⁹³ Usp. Terezija Avilska, *Zamak duše*, str. 130.

¹⁹⁴ Usp. P. Antonio Sagardoy, *Razgovor s Bogom – piše vam Terezija Avilska*, str. 66.

3.9. Molitva preobražujućeg sjedinjenja

Najviši stupanj molitve jest *duhovni brak* ili molitva preobražujućeg sjedinjenja. Bog sklapa savez s dušom. „Ovaj način molitve jasno je jedinstvo cijele duše s Bogom. Jedini slobodni prostor, koji Bog ostavlja moćima duše, jest sloboda prepoznavanja velikog djela koje ostvaruje u njima. Njihova jedina aktivnost sastoji se u potpunoj obuzetosti njime, bez sposobnosti da čine bilo što drugo. Nutarnja patnja i suhoća više nemaju toliko prostora u duši, kao što su bile izražene u duhovnim zarukama, nego prevladavaju slatke i konstantne radosti. Sam Bog bdije nad dušom i budi je kad postane manje pažljiva na prisutnost Božju.“¹⁹⁵

Terezija kada počinje pisati o sedmim odajama ističe koliko je važno da se ne propusti zbog njih samih da Zaručnik sklopi duhovni brak s njihovim dušama, jer to donosi sa sobom mnoga dobra, koja će u nastavku opisati. „Kad se naš Gospodin udostoji smilovati nad onim što podnosi i što je podnijela po Njegovoj želji duša koju je duhovno već uzeo za zaručnicu, prije nego što se izvrši duhovni brak, uvodi je u Svoju odaju, a to je sedma, jer kako god ga ima u nebu, isto tako mora imati i u duši boravište gdje samo Njegovo Veličanstvo boravi, recimo, drugo nebo. Njegovo Veličanstvo hoće da ne bude kao nekada kad ju je uvodio u ushite; jer čvrsto vjerujem da je tad sjedinjuje sa Sobom i u molitvi sjedinjenja o kojoj je bilo riječi premda se duši ne čini da je doziv takav da uđe u svoje središte, kao ovdje u ovoj odaji, već u najgornji dio. Gospodin je združuje sa Sobom, ali čineći je slijepom i nijemom, te oduzimajući joj osjećaj koja i kakva je milost koju uživa; jer veliki užitak koji duša tad osjeća jest u tome što vidi da je blizu Bogu. Ali kad je sjedinjuje sa Sobom, ne razabire nikakve stvari jer se sve moći gube.“¹⁹⁶

Ovdje je to drugačije, kako kaže Terezija: „Naš joj dragi Bog hoće skinuti ljuske s očiju pa da vidi i shvati nešto od milosti koju joj udjeljuje, premda na neobičan način, kada bude uvedena u onu odaju, umnim viđenjem, uz stanovit način prikazivanja istine, ukazuje joj se Presveto Trojstvo, sve tri Osobe, uz jedan plamsaj koji najprije dolazi do njezina duha poput presjajnog oblaka, i ove Tri Osobe pojedinačno, po jednim divnim obznanivanjem što se podaje duši shvaća s neobično velikom istinom da su sve tri Osobe jedna bit i jedna moć i jedno znanje i jedan sam Bog, tako da ono što imamo po vjeri duša tu, možemo reći, razabire gledanjem, premda to nije gledanje očima tijela ni duše, jer to nije predodžbeno viđenje. Ovdje joj se razotkrivaju sve tri Osobe, i govore joj, i daju joj da shvati riječi za koje kaže Evanđelje da ih je izrekao Gospodin: da će doći On i Otac i Duh Sveti nastaniti se kod duše koja Ga ljubi i drži

¹⁹⁵ M. Pinezić, *Lik Terezije Avilske u spisima Edith Stein*, str. 288.

¹⁹⁶ Terezija Avilska, *Zamak duše*, str. 134.

Njegove zapovijedi.“¹⁹⁷ Svakog se dana duša sve više zadivljuje jer joj se čini da nikad nisu otišle od nje, već jasno vidi da su u najskrovitijoj nutrini njezine duše, osjeća u sebi božansko društvo. Duša je opreznija više nego prije da ne ozlovolji Gospodina. Kada se duša nađe u velikim tegobama, nakon milosti koju joj je udjelio, žali se nju, poput Marte kad se požalila na Mariju, govoreći joj da je ona uvijek uživala u smirenosti po svojoj volji, a nju ostavljala s toliko tegoba i briga da joj ne može praviti društvo.¹⁹⁸

Zaručnici se u prethodnoj odaji mogu odvajati, dok supružnici više ne mogu. Jedinstvo je tako duboko, da se mogu zamjetiti velike posljedice. Radost je prisutna, duša ne gubi mir niti kad se pojavljuju kušnje, usprkos teškoćama duša je u miru. Ukoliko je proganjana, zadržava unutarnji mir. Dok kod drugi stupnjeva duša je priželjkivala smrt da bi bila blizu Gospodinu, ovdje ta želja za smrću najednom prelazi u želju da se Bogu služi ovdje na zemlji, tako da duša poželi dugo godina živjeti zemaljski život. Želi uzeti na sebe sve tegobe, u nadi da će po tome biti hvaljen i slavljen Gospodin. Ovo sjedinjenje s Bogom tako je duboko i bitno, da duša sve što Bog čini drži dobrim pa i kad se radi o trpljenju.¹⁹⁹

Kada Bog želi udjeliti ovu milost, on se hoće pokazati duši putem predodžbenog viđenja njegovog presvetog Čovječstva, jer želi da duša bude dobro upućena da prima tako veličanstven dar. „Kod drugih će osoba to biti u drugom obliku; ovoj, o kojoj govorimo, Gospodin se ukazao odmah nakon pričesti u obliku velikoga sjaja, ljepote i veličanstva, kao nakon što je uskrsnuo i rekao joj da Njegove stvari smatra svojim, a On će se brinuti za njezine, a i druge riječi koje se mogu bolje osjetiti nego izreći. Shvatite da je vrlo velika razlika između onih prijašnjih i ovih u ovoj odaji, te tako velika između duhovnih zaruka i duhovnog braka, kakva je između dvoje mladenaca i onih koji se više ne mogu rastati. Treba shvatiti da nema spomena na tijelo, baš kao da se duša ne nalazi u njemu, već samo duh; kod duhovnog braka pak još manje zato što se tajno sjedinjenje zbiva u najskrovitijem središtu duše, gdje je sam Bog, pa nisu potrebna vrata da uđe.“²⁰⁰ Nisu potrebna vrata jer sve ono što je do sada rečeno ide preko osjetila i moći, dok u sjedinjenju duhovnim brakom Gospodin se ne javlja u ovom središtu duše predodžbenim viđenjem, već umnim, istančanim od već prethodno spomenutih. Gospodin hoće duši pokazati u tom trenutku kakva je slava neba, na tako uzvišen način kakvo nije ni jedno viđenje ni duhovni užitek. Duh ove duše postaje jedno s Bogom. Duhovne zaruke su drugačije jer se često puta

¹⁹⁷ *Isto*, str. 135.

¹⁹⁸ *Usp, Isto*, str. 135-136.

¹⁹⁹ *Usp. P. Antonio Sagardoy, Razgovor s Bogom – piše vam Terezija Avilska*, str. 67-69.

²⁰⁰ Terezija Avilska, *Zamak duše*, str. 137.

rastaju, kao što je i sa sjedinjenjem, premda se spajaju dvije stvari u jednu, na kraju se mogu razdvojiti i ostati svaka pojedina stvar za sebe. Kod druge milosti, duhovnog braka, duša stalno ostaje sa svojim Bogom u središtu. Ovdje Terezija koristi usporedbu da voda pada s neba u rijeku ili zdenac, gdje sve postaje voda, tako da se ne može razlučiti koja je riječna voda, a koja je pala s neba, te navodi još dvije usporedbe: kad se mali potočić ulijeva u more, nema načina da se razdvoje ili pak kao da su u jednoj sobi dva prozora kroz koje ulazi puno svjetla, premda ulazi odvojeno, sve se stapa u jedno svjetlo.²⁰¹

Dušu koju Gospodin uvede u Svoju odaju koja je središte same duše, ona je vrh neba, gdje boravi Bog, nema kretanja kod ove duše, čega ima kod moći i predočavanja, tako da bi joj nanosilo zlo i oduzimalo mir. Duša nije sigurna za svoje spasenje, makar osjećala da je u takvom stanju koje može potrajati godinama, ona je u puno većem strahu nego prije, jer se čuva bilo kakve i malene uvrede Bogu i ima velike želje da mu služi. Prava joj je pokora kad joj Bog oduzme zdravlje i snagu da bi je mogla činiti. Navodi jednu usporedbu kako bi pokazala da duša ima tegoba i muka, ali da je duša u miru: „Kralj se nalazi u svojem dvoru, a u njegovom kraljevstvu ima puno ratova i puno mučnih stvari, ali zbog toga ne napušta svoje mjesto. Tako i ovdje, makar u drugim odajama bilo puno zbrke i otrovnih živina, te se čuje buka, u onu ništa ne ulazi što bi je navelo da se makne odande; ni stvari koje čuje, premda joj zadaju stanovitu muku, nisu takve da bi je uzbunile i oduzele joj mir, jer strasti su već pobijedene, tako da ih je strah ući tamo zato što izlaze shrvanije. Boli nas cijelo tijelo, no ako je glava zdrava, zato što boli tijelo, neće boljeti glava.“ Sad kad je leptirica umrla presretna je što je našla počinak i što u njoj živi Krist.

Učinci su veliki koje Svetica navodi, prvi je da zaboravi na sebe, događa se da uistinu izgleda da više ne postoji. Sva je zaokupljena time da se brine za čast Božju, riječi koje joj je rekao Gospodin postale su djelo, a to je da se brine za njegove stvari jer će se on brinuti za njezine. Druga je velika želja da trpi, a ne takva da bi je uznemirila, jer je velika želja koja ostaje u duši da se vrši volja Božja. „Ove duše isto tako osjećaju veliko zadovoljstvo kad su proganjane, uz puno veći mir nego što je rečeno, i bez ikakvog neprijateljstva prema onima koji im čine zlo ili žele učiniti, štoviše, zavole ih posebno ljubavljju, tako da, ako vide da su u kakvoj nevolji, zbog toga iskreno žale i bilo kakvu bi prihvatile da ih izbave od nje te ih vrlo rado preporučuju Bogu, a veselile bi se da izgube milosti koje im Njegovo Veličanstvo udjeljuje, zato da ih udjeli njima da ne uvrijede našeg Gospodina.“²⁰² Njihova je velika želja da mu služe

²⁰¹ Usp. *Isto*, str. 138.

²⁰² *Isto*, str. 142.

i da po njima bude hvaljen. Slava im je u tome da pomognu Raspetome, posebice kad vide koliko je vrijedan te kako je malo onih koji se uistinu brinu za njegovu slavu. Duše ne streme za nasladama i užicima, velika je želja za odricanjem od svega, da bude same ili zaokupljene nečim što će biti od koristi nekoj duši. Nema suhoća ni unutarnjih nelagodnosti, već je mislima i ljubavlju s Gospodinom, želi ga uvijek hvaliti, ukoliko se uspava, Gospodin je probudi. „Sada pak, ili je našla svoje smirenje ili je duša u ovoj odaji toliko toga vidjela da se ne boji ničega, ili pak nije onako osamljena kako je običavala biti, jer uživa u takvom društvu.“²⁰³

Snaga koja će im biti za služenje je molitva, koju trebaju željeti i priglitu ju: „Bilo bi vrlo neobično misliti dobiti od Boga ove milosti drukčijim od onoga kojim je On išao i kojim su išli svi Njegovi svetci; neka vam ne pada na pamet; vjerujte mi da Marta i Marija moraju ići skupa da bi ugostile našeg Gospodina i da bi Ga uvijek imale sa sobom, te da Ga ne ugoste loše ne dajući Mu jesti. Kako bi mu to dala Marija sjedeći uvijek do Njegovih nogu kad joj njezina sestra ne bi pomogla? Njegovo je jelo to da na sve načine kako budemo mogle pridobivamo duše da se spase i da Ga uvijek hvale. Reći će te mi dvije stvari: da je rekao kako je Marija izabrala najbolji dio. A radi se o tome da je već bila obavila Martin posao počastivši Ga time što Mu je oprala noge i otrla ih svojom kosom.“²⁰⁴ Terezija zaključuje sedme odaje, tj. molitvu preobražujućeg sjedinjenja s mišlju: „Ne gradimo kule bez temelja, jer Gospodin ne gleda toliko na veličinu djela koliko na ljubav kojom se čine, a učinimo li ono budemo mogle Njegovo Veličanstvo će dati da ćemo moći svakog dana sve više, ako se odmah ne zamorimo, već da za ono malo koliko traje ovaj život – a možda će potrajati manje nego što bilo koja od vas misli – u vanjštini i u nutrini prikazimo Gospodinu žrtvu koju budemo mogle, jer Njegovo Veličanstvo će je pridružiti onoj koju je na križu za nas prinijelo Ocu, zato da imadne onu vrijednost koju naša volja bude zaslužila makar djela bila malena.“²⁰⁵

²⁰³ *Isto*, str. 144.

²⁰⁴ *Isto*, str. 149.

²⁰⁵ *Isto*, str. 150.

ZAKLJUČAK

U ovom radu iznijeli smo razvoj molitve od njezinog samog početka koji svoj uzrok i uzor ima u Isusu Kristu, do njezinog stupnjevitog rasta u nauku sv. Terezije Avilske. Prvotno smo molitvu prikazali kao dar Božji, služeći se crkvenim dokumentom i izvorima, uviđajući da su se najljepša i najdublja iskustva o Bogu postizala molitvom, a uspješnost apostolata svetaca bio je u tome što su oni drugima prenosili vlastito iskustvo Boga. Svetost nam je ovdje izrečena kao intimno zajedništvo ljubavi s Bogom. Naposljetku govora o molitvi zaključili smo stavljajući je u središte liturgije, gdje ona sama doživljava svoj vrhunac i puninu na zajedničkoj gozbi ljubavi – euharistiji, koja je za nju srce i središte.

Prikazujući život i djela sv. Terezije Avilske, susljedno tomu njezin rast u molitvi i njezin odgoj za molitvu, željeli smo približiti na zoran način njezinu ulogu i važnost kao prve žene Naučiteljice Crkve. Glavnu temu rada zauzima stupnjevitost molitvenog proces koji je bogatstvo ne samo asketskog načina življenja i mističnog života (potpunog sjedinjenja duše s Bogom), nego cijele Katoličke Crkve. Svatko tko želi može se okoristiti njezinim zadivljujućim iskustvom molitve, potrebno je kako ona kaže velika srčanost. Terezija kada poziva na čitanje svojih remek - djela, uključuje čitatelja u krug svojih prijatelja te mu pomaže da krene putem mistike, istinskog sjedinjenja duše s Bogom. Ona preko svojih djela želi i danas nastaviti svoju ulogu učiteljice molitve. Za nju *put k savršenosti* sastoji se u molitvi, molitva je jamac za ispravnost i sigurnost puta koji vodi sjedinjenju s Bogom. Sve ono što nam je ostavila zapisano utemeljeno je na njezinom vlastitom iskustvu. Njezino svjedočanstvo u djelima može koristiti svakoj osobi u njegovom kršćanskom življenju. Vidimo kako i naše vrijeme ima sličnosti sa svetičnim vremenom u kojem je živjela. Prisutna je velika glad za Ljubavlju, istinski se i živo traži Boga, osobito se poseže za dubinskom molitvom.

U svojoj nas pedagogiji uči kako je usmena molitva prvi stupanj molitve i kako lako može prerasti u viši stupanj kontemplativne molitve, a uvjeti njezine molitve su samoća, biti mislima usmjeren prema Onome s kojim se razgovara i biti svjestan onoga što se govori. Od velike su nam pomoći njezini savjeti: potrebno je prije svega ući u vlastitu nutrinu, kako bi ju upoznali, a zatim se staviti u prisutnost Boga. Za nju pravi susret s Kristom ostvaruje se uspostavljanjem kontakta s njim, razgovorom kao što se razgovara s prijateljem. Svu svoju pozornost treba usmjeriti na njega, biti svjestan da je on prisutan: gledati ga, govoriti mu, slušati ga i omogućiti mu da te gleda. Također, Terezija je iznjela i teškoće koje se susreću na tom putu

molitve i pomagala kako bi se lakše s njima suočili. U svom najzrelijem djelu *Zamak duše*, kojeg je napisala u razdoblju kad je postigla određenu puninu duhovne i ljudske zrelosti, na najsvustavniji način iznijela je svoj duhovni nauk, remek – djelo mistike, kroz sedam odaja opisuje stupnjeve molitve. Njezina temeljna misao koja ju je vodila bila je stvarnost Božje prisutnosti u dubini duše. Samo mjesto Božjeg boravka jest središte duše, tj. središnja odaja iz koje zrači Božja svjetlost na sve druge odaje. Dušu je prikazala u dvostrukom smislu: ona je zamak u kojoj stanuje Bog i istodobno ulazi u zamak, prelazi iz odaje u odaju, ide prema svome središtu. U dubini duše ostvaruje se jaka i tajnovita komunikacija s Bogom. Pojam obraćenja kojeg spominje za nju ima značenje vratiti se na put molitve. Duše koje ne mole one ostaju izvan zamka, ne otkrivaju ljepotu stanova vlastite duše, zapravo ne otkrivaju Božju nazočnost u sebi. Takve duše ostaju prikraćene u vlastitoj spoznaji, te spoznaji Boga. Terezija svakom pojedincu može pružiti instrumente za postizanje punine istine, duhovne slobode i suobličavanje vlastitog života Božjemu. Potrebno je samo posegnuti za njezinim djelima i iščitavati ih, zahtjevaju potpuno sabranost, tišinu i vrijeme. Jedna od bitnih stvari je ta što nas njezina djela uče kako spojiti akciju i kontemplaciju u svijetu kojem živimo, kako biti vođen Ljubavlju, te svoje aktivnosti činiti iz teologalnih motiva.

Zanimljivo je kako Naučiteljica Crkve zastupa pluralizam na području duhovnosti, ističući kako postoji mnogo staza koje vode Bogu. Svoju karizmu ne smatra isključivom, boljom, a još manje jedinom.²⁰⁶ Ne zaboravljajući patnju u prikazu njezinog molitvenog iskustva, njezina patnja ima eklezijalno značenje, cilj joj je nadopunjati ono što nedostaje Kristovim patnjama za njegovo Tijelo - Crkvu. Uči nas kako patnja življenja kršćanski, izraz je i plod ljubavi. Kada Gospodin unosi patnju u molitveni život, želi nam pokazati kako je presudno za život vjere znati stajati podno križa na kojem visi raspeti Krist od kojeg se očekuje život. Završavajući s mišlju kako je važno imati nadu kad je grob prazan. Njezina nas definicija molitve oduševljava svojom jednostavnošću: “Molitva je prijateljsko drugovanje gdje se duša često sama samcata razgovara s Onim za koga znade da je ljubi”²⁰⁷ Ljubav ju je pozvala, na Ljubav se odazvala i Ljubav ju je preobrazila (duhovne zaruke) i suobličila sa sobom (duhovni brak). Oni koji uistinu ljube Boga, sve što je dobro ljube, sve što je dobro hoće, sve što je dobro cijene, sve što je dobro hvale, s dobrima se uvijek sastaju, štite ih i brane, ljube samo ono što je

²⁰⁶ Usp. Terezija Avilska, *Knjiga o osnucima*, str. 29.

²⁰⁷ Terezija Avilska, *Moj život*, str. 50.

dostojno da se ljubi. Onaj tko doista ljubi Boga, ne ljubi taštine, niti bogatstva, niti stvari ovog svijeta, ni užitke, ni časti, niti se svađa, niti zavidi. Sve je to zato jer želi ugoditi Ljubljenome.²⁰⁸

²⁰⁸ Usp. Terezija Avilska, *Put k savršenosti*, str. 143.

SVEUČILIŠTE U SPLITU

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Antonija Matić, kao pristupnik za stjecanje zvanja magistra/magistrice katehetike, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo moga vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 18.6.2021.

Potpis

Antonija Matić

SUMMARY

Degrees of prayer and spiritual life in the thoughts of St. Theresa of Avila

An overview of the developmental process of Christian prayer from its initial stage: What is prayer, and its nature and the very necessity of its gradualness in the thoughts of St. Theresa of Avila. In the first part of the paper, we present a prayer that represents a reality that requires the whole human person. When Jesus prays, he teaches us to pray that way. Christian prayer has its model and cause in Jesus Christ, while its necessity is manifested in the need for spiritual food. We place prayer at the center of the Church's liturgy, where it culminates in the Eucharist, the memorial of the Lord's Passion and Resurrection. Saints are an example of prayer for us, their deep conviction in their own definitions of prayer are a reflection of their life experience that we bring in the second part of the work. Teresa of Avila, proclaimed by the Church - Teacher of Prayer, in her works presents her own teaching on prayer. Her doctrine encompasses her personal growth and education for prayer. In her personal upbringing, she emphasizes the ideal of service and the reason for Christian living, thus focusing on the Church. For her, the call to monasticism is also a call to prayer. The center of her spiritual life is the love of God, which represents the relationship of friendship between God and the soul. For Theresa, to give oneself to the prayer of Theresa means to give oneself to Christ, retaining absolutely nothing for oneself. Theresa's prayer process was very difficult and complex. Prayer was born in her as a cry for life. She talks about her prayer experience in the works: *The Path to Perfection*, *The Castle of the Soul* and *My Life*. She puts the soul at the center of the discourse on prayer because for her the soul is a garden that needs constant care. The soul is a castle, in which there are many rooms, just as there are many apartments in heaven. The fundamental thought that guided her was the reality of God's presence in the depths of her soul. In order to grow it is necessary to allow the Gardener to cultivate the garden. In the third part of the paper we bring the jewel of her works - the degrees of prayer which include: oral prayer, thought or prayer of contemplation, affective prayer, prayer of simplicity or composure, contemplative prayer, prayer of calm or peace, prayer of union. She does not omit suffering in the spiritual life, but gives it ecclesial meaning, offering it as a supplement to what Christ's sufferings do not lack for his body, that is the Church.

Keywords: prayer, spiritual life, teacher of prayer, degrees of prayer, oral prayer, thought prayer, affective prayer, prayer of composure, contemplative prayer, prayer of calm, prayer of union.

BIBLIOGRAFIJA

1. Izvori

Biblija – Stari i Novi zavjet, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2015.

Katekizam katoličke Crkve, GK-HBK, Zagreb, 1994.

Terezija Avilska, *Knjiga o osnucima*, Dominikanska naklada „Istina“, Zagreb, 1933.

Terezija Avilska, *Moj život*, Kršćanska sadašnjost i Hrvatski karmelićani i karmelićanke, Zagreb, 2011.

Terezija Avilska, *Misli o ljubavi Božjoj*, Dominikanska naklada „Istina“, Zagreb, 1933.

Terezija Avilska, *Pjesme*, Dominikanska naklada „Istina“, Zagreb, 1933.

Terezija Avilska, *Put k savršenosti*, Kršćanska sadašnjost i Hrvatski karmelićani i karmelićanke, Zagreb, 2011.

Terezija Avilska, *Vapaji duše k Bogu*, Dominikanska naklada „Istina“, Zagreb, 1933.

Terezija Avilska, *Zamak duše*, Kršćanska sadašnjost i Hrvatski karmelićani i karmelićanke, Zagreb, 1985.

2. Literatura

Aurelije, Augustin, *Ispovijesti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007.

De Martini, Nicola, *Molitva - preobrazba čovjeka i svijeta*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 1997.

Dom Chautard, *Duša svakog apostolata*, Verbum, Split, 2007.

Mamić, Jakov, *Terezijin nauk o molitvi*, u: *Bogoslovska smotra* 53 (1983.) 1, str. 119-130.

- Parlov, Mladen, *Marulić molitelj i učitelj molitve*, u: *Colloquia Maruliana* 17 (2008.), str. 200-203.
- Pinezić, Mirjana, *Lik Terezije Avilske u spisima Edith Stein*, u: *Diacovensia* 24 (2016.) 2, str. 287-295.
- Podgorelec, Franjo, *Tendencije u suvremenoj duhovnosti u svjetlu iskustva i nauka sv. Terezije Avilske*, u: *Diacovensia* 24 (2016.) 2, str. 312.-315.
- Podgorelec, Franjo, *Kontemplativna molitva u iskustvu i djelima sv. Terezije Avilske*, u: *Bogoslovska smotra* 75 (2005) 1, str. 132.-145.
- Punda, Edvard, *Pripadnost Terezije Avilske fundamentalnoj teologiji*, u: *Obnovljeni život* 71 (2016.) 1, str. 30-31.
- Sagardoy, P. Antonio, *Razgovor s Bogom – piše vam Terezija Avilska*, Karmelska izdanja, Zagreb, 2011.
- Stinissen, Wilfrid, *Molitva*, Naklada sv. Antuna, Zagreb, 2012.